

**RYHMÄMUOTOISEN SOSIAALITYÖN JÄLJILLÄ – kokemuksia
Kipinästä, näkökulmia asiakaslähtöiseen sosiaalityöhön**

Saara Suvi Onerva Lipponen

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2015

Tiedekunta/Osasto ☐ Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos ☐ Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä ☐ ☐ Författare – Author Saara Suvi Onerva Lipponen			
Työn nimi ☐ ☐ Arbetets titel – Title Ryhmämuotoisen sosiaalityön jäljillä – kokemuksia Kipinästä, näkökulmia asiakaslähtöiseen sosiaalityöhön			
Oppiaine ☐ Läroämne – Subject Sosiaalityö			
Työn laji ☐ ☐ ☐ Arbetets art – Level Pro gradu		Aika ☐ ☐ Datum – Month and year Maaliskuu 2015	Sivumäärä ☐ ☐ Sidoantal – Number of pages 97 + 6
Tiivistelmä ☐ ☐ Referat – Abstract Voiko ryhmämuotoinen sosiaalityö tarjota uudenlaisen asiakaslähtöisen lähestymistavan aikuissosiaalityöhön, jossa on tarve sosiaalityön kirkastamiselle? Ryhmämuotoinen sosiaalityö määrittynyt Suomessa kunnallisen sosiaalityön piirissä poikkeukseksi, vaikka sitä kohtaan vaikuttaa olevan kiinnostusta ja sen juuret johtavat sosiaalityön varhaisiin vuosiin. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa ryhmämuotoinen sosiaalityö nousee esiin vakiintuneena sosiaalityön menetelmänä, jonka keskiössä ovat osallisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteet. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on perehtyä ryhmämuotoisen sosiaalityön luonteeseen ja mahdollisuuksiin. Tutkimuskohteena on ryhmämuotoinen sosiaalityö, jota on toteutettu Espoon aikuisten palveluissa Espoon Kipinä-nimellä vuodesta 2011 lähtien. Tutkimuksen tavoitteena on myös selvittää, olisiko ryhmässä tehtävän sosiaalityön pohjalta mahdollista löytää uudenlaisia näkökulmia tai valtaistumisen mahdollisuuksia. Tutkimuksessa lähdetään liikkeelle aineistolähtöisesti asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksista, koska ne nähdään Kipinä-toiminnan yhdessä tekemisen -periaatteen kannalta keskeisinä. Aineiston analyysissä on käytetty sisällönanalyysiä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu ryhmämuotoisen sosiaalityön teoriasta. Lisäksi tutkimus kiinnittyy valtaistumisen käsitteeseen, joka ymmärretään tässä tutkimuksessa ensisijaisesti yksilöllisen elämänhallinnan näkökulmasta. Tutkimuksen metodologisen viitekehysten muodostavat käytäntötutkimuksen sekä kriittisen realismin näkökulmat, jotka kiinnittävät tutkimuksen käytännön kehittämiseen, emansipaatioon ja sosiaalityötä ympäröiviin rakenteisiin. Tutkimuksen tulokset muodostavat kuvan asiakaslähtöisestä työskentelyotteesta, jonka avulla tavoitellaan sosiaalisen toimintakyvyn kasvua. Ryhmässä tehtävä työ tukee asiakkaiden elämänhallintaa tuottamalla tietoa ja tarjoamalla sosiaalisen vuorovaikutuksen paikan arkeen. Ryhmämuotoiselle sosiaalityölle luonteenomaisiksi piirteiksi määrittyvät lähestyttävyyys ja epävirallisuus, joiden vaikutukset näkyvät parhaimmillaan tasavertaisena vuorovaikutuksena asiakkaiden ja ammattilaisten välillä. Ryhmämuotoisessa sosiaalityössä on huomioitava työn reunaehdot vaikuttavuudesta ja taloudellisuudesta, koska toimintaa toteutetaan kunnallisessa aikuissosiaalityön ympäristössä. Kipinä-toiminnan kokeileva luonne, verkostomainen yhteistyö sekä johdon antama tuki ovat luoneet mahdollisuuden rakentaa osallisuutta tukevaa työmenetelmää yksilötyön rinnalle reunaehtojen sisällä. Käytännön uudistamisen lisäksi ryhmämuotoisella sosiaalityöllä voidaan nähdä mahdollisuuksia kriittisen ja yhteisöllisen sosiaalityön esiin nostamiseen. Ryhmämuotoisen sosiaalityön toteuttaminen ja kehittäminen edellyttävät aikaa ja mahdollisuutta toteuttaa rohkeita kokeiluja jatkossakin. Jotta Kipinä-ryhmien asiakaslähtöisyyttä korostava näkökulma säilyisi, sen keskiössä tulisi pyrkiä säilyttämään asiakkaiden arjen näkökulma.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Ryhmämuotoinen sosiaalityö, aikuissosiaalityö, valtaistuminen, Espoon Kipinä			

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 RYHMÄMUOTOINEN SOSIAALITYÖ	5
2.1 Aiempi tutkimus.....	6
2.2 Aikuissosiaalityö ympäristönä ryhmille.....	12
2.3 Ryhmämuotoisen sosiaalityön tausta	17
2.4 Ryhmämuotoisen sosiaalityön muotoja	20
2.5 Ryhmät, valtaistuminen ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus	23
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	28
3.1 Ryhmämuotoisen sosiaalityön tausta Espoossa	28
3.2 Tutkimusasetelma	29
3.3 Havainnointi ja haastattelut tutkimusaineistona.....	32
3.4 Aineiston analyysi	35
3.5 Tutkimuseettisiä kysymyksiä	39
4 RYHMÄMUOTOISEN SOSIAALITYÖN LUONNE	42
4.1. Tutkimuksen osallistujat	42
4.2 Arjen elämönhallintaa, tietoa ja sosiaalisuutta	43
4.3 Ryhmä tiedon tuojana	47
4.4 Asiakaslähtöisen työmenetelmän rakentamista.....	49
4.5 Ryhmä paikkana dialogille.....	56
5 AIKUISSOSIAALITYÖN UUSIA NÄKÖKULMIA	59
5.1 Vertaisuutta ja kokonaisvaltaisempaa työskentelyä.....	59
5.2 Dialogisuudesta sosiaalityön uudistamiseen	60
5.3 Yhdessä tekeminen ja toiminnallisuus	63
6 VALTAISTUMISEN MAHDOLLISUUKSIA RYHMÄSSÄ.....	65
6.1 Tiedon ja luottamuksen kasvamista	65
6.2 Elämönhallinnan tukemista ja asiakaslähtöisyyden rakentamista.....	66
6.3 Asioiden käsittelyä ja oman tilanteen hahmottamista.....	68
7 YHTEENVETOA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	70
7.2. Näkökulmia ryhmämuotoiseen sosiaalityöhön	73
7.3 Tutkimuksen arviointia	83
8 POHDINTA	87
KIRJALLISUUS	91

1 JOHDANTO

Onko ryhmämuotoinen sosiaalityö yksilötyötä ryhmässä vai onko se mahdollisesti aikuissosiaalityön yhteisöllinen menetelmä vai kuntouttavaa sosiaalityötä? Pro gradu -tutkielmani tutkimuskohteena on ryhmämuotoinen sosiaalityö, jota tutkin Espoon aikuisten palveluissa. Koska sosiaalityötä ei arvioni mukaan voi irrottaa ympäristöstään, kuvaan tutkielmassani myös ryhmämuotoisen sosiaalityön taustana olevaa aikuissosiaalityötä. Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä toimii ryhmämuotoisen sosiaalityön teoria. Lisäksi avaan valtaistumisen käsitettä, sillä minua kiinnostaa se, voisiko käytäntötutkimuksessa esiin noussut ryhmämuotoisen työskentelyn ”erilaisuus” olla yhteydessä asiakaslähtöisemmän työn toteuttamiseen ja elämänhallinnan muutokseen.

Ryhmämuotoisen sosiaalityön näkökulma sosiaalitoimistossa vaikuttaa jäävän usein yksilötyön taustalle, vaikka sen juuret johtavat sosiaalityön historiallisiin alkuaikoihin ja sitä kohtaan on kiinnostusta kentällä. Tutkimusaiheena ryhmämuotoinen sosiaalityö on mielenkiintoinen, sillä ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä ei ole tehty kovin laajasti akateemista tutkimusta Suomessa. Monenlaisia kehittämishankkeita on kuitenkin toteutettu eri puolilla maata ja aihe on herättänyt mielenkiintoa sosiaalityöntekijöiden kanssa keskustellessani. Sosiaalityön opintojen aikana, käytäntöjaksoilla sekä keskusteluissa ammattilaisten kanssa, on noussut esiin ristiriita sosiaalityön arvojen ja yhteiskunnallisen ympäristön välillä. Tuloksellisuutta korostavassa taloudellisessa ohjauksessa sosiaalityön ytimelle, asiakkaiden kohtaamiselle ja asiakaslähtöisyydelle, ei aina jää tilaa. Sosiaalityön kannalta on ongelmallista, jos joudutaan kiinnittymään liian tiukasti yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin ja instituutioiden reunaehtoihin, jolloin ei jää mahdollisuutta liitolle asiakkaiden kanssa (Jokinen & Juhila 2008, 288). Olisiko ryhmämuotoisessa sosiaalityössä mahdollisuus toteuttaa asiakaslähtöisempää työtä?

Tutkielmani taustalla vaikuttavat aikuissosiaalityön käytännön kehittämisen tarve sekä kiinnostukseni asiakaslähtöistä, kriittistä sosiaalityötä kohtaan. Aikuissosiaalityöllä viitataan usein yksilökeskeiseen huollolliseen työhön, mutta sen ammattikäytäntöön voidaan yhtä hyvin liittää yhteisöllisen tai rakenteellisen sosiaalityön työorientaatio (Roivainen 2008, 262). Aikuissosiaalityössä vaikuttaisi olevan tarve uudenlaisten,

kriittisten näkökulmien etsimiseen, mikä syntyi 1990-luvun laman ja yhteiskunnallisen tilanteen muutoksen seurauksena. Syrjäytymiskehitys voimistui työttömyyden ja velkaantuneisuuden kasvaessa ja päihde- ja mielenterveyspalvelujen resurssien pienentyessä. (Jääskeläinen 2005, 8.) Yhteiskunnallisessa ilmapiirissä korostuvat arvot, kuten taloudellinen kilpailukyky ja tuottavuus, vaikuttavat sosiaalityöhön, jonka pitäisi taloutta korostavassa toimintaympäristössä todistaa tehokkuutensa (Jokinen, Juhila & Raitakari 2003, 151). Sosiaalialalla on kuitenkin pulmallista järjestäytyä markkinoiden mukaan, sillä taloudelliset arvot eivät vastaa sosiaalialan auttamistehtävään perustuvia arvoja (Rajavaara 1993, 65).

Ammattimaisen sosiaalityön voidaan ajatella olevan aina kriittistä, mikä tarkoittaa perinteisten näkemysten kyseenalaistamista ja moniulotteista näkökulmaa. Ammattitaitoinen sosiaalityöntekijä pystyy kyseenalaistamaan oman ajattelunsa. (Payne & Adams & Dominelli 2009, 2–3.) Minna Kivipellon (2004, 354–355) mukaan sosiaalityössä olisi tarve välineille kriittisen sosiaalityön kehittämiseksi. Tämä edellyttäisi pitkän tähtäimen tavoitteita ja käytännön tiedon peilaamista yhteiskunnalliseen tietoon, minkä mahdollistaisi sosiaalityöntekijöiden, tutkijoiden ja hallinnon edustajien yhteistyö ja yhteinen näkemys. Omassa tutkielmassani kriittinen näkökulma liittyy uusien ajatusten ja näkökulmien etsimiseen, joilla tarkoitan asiakkaiden tarpeista lähtevää aikuissosiaalityötä. Tutkielmassani lähestyn ryhmämuotoista sosiaalityötä asiakkaiden ja työntekijöiden kokemusten avulla, sillä kokemusnäkökulma on arvioni mukaan olennainen yhdessä tekemistä painottavan ryhmämuotoisen Kipinä-toiminnan kannalta. Jos asiakkaiden tuottama tieto jää pelkästään kohtaamisille työntekijöiden kanssa, asiakkaiden ja palvelunkäyttäjien asema tiedontuottajina ja palvelujen arvioijina voi jäädä virallisen tiedon alle (Metteri 2004, 25).

Aikuissosiaalityön ympäristö määrittyy sosiaalialan tutkimuksessa auttamisen kannalta haasteellisena talouden ja sosiaalisten näkökulmien välissä. Sosiaalityön käytännöissä ja tutkimuksessa nousee esiin keskustelu sosiaalityön arvojen mukaisen työn tarpeesta. Simo Koskisen ja Kyösti Urposen (1998, 139, 140) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät kokivat, että heidän koulutuksensa antaisi mahdollisuuden asiakaslähtöiseen työhön, mutta he eivät kokeneet pystyvänsä tekemään ”oikeaa” sosiaalityötä sosiaalitoimiston liukuhihnamentaisessa ilmapiirissä. Vaikka tutkimus on monen vuoden takaa, samanlaista

keskustelua on käyty sosiaalityössä myös viime vuosina. Pääkaupunkiseudun Aikuissosiaalityön päivillä toukokuussa 2013 keskusteltiin sosiaalityötä yhä vaikeuttavasta toimeentulotukityön taakasta sekä sosiaalityön uudistamisen mahdollisuuksista. Kirsi Juhila ja Arja Jokinen (2008, 284–285) kuvaavat aikuissosiaalityön ristiriitaa ”oikean sosiaalityön” ja järjestelmän reunaehtojen välissä. Sosiaalityöntekijät eivät välttämättä pysty toimimaan ammattietiensä mukaisesti, sillä kunnallisessa sosiaalityössä oleva tulosvastuullisuus luo työntekijöille ja organisaatiolle liian tiukan edellytyksen tehokkuudesta.

Aikuissosiaalityön viimeaikaisissa näkökulmissa on ollut olennaista kuntouttavan sosiaalityön ymmärtäminen työmenetelmää laajemmaksi lähestymistavaksi, jossa voidaan hyödyntää empowerment-tyyppistä, moniammatillista ja verkostoituvaa työtapaa (Kananaja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 218). Arja Jokinen ja Kirsi Juhila (2008, 288) pohtivat tarvitaanko sosiaalityössä enemmän kansalaisoikeuksiin pohjautuvaa työtettä, koska sosiaalisten järjestöjen ja diakonian tekemässä sosiaalityössä joudutaan entistä useammin peräänkuuluttamaan huono-osaisimpien kansalaisten oikeuksia julkisiin palveluihin. Valtakunnallisilla aikuissosiaalityön päivillä yhteisösosiaalityön professori Kati Närhi (2015) nosti esiin kansalaislähtöisen näkökulman sosiaalityöhön. Kansalaislähtöisyydessä olennaista on jaettu asiantuntijuus ja ongelmien määrittely yhdessä siten, että asiakkaiden (kansalaisten) tieto otetaan työhön ja tutkimukseen mukaan.

Sosiaalityön tutkimuksessa on nähtävissä myös osallisuutta tukevien näkökulmien esiin tuleminen. Sosiaalityön arvojen näkökulmasta sosiaalityön tehtävää voidaan katsoa liittämisen- ja kontrollisuhteen vastakohtana, asiakkaan ja työntekijän kumppanuussuhteena (Juhila 2006, 103). Sosiaalityön asiakkaat elävät erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnallisissa paikoissa. Kumppanuuden näkökulmasta sosiaalityön tehtävänä on asiakaslähtöinen kohtaaminen, jossa otetaan vastaan ja välitetään asiakkailta tulevaa toista tietoa hallinnollisen tiedon rinnalle. Tällöin korostetaan erilaisuuden ja erot hyväksyvää työtettä, jossa ihminen ei määrity vain yhden ominaisuutensa kautta. Erilaisuuden ja moninaisuuden mukaan toimiminen edellyttää mahdollisuutta räätälöidä sosiaalityötä, sillä ihmisten elämä ei istu selkeisiin raameihin. Kumppanuussosiaalityötä voidaan kutsua osallistavaksi ja kansalaiskeskeiseksi työksi, jossa sosiaalityöntekijä ja asiakas ovat kohdatessaan

samalla viivalla. (Mt., 106, 111, 118.) Kun asiakkaiden tieto ja työntekijän kokemus ovat läsnä kohtaamisissa ja niitä hyödynnetään yhdessä, voi sosiaalityö olla valtaistavaa. Valtaistumisella voidaan tarkoittaa joko yksilöllisen tai yhteiskunnallisen toimintavoiman kasvamista (mt., 122).

Osallisuuden ja valtaistumisen näkökulmat liittyvät myös yhteisölliseen sosiaalityöhön. Yhteisösosiaalityön lähtökohtana on paikallinen toinen tieto, jota hyödynnetään toimittaessa verkostoissa muun muassa kolmannen sektorin ja julkisen sektorin välillä. (Juhila 2006, 126–128.) Mikko Mäntysaari (2008, 128–129) viittaa yhdysvaltalaiseen sosiaalityön professori Harry Spechtiin, jonka mukaan sosiaalityön tehtävänä ei olisi tavoitella paikkaa psykoterapeuttisena ammattina, vaan sen tulisi toimia yhteisöjen parissa ja löytää uudelleen sosiaalinen näkökulma. Mäntysaaren lailla Stephen Rose (2003, 199–200, 203) näkee sosiaalityön tehtävän yhteisöjen ja yhteisöllisyyden vahvistamisessa. Koska sosiaalityötä tehdään laajasti hyvinvointivaltion rakenteissa, sosiaalityössä olisi mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon nostamalla esiin ja perustelemalla sosiaalisia näkökantoja.

2 RYHMÄMUOTOINEN SOSIAALITYÖ

Ryhmässä tehtävää työtä ja ryhmädynamiikan teoriaa on tutkimuskirjallisuuden osalta löydettävissä monilta tieteiden aloilta kuten sosiaalipsykologiasta, psykologiasta ja kasvatustieteistä. Keskityn sosiaalityön näkökulmaan, koska kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden piiristä on ollut löydettävissä tutkimustietoa ryhmässä tehtävästä sosiaalityöstä. Hyödynnän tutkielmassani myös sosiaalityön klassikkoa, Gisela Konopkaa, joka oli eräs sosiaalityön ja ryhmämuotoisen sosiaalityön kehittäjistä. Konopka palkittiin saksalaisen sosiaalihuollon kehittämistä toisen maailmansodan jälkeen. Myöhemmin Konopka jatkoi uraansa pääosin Yhdysvalloissa, jossa hän väitteli ja opetti. Konopkan ajattelumaailmassa, tutkimuksessa ja opetuksessa korostuivat humanit arvot ja hän oli erityisen kiinnostunut nuorten parissa tehtävästä ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä, jonka kehittämistyöstä hänet tunnetaan. (NASW Foundation, Social Work Pioneers 2015.)

Ryhmämuotoiselle sosiaalityölle ei ole yhtä aukotonta määritelmää. Gisela Konopkan (1972, 23) mukaan ryhmämuotoinen sosiaalityö ei ole terapiamuoto, vaan yksi sosiaalityön metodeista, jonka avulla pyritään tukemaan ihmisten sosiaalista toimintakykyä. Ryhmämuotoisessa sosiaalityössä voi olla näkökulmia niin sosiaalipsykologiasta, antropologiasta kuin sosiologiasta, ja ryhmissä tehtävässä sosiaalityössä voi myös näkyä sosiaalityössä esillä oleva näyttöön perustuvan tiedon merkitys, jonka mukaan työn taustalla tulisi olla käytänteoreettinen malli toimenpiteistä (Garvin, Gutierrez & Galinsky 2004, 3). Ryhmämuotoisen sosiaalityön teoria, periaatteet ja osaaminen muodostavat Kris Drummin (2008, 19–20) mukaan mahdollisuuden vahvaan työotteeseen ”ryhmämuotoisen työn taikaan”, joka voi vaikuttaa asiakkaiden lisäksi myös sosiaalitoimiston toimintaan. Ryhmämuotoinen työ edellyttää tekijöiltään joustavuutta ja itsensä likoon pistämistä sekä kontrollin ja luovuuden välillä taiteilua.

2.1 Aiempi tutkimus

Ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä on tehty Suomessa melko vähäisesti akateemista tutkimusta, vaikka monien hankkeiden ja projektien yhteydessä on raportoitu aiheesta. Jenni Kehus ja Sanna Lähteinen (2009, 10) perehtyivät ryhmämuotoiseen sosiaalityöhön Pohjois-Suomessa ja totesivat raportissaan, että ryhmämuotoinen työ kunnallisissa sosiaalipalveluissa on usein työntekijän persoonaan liittyvä työskentelytapa tai erityistilanteissa käytetty työmuoto, kun taas kolmannen sektorin puolella ryhmämuotoinen työskentely on monesti jatkuvaa. Työntekijöiden kokemusten mukaan sosiaalityön toimenpidekeskeisyys ei jätä varsinaista tilaa ryhmämuotoiselle työskentelymuodolle. Toisaalta osa Kehuksen ja Lähteisen (2009, 15–16) haastattelemissa sosiaalityöntekijöistä pohti sitä, tarvitaanko sosiaalityössä ylipäätään ryhmiä, koska niitä on tarjolla muilla palveluntarjoajilla. He pohtivat myös sitä, ovatko sosiaalityön vaikeissa tilanteissa olevat asiakkaat valmiita ryhmäytymiseen. Ryhmämuotoisen työn todettiin kuitenkin tuovan iloa ja uudenlaista otetta omaan työhön, sillä ryhmässä työskenneltäessä oli heittäytyttävä ja laitettava itsensä peliin eri tavoin kuin yksilötyössä. Työntekijöiden kokemuksen mukaan ryhmämuotoisessa työssä tärkeää oli tavoitteiden asettaminen, riittävän pitkä aika sekä johdon tuki ja rohkaisu toisin toimimiseen.

Yksi oman työni kannalta kiinnostava aikuissosiaalityön käytäntötutkimushanke toteutettiin pääkaupunkiseudun opetus- ja tutkimusyksikkö Praksiksessa Helsingissä vuosina 2010–2011. Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä -hankkeessa perehdyttiin aikuissosiaalityön asiakaslähtöiseen ja voimaannuttavaan näkökulmaan yhteisöllisen työskentelyn, parityöskentelyn sekä ryhmässä tehtävän sosiaalityön avulla. Viva-hanke sisälsi ”Elämäni Kuvat” -projektin, jossa käytettiin työmenetelmänä valokuvaamista ja oman elämäntilanteen tarkastelua ryhmässä. Ryhmämuotoisessa työssä nähtiin olevan mahdollisuus kokonaisvaltaisempaan ja tasavertaisempaan keskusteluun verrattuna yksilötapaamisiin. (Jouttimäki & Kangas & Saurama 2011, 2–3, 97.) Jouttimäki ym. (2011, 174) näkevät aikuissosiaalityön kehittämisen ongelmaksi sen, jos hyvät käytännöt jäävät vain projektien sisälle. Kyseisen hankkeen perusteella todettiin, että kehittäminen on mahdollista, jos perustyöhön pystytään panostamaan ja organisaatio pystyy joustamaan. Samalla sosiaaliasemalla on tutkittu ryhmämuotoista sosiaalityötä myös Pyörre-projektissa, jossa työskenneltiin kuntouttavissa ryhmissä

pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kanssa. Pyörre-projektissa (Kuusela & Kvik 2004, 1) haettiin pysyvää kuntoutuksen työmallia sosiaalitoimistoon. Projektin tavoitteena oli asiakkaiden kokonaisvaltainen voimaantuminen, jossa kuitenkin huomioitiin pienten askelten merkitys elämäntilanteen muutoksessa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamassa Valtaistus - Valtakunnallinen aikuissosiaalityön kartoitus tutkittiin aikuissosiaalityötä sosiaalialan ammattilaisten näkökulmasta. Kartoituksen tulokset osoittivat, että sosiaalialan ammattilaiset (sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat) pitivät tärkeimpinä työmenetelminä päivittäin käyttämiään toimintoja, kuten asiakkaan kannustamista ja voimavarojen etsintää sekä asiakkaan kuuntelemista ja empatian osoittamista (Blomgren & Kivipelto 2012, 41). Ryhmämuotoista toimintaa pidettiin jossain määrin tärkeänä toimintona, vaikka sitä ei kyetty toteuttamaan päivittäisessä työssä. Ryhmämuotoisia työmenetelmiä kohtaan vaikutti olevan kiinnostusta, mutta päivittäisessä työssä ei välttämättä jäänyt aikaa toteuttaa uusia työmuotoja päätösten ja suunnitelmien tekemisen ohella. (Mt., 42.)

KASTE-hankkeen alaisuudessa 2013 toteutettiin ryhmämuotoisen työn projektit maahanmuuttajille ja nuorille (Peltola 2013). PaKaste-hankkeen yhteydessä vuosina 2010–2011 Inarin sosiaalitoimi asetti tavoitteekseen suunnitelmallisen, arvioivan ja aktivoivan työn lisäämisen, jonka myötä kokeiltiin muun muassa ryhmämuotoista kuntouttavaa työtoimintaa. Kuntouttavan työtoiminnan osalta tavoitteena oli lisätä erityisesti heikoimmassa asemassa olevien asiakkaiden integroitumista ryhmiin. (Keränen 2011, 1.) Tampereen kaupunkiseudun seutukehittäjähankeessa 2006–2007 (Kuhalainen 2007, 4) kartoitettiin aikuissosiaalityön kehittämistyötä. Hankkeen aikana huomattiin tarve viranomaisyhteistyön ja kolmannen sektorin kanssa tehtävän yhteistyön parantamiseksi asiakkaiden monimutkaisten elämäntilanteiden kohdalla.

KASTE-hankkeen alaisen SOS-klubin tapaamisessa Vaasassa 15.5.2014, johon osallistuin yhdessä Espoon työntekijöiden kanssa, oli aiheena ryhmämuotoinen sosiaalityö aikuisten parissa. Ryhmämuotoisen sosiaalityön klubin esitysten ja asiantuntijakeskustelun perusteella ryhmämuotoinen sosiaalityö oli ollut vahva kokemus niin asiakkaille kuin työntekijöille. Ryhmässä todettiin tapahtuvan ”erilaisia kohtaamisia” toimittaessa asiakkaiden rinnalla verrattuna viranomaismaisempiin kohtaamisiin sosiaalitoimistossa. Tähän vaikutti työntekijöiden kuvausten mukaan se,

mitä ryhmässä tehtiin ja miten syvälle työntekijät olivat valmiita heittäytymään työskentelyyn. Sosiaalityöntekijöiden keskusteluissa nousi esiin se, että ryhmämuotoinen sosiaalityö määrittyy selkeästi yhtenä sosiaalityön menetelmistä, jonka taustalla on tahto kehittää aikuissosiaalityötä. Ryhmämuotoinen sosiaalityö nähtiin yhtenä keinona kehittää ja toteuttaa asiakaslähtöistä sosiaalityötä. (SONet Botnia 2014.)

Lastensuojelussa ryhmätoiminta on ollut yksi yritys vaikuttaa ennaltaehkäisevästi tai korjaavasti lasten ja nuorten pahoinvointiin (Pekkarinen 2006, 99). Elina Pekkarinen (Mt., 99–100) tutki ryhmämuotoista sosiaalityötä lastensuojelun avohuollossa teini-ikäisten tyttöjen kokemusten kautta. Ryhmämuotoisen sosiaalityön vähäisyys on johtunut osittain resurssipulasta ja osittain tiedon hajanaisuudesta eri tieteiden aloille. Pekkarinen (2006, 112–113, 115) kuvaa ryhmäprosessia dialogisuuden käsitteen avulla. Dialogi asiakkaiden ja työntekijöiden välillä johti tutustumiseen ja vuorovaikutuksen syventymiseen. Vertaisuuden merkitys ryhmässä näkyi osallistujien samanlaisina lähtökohtina ja ymmärryksenä siitä, etteivät he ole yksin vaikeassa tilanteessaan. Vertaisuuden lisäksi ryhmäprosessin olennaiseksi osaksi muodostui luottamuksellinen ilmapiiri, joka syntyi vähitellen. Ryhmäprosessiin kuuluivat myös tunnekokemukset, jotka olivat osa dialogista prosessia niin ryhmäläisten kesken kuin ryhmäläisten ja ohjaajien välillä. Ryhmä tarjosi mahdollisuuden käsitellä vaikeita tunteita turvallisessa ympäristössä pidemmällä aikavälillä. (Mt., 119–121.) Pekkarisen (2006, 127) tutkimuksen mukaan ryhmätoiminta sosiaalityössä edellyttää riittäviä ajallisia ja taloudellisia resursseja, mutta se voi olla parhaimmillaan olla kustannuksia ja ennen kaikkea inhimillistä pahoinvointia säästävää sekä tuoda merkityksellisiä osallisuuden kokemuksia asiakkaille.

Espoossa toteutetusta ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä on tehty muutamia tutkielmia. Kaisa Saarisen (2013) YAMK-opinnäytetyössä tutkittiin asiakaslähtöisyyttä palveluiden kehittämisessä ja johtamisessa Espoon sosiaalipalveluissa. Samalla työssä sivuttiin asiakkaiden toiveita ryhmämuotoisen työn lisäämisestä. Oman käytäntötutkimukseni perusteella syntyi vaikutelma siitä, että ryhmämuotoinen toiminta voisi tukea asiakaslähtöistä ja osallistavaa työtä. Yksi ryhmämuotoisen työskentelyn tuomista eduista oli työntekijöiden ja asiakkaiden välille muodostunut aiempaa tasavertaisempi ja luottamuksellinen suhde, jonka myötä työntekijä pystyi rakentamaan paremman kokonaiskuvan asiakkaan elämäntilanteesta ja jonka myötä asiakkaiden voimavarat

alkoivat vahvistua. Tähän vaikuttivat mahdollisesti Kipinä-ryhmän jalkautuva työ sekä yhdessä tekeminen. Käytäntötutkimus jätti vaikutelman valtaistumisen iduista ryhmässä, joka koski sekä ryhmäläisiä että työntekijöitä. (Lipponen 2013.) Espoossa kerätyn Kipinä-palautteen perusteella ryhmämuotoisen työn on kuvattu parhaimmillaan tukevan asiakkaiden terveydellisten ja sosiaalisten ongelmien ehkäisyä sekä luovan hyvinvointia asiakkaiden elämään (Varjonen 2013). Ryhmämuotoisen työn tulosten osalta on kuitenkin hyvä huomioida tutkimustiedon suppeus sekä ryhmien kokemustiedon heterogeenisuus. Ryhmien tavoitteet ovat erilaisia ja ryhmien vaikuttavuutta asiakkaille on vaikea mitata.

Aktivoiva ja kuntouttava työote aikuissosiaalityössä (AKU) -hankkeessa mukana olleet sosiaalityöntekijät kuvasivat kehittämisen olevan mahdollista arkityössä, jos kehittäminen lähtee työyhteisön omista tavoitteista käsin ja on luvallisesti kokeilevaa. Kehittämisen tukena voi toimia ulkopuolinen ohjaus, mutta ensisijaisesti se edellyttää esimiesten tukea, luottamuksellista ilmapiiriä ja aikaa työviikosta kehittämiselle. (Saurama ym. 2007, 24–25). Tutkivan ja arvioivan työskentelyotteen osalta voidaan ajatella, että työmenetelmien rinnalle tavoitellaan myös laajempaa kehittämisorientoitunutta asennoitumista sosiaalityöhön (mt., 15).

Kansainvälisessä sosiaalialan tutkimuksessa ryhmämuotoista sosiaalityötä on tutkittu suomalaista tutkimuskenttää huomattavasti enemmän, mitä kuvaan tässä alaluvussa lyhyin esimerkein. Kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden perusteella ryhmämuotoinen sosiaalityö paikantuu yhdeksi sosiaalityön keskeiseksi lähestymistavaksi, jota voidaan hyödyntää näkökulmista riippuen eri tavoin. Ryhmämuotoiseen sosiaalityöhön liitetään usein muun muassa voimavarakeskeinen näkökulma, jossa siirretään painopistettä asiakkaiden ongelmien sijasta voimavaroihin. Voimavaraistavan ryhmämuotoisen työn onnistumisen kannalta on keskeistä huolellinen suunnittelu sekä ryhmän tarpeiden mukainen räätälöinti. (Lietz 2008, 75–76.)

Susan Dudziak & Norma Jean Profitt (2012, 237, 241–242) pohtivat sosiaalityön koulutuksen yhteyttä ryhmämuotoiseen ja rakenteelliseen sosiaalityöhön. Kirjoittajien toteuttaman koulutusohjelman aikana pyrittiin purkamaan estoja muutostyöhön ja poliittiseen vaikuttamiseen siten, että ryhmämuotoista muutostyötä kokeiltiin

käytännössä. Tarkoituksena oli vahvistaa rakenteellisen työn positiivisia ja mukaansatempaavia puolia sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden arvoja.

Scott A. Wituk ym. (2008, 83–84, 90–91) kuvaavat sosiaalityön mahdollisuuksia toimia itseapuryhmien voimaannuttajina ja tukijoina itse ryhmämuotoisen työn jäädessä ryhmille. Koska sosiaalityön ja vertaisten muodostamien ryhmien periaatteiden voimaantumista kulkevat rinnakkain, sosiaalityöllä olisi mahdollisuus olla taustatukena niin ryhmän ohjaamisessa kuin ryhmän tavoitteiden asettamisessa sekä ryhmän käytännön organisoinnissa ja yhteyksien luomisessa. Helen Northen (2008, 6) kiinnittää huomion ryhmämuotoiseen sosiaalityöhön ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Ryhmän luomisessa ja ryhmäprosessissa on Northenin (2008, 7–9) kuvauksen mukaan erityisen tärkeä huomioida eettisyys ja avoimuus, jotta ryhmä voisi toimia tasavertaisena ja luottamuksellisena.

Ryhmämuotoista sosiaalityötä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa vaikuttaa esiintyvän usein valtaistumisen käsite. Sen juuret ovat lähihistorian sosiaalisissa liikkeissä, joiden tarkoituksena on ollut vähentää sortavia yhteiskunnallisia valta-asetelmia (Hokkanen 2009, 323–324). 1990-luvulta alkaen empowerment on liitetty yhä enemmän yksilötyöhön, yksilöllistyvään ihmiskäsitykseen ja postmoderniin maailmankuvaan, mikä on vaikuttanut empowermentin arvotulkintaan (mt., 324; Payne 2005, 302). Jos perinteistä sosiaalityötä kuvataan järjestelmälähtöiseksi ja epäteoreettiseksi, sen haastajana voidaan nähdä olevan kriittisempi, yhteiskunnallisia ja asiakaslähtöisiä näkökulmia korostava sosiaalityö, jonka avulla pyritään haastamaan byrokraattisia toimintamuotoja (Hokkanen 2009, 325).

Valtaistumista voidaan kuvata paradigman muutokseksi, jonka taustalla on siirtymä asiantuntijakeskeisestä huollollisesta näkökulmasta palvelunkäyttäjien voimaannuttamiseen. Tällöin sosiaalityötä pyritään tekemään asiakkaiden kanssa eikä asiakkaita varten. Valtaistumisen osalta käytännön sosiaalityössä korostuu kriittisen näkökulman merkitys. Empowerment ei ole yksittäinen työote tai tempu, jonka sosiaalityöntekijä voi suorittaa. Kyse on prosessista, jossa pyritään reflektoiden luovimaan eri näkökulmien ja tilanteiden välillä. (Adams 2003, 34–41.) Sosiaalityön ammattilaiset eivät voi luoda valtaistumiselle kaiken kattavaa määritelmää, vaan sitä tulisi rakentaa asiakkaista tarpeiden pohjalta. Vahvimmillaan valtaistuminen voi johtaa

rakenteelliseen muutokseen, mutta riskinä on sen jääminen nimelliseksi, jolloin todellista muutosta ei tapahdu. (Mt., 3–4.)

Liisa Hokkanen (2009, 317–319, 322) tarkastelee valtaistumista Robert Adamsiin (1996) viitaten tavoitteellisena prosessina, johon kuuluu toiminnan omaehtoisuus ja toimijoiden yhteisöllisyys. Valtaistuminen on siirtymistä epätyytyväisestä paikasta tai tilanteesta eteenpäin. Kun valtaistumisen käsite siirretään käytännön tasolle, yksilötasolla puhutaan usein elämänhallinnasta ja yksilön vahvuuksista, jolloin työskentelyn tavoitteena on asiakkaan kokema muutos. Siten elämänhallinnassa ja elämänlaadussa koettu muutos on valtaistumista. Yksilötasolla näkökulma voi ryhmätyön avulla laajentua koskemaan myös lähiyhteisöjä ja vertaisuutta. Valtaistuminen voi kohdentua jopa yhteiskunnalliselle tasolle, jolloin painopiste siirtyy yksilön elämänhallinnasta ryhmien tai yhteisöjen yhteiskunnallisen aseman muutokseen. Yksilönäkökulmasta katsottuna ryhmät toimivat yksilötyön laajenuksena ja yhteisöllisissä näkemyksissä ryhmät voivat olla yhteiskunnallisia toimijoita. Työyhteisön näkökulmasta valtaistumisprosessi voidaan nähdä mahdollisuutena vaikuttaa asiakkaan elämäntilanteen kohentamiseen tilanteessa, jossa oman työn laajempiin reunaehtoihin on hankala vaikuttaa.

Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Suvi Raitakari (2003, 156–163) korostavat asiakkaan sisäistä muutosta, jonka osalta sosiaalityössä on tiedostettava muutoksen vaikeus tai jopa mahdottomuus, koska toisen ihmisen muutosprosessiin voi vaikuttaa vain rajallisesti. Asiakkaan sisäinen muutos ei aina ole raportoitavissa ulospäin, mutta asiakkaan ymmärrys omasta tilanteestaan ja motivaatio muutokseen antavat merkkejä muutoksen mahdollisuudesta. Sosiaalityön vaikuttamisessa keskeistä on avoin kohtaaminen asiakkaan ja työntekijän välillä sekä sosiaalityöntekijän luopuminen asiantuntijan roolistaan. Työntekijä toimii kumppanina ja prosessin vetäjänä muutostyössä, jossa varsinaisen työn tekee asiakas.

Tutkielmassani lähestyn valtaistumista prosessina, joka lähtee liikkeelle asiakkaan arjesta. Vaikka valtaistumisen käsitteellä saattaa olla mahtipontinen kaiku sen viitattaessa usein valtarakennelmien murtamiseen ja rakenteelliseen muutostyöhön (Hokkanen SIVU 325–326; Adams 2003, 3), katson valtaistumisen mahdollisuutta enemmän pieninä muutoksina osana yksilöllistä elämänhallintaa ja sosiaalista toimintakykyä.

Tutustuessani Espoon Kipinä-ryhmiin käytäntötutkimusjaksolla huomasin, että ryhmissä oli tavalla tai toisella kyse asiakkaiden elämänhallinnan kohentamisesta. Hallinnan käsitettä voidaan kritisoida, mutta elämänhallinta voidaan nähdä toisaalta syrjäytymisen vastakohtana. Elämänhallinta on sitä, että arjen asiat ovat järjestyksessä ja ihminen kokee elämänsä olevan omassa otteessaan. (Juhila 2006, 61.) Ymmärrän valtaistumisen muutoksen mahdollisuutena elämänhallinnan kasvamiseen, mikä voi tarkoittaa pieniä tai suuria askelia esimerkiksi asiakkaiden ajattelussa tai arjessa. Liitän valtaistumisen ja elämänhallinnan käsitteet myös kriittisen sosiaalityön näkemykseen, jossa muutokseen tähdätään pienin askelin, yhdessä asiakkaiden kanssa. Valtaistumisen osalta voidaan pohtia valtasuhteita ja niiden merkityksiä. Kenellä on valtaa missäkin tilanteessa ja miten muutoksia voitaisiin toteuttaa? (Kuronen 2004, 288–289, 291.)

2.2 Aikuissosiaalityö ympäristönä ryhmille

Sosiaalityö ammatillisena toimintana on tavoitteellista, ja sen auttamistehtävää ohjaa sosiaalityön etiikka, joka on muodostunut kulttuurisesti määrittyneille oikeudenmukaisuuden ja vastuullisuuden arvoille. (Konopka 1972, 55–56.) Sosiaalityön arvot kuvastavat länsimaista ihmiskäsitystä, ihmisarvon kunnioittamista ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Kansainvälisesti hyväksytyissä eettisissä ohjeissa korostetaan sekä yksilön itsemääräämisoikeutta että yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta (Raunio 2009, 86–88). Sosiaalityön arvot saavat ilmauksensa sosiaalialan eettisissä periaatteissa ja ohjaavat siten ammatillista toimintaa (Raunio 2009, 82). Sosiaalityöntekijöiden ammattieettiset ohjeet eivät eroa monien muiden ammattien ohjeistuksesta, mutta sosiaalityössä ollaan herkempiä ja tunnollisempia eettisille näkökulmille, koska työssä joudutaan jatkuvasti tekemisiin arvoristiriitojen ja vaikeiden moraalisten päätösten kanssa (Kankainen 2012, 15). Sosiaalityö voidaan kuvata yhteiskuntatieteenä, jonka erityispiirre on marginaaleihin kiinnittyminen ja huomion kohdistaminen ihmisten, ihmisryhmien ja yhteiskunnallisten organisaatioiden ja rakenteiden välisiin suhteisiin ja näiden suhteiden tuottamiin ilmiöihin. Marginaaleista käsin yksilöllisiä ongelmia katsotaan yhteiskunnallisessa valossa, jolloin sosiaalityö voi olla kokonaisvaltaisesti havainnoivaa, ymmärtävää ja kriittistä. (Hokkanen 2009, 316.)

Aikuisten parissa tehtävä sosiaalityö paikannetaan yleensä kuntien sosiaalitoimessa tehtävään työhön, jossa sosiaalityöntekijät neuvovat, ohjaavat ja tukevat asiakkaita erilaisissa elämäntilanteissa (Välimaa 2008, 175). Kunnalliset sosiaalipalvelut on

järjestetty 2000-luvulla elämänkaarimallin mukaan, jolloin aikuissosiaalityö sijoittuu lastensuojelun ja vanhustyön väliin jäävälle laajalle alueelle. Aikuissosiaalityön palveluja tuotetaan kuntien lisäksi järjestöissä, seurakunnissa sekä kunnallisissa erityispalveluissa. Aikuissosiaalityö ja toimeentulotuki liittyvät yhteen, sillä taloudellinen tuki on ollut aikuissosiaalityön perusta pitkään, vaikka aikuissosiaalityön yhteydessä on puhuttu myös kuntouttavasta sosiaalityöstä, muutostyöstä ja empowerment-näkökulmasta. (Kananaja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 211–212.)

Kunnallinen aikuissosiaalityö sisältää monia näkökulmia ja työorientaatioita, joihin vaikuttavat niin yhteiskunnallinen ja organisatorinen toimintaympäristö kuin sosiaalisten ongelmien tulkintatavat (Liukko 2006, 13). Aikuissosiaalityön reunaehdot muodostuvat lainsäädännöstä, yhteiskuntapolitiikasta ja käytössä olevista resursseista. Viimeaikaisessa sosiaalialan tutkimuksessa sosiaalityön toimintaympäristöä kuvataan usein uuden julkisen hallinnan kautta, joka on vaikuttanut myös aikuissosiaalityön käytäntöihin. Outi Välimaa (2008, 175–176) kuvaa yhteiskuntapolitiikan muutoksen universaalista hyvinvointivaltiosta kilpailukykyä ja yksityistä vastuuta korostavaan suuntaan vaikuttaneen aikuissosiaalityön mahdollisuuksiin. Aikuissosiaalityön toimintaympäristö voi vaikeuttaa asiakkaiden tarpeista lähtevää sosiaalityötä, jolloin sosiaalityöntekijät ovat ristiriitaisessa tilanteessa ammattietiikan ja institutionaalisen toiminnan välillä.

Eeva Liukko (2006, 86) kuvaa kunnallista sosiaalityötä pitkälti lakisääteiseksi työksi, jota toteutetaan byrokraattisissa rakenteissa. Byrokratiatyön etuna on tasapuolisuus, sillä se kohtelee kaikkia tasapuolisesti ja toimii sääntöjen mukaisesti. Byrokraattisen työskentelyn ongelmana on se, ettei sosiaalityön asiakkaiden elämä välttämättä sovi byrokratian rationaalisiin malleihin, sillä byrokratiatyössä on vaikea tavoittaa elämän moniulotteisuutta ja yksilöllisyyttä. (Mt., 87–89.) Työvoimapolitiikan kautta aikuissosiaalityöhön voidaan liittää kuntouttavan sosiaalityön näkökulma, joka yhdistetään usein pitkäaikaistyöttömien erityispalveluihin työvoiman palvelukeskuksissa. Kuntien aikuissosiaalityön kannalta moniammatillinen yhteistyö on tuonut mahdollisuuden aikuissosiaalityön kehittämiseen, mutta samalla sosiaalityön tehtävä saattaa jäädä epäselväksi. Mikä osa työstä kuuluu kuntien sosiaalityölle ja mikä valtion erityispalveluille? Peruspalveluiden piirissä olevat asiakkaat voivat jäädä

heikompaan asemaan, jos kunnallisen sosiaalityön kehittäminen keskittyy pelkästään erityispalveluihin. (Kananaja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 212, 217.)

Jos sosiaalityön tehtävää katsotaan kontrollin näkökulmasta, asiakkaat ja työntekijät asettuvat vastapuolille, jolloin työn oikeudellinen puoli korostuu. Työntekijöiden vastuu perustella toimintaansa tukee asiakkaiden oikeuksien toteutumista, mutta voi samalla heikentää luottamuksellisen suhteen syntymistä. Työn byrokraattisuus ja asiantuntijalähtöisyys voivat kääntyä asiakkaita vastaan. (Juhila 2006, 97–98.) Eeva Liukko (2006, 87–89) kuvaakin sosiaalityön tehtävää linkkinä byrokratian ja asiakkaan sekä kontrollin ja tuen välillä.

1980–90 lukujen tuomaa muutosta kuvataan sosiaalialan tutkimuksessa usein yhteiskunnallisena murroksena, joka on muuttanut sosiaalityön roolia ja asemaa. Keskusteluissa yksityisestä vastuusta näkyy Kirsi Juhilan (2008, 48–55; Juhila 2006, 66–69, 73–74) näkemyksen mukaan uusliberalistinen ajattelumalli, jonka keskiössä ovat taloudellisen ja yksilöllisen hyödyn näkökulmat, mikä vaikuttaa sosiaalityön tehtävään ja yhteiskunnalliseen rooliin. Uusliberalismissa korostetaan yksilön vastuuta ja vapaiden markkinoiden vahvuutta myös hyvinvointivaltion alueella. Vapaiden markkinoiden näkökulmasta sosiaalityön asiakkaita voidaan kuvata kuluttajina, jotka pääsevät valitsemaan itselle sopivat palvelut ja laativat sopimukset ammattilaisten kanssa. Yhteiskunnallisena huolenaiheena ovat ne kansalaiset, jotka eivät pysty valitsemaan, sopeutumaan tai hallitsemaan omaa elämäänsä. Uuden julkisjohtamisen myötä korostunut palvelujen tehokkuus, laadukkuus ja vaikuttavuus eivät ole huonoja tavoitteita, mutta ongelmaksi voi muodostua työntekijöiden toimintamahdollisuuksien kaventuminen, kun työtä ohjataan talouden näkökulmasta.

1990-luvulla alettiin karsia julkisista palveluista ja menoista. Samaan aikaan liikkeenjohdon kieli tehostamisesta ja tulosjohtamisesta alkoi levitä julkiseen hallintoon sosiaalihuollon asiantuntijoiden kriittisestä näkemyksestä huolimatta. Sosiaalityöntekijät olivat ristiriitaisessa tilanteessa, sillä työnantaja edellytti taloudellista tehokkuutta, mutta työtä ohjasivat ihmistyön arvot. (Mutka 1998, 10–11; Satka 1993, 53–54.) 1990-luvun alun laman seurauksena asiakkaiden määrä aikuissosiaalityössä kasvoi ja asiakkaiden elämäntilanteet alkoivat olla yhä monimutkaisempia. Mahdollisuus jatkuvaan pitkäjänteiseen työskentelyyn vaikeutui. Murroksen

seurauksena sosiaalityön vastuita alettiin uudelleen muotoilla siirtämällä toimeentulotukityötä etuuskäsittelijöille ja siirtämällä perussosiaalityötä sosiaaliohjaajille sosiaalityön keskittyessä kuntouttavaan ja kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan. (Liukko 2006, 26–27.)

Aikuissosiaalityön sisäisen uudistamisen myötä toteutettiin useita projekteja, joissa huomattiin tiiviin ja kokonaisvaltaisen työskentelyn mahdollisuudet tukea asiakkaiden monimutkaisiakin elämäntilanteita. Edellytyksenä tämän kaltaiselle kuntouttavalle ja kokonaisvaltaiselle sosiaalityölle olivat riittävä aika ja resurssit. Sosiaalityö oli ristiriitaisessa tilanteessa, sillä sen tuli näyttää nopeita ratkaisuja aktivoivan sosiaalipolitiikan tavoitteiden osalta. (Liukko 2006, 27–28.) Liukon (2006) lailla Leena Eräsaari (2006, 90–93) kuvaa sosiaalityön painetta markkinaperusteisten työehtojen ja auttamisen periaatteiden välissä. Kehittämistyön lisäksi käytännön asiakastyössä tarvitaan aikaa asiakkaan tilanteen selvittämiseksi. Luottamuksellisen suhteen syntyminen edellyttäisi avoimeen vuorovaikutukseen heittäytymistä asiakkaan kanssa Anna Metteri (2001, 170). Asiakkaiden kokemuksen mukaan sosiaalityön ammatillinen etäisyys voi tuntua torjunnalta tai vähättelemiseltä, jos asiakasta ei oteta mukaan omaa itseä koskevaan päätöksentekoon (mt., 173).

Sosiaalityössä esiin nousevan arvoriitiriidan lisäksi tutkimuskirjallisuudesta nousee esiin ideoita sosiaalityön mahdollisuuksista. Sosiaalityön missiota voidaan kuvata kamppailuksi yhteiskunnallista eriarvoistumiskehystä vastaan, jolloin kovien tehokkuusarvojen rinnalle voidaan tuoda keskustelua oikeudenmukaisuudesta (Kirsi Juhila 2008, 74–75). Sosiaalityössä olisi mahdollista nostaa esiin vaikuttamistyön ohella yhteisösosiaalityön näkökulmaa sekä palveluohjausta ja asianajotyötä. Sosiaalityössä vaikuttaminen tarkoittaa ammattilaisten tiedon julkituomista asiakkaiden elämäntilanteista ja osallistumista yhteiskunnalliseen keskusteluun sosiaalisista ongelmista. Yhteisösosiaalityön avulla olisi mahdollista työskennellä kumppanuuden, kansalaisosallisuuden ja yhteistyön periaatteiden mukaisesti rakentamalla sosiaalisia ongelmia ehkäiseviä paikallisverkostoja. Palveluohjauksen avulla olisi mahdollista suunnitella ja varmistaa asiakkaiden kuntoutuksen jatkuvuus ja asianajotyöllä puolestaan nostaa esiin asiakkaiden oikeuksia palvelujärjestelmässä. (Mt. 75–76.)

Kristiina Koskiluoma (2013) kuvaa *Talentia*-lehden kolumnissaan ylisosiaalineuvos Aulikki Kananojan näkemyksiä aikuissosiaalityöstä. Suomalaisen sosiaalityön pulmana on järjestelmäkeskeisyys, joka on perua varhaisesta tarpeesta kouluttaa kuntiin työntekijöitä toteuttamaan sosiaalilainsäädäntöä. 1990-luvun toimeentulotukityön uudelleen organisointi muodostui taitekohdaksi, jonka jälkeen toisin tekemistä sosiaalityöhön on haettu niin järjestöissä, yliopistoissa kuin kuntakentällä. Kananoja puhuu laman jalkoihin jääneestä ryhmämuotoisesta työstä, joka perustui välittämiseen, asiakkaiden osallisuuteen ja luottamukseen. Näissä ryhmissä asiakkaiden kokemukset olivat hyviä ja voimaantuneita.

Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 -toimenpideohjelmassa todetaan, että sosiaalityön uudistuminen edellyttäisi näkökulman laajentamista sosiaalitoimiston ulkopuolelle, yhteisöihin ja yhteiskunnalliseen toimintaympäristöön. Sosiaalityön alalla yhteisölliset työmenetelmät ja empowerment-työ nähdään ideaaleina, mutta niihin liittyvät työkäytännöt eivät ole vakiintuneet. (Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 - toimenpideohjelma, 46–47.) Yhteisöllisen näkökulman osalta voidaan puhua myös kuntouttavan sosiaalityön käytännöistä. Suomalaisten sosiaalityöntekijöiden arvion mukaan 1990-luvun lamavuosien aikana asiakkaiden ongelmat elämänhallinnassa sekä luonnollisten yhteisöjen katoaminen muuttivat työnkuvaa monimutkaisemmaksi, mutta samalla asiakkaan ja työntekijän välinen suhde alkoi muuttua tasavertaisemmaksi. (Sutinen 2009, 73.)

1990-luvulla suomalaisessa sosiaalityössä siirryttiin ongelmakeskeisestä ajattelusta ratkaisukeskeiseen eli voimavarasuuntautuneeseen ajatteluun, joka antoi lähtökohdan kuntouttavan sosiaalityön menetelmälliseen kehittämiseen (Kvick & Kuusela 2004, 4). Kuntouttavassa sosiaalityössä elämänhallintaan voidaan liittää empowermentin käsite, jolla sosiaalityössä viitataan kokonaisvaltaiseen kuntouttavaan sosiaalityöhön. Kuntouttavassa sosiaalityössä on tällöin kyse prosessista, jossa pyritään vahvistamaan asiakkaan toimintakykyä ja resursseja sekä toimimaan asiakasta kannustaen. (Liukko 2006, 83–84.) Kuntouttavan sosiaalityön kannalta on tärkeää, että työntekijä voi ymmärtää asiakkaan tilannetta ja asemaa, sillä asiakkaan kohtaamisella ja hyvällä kohtelulla on yhtä lailla suuri merkitys kuin työskentelymuodolla. Asiakkaiden kokemukset odottamisesta ja unohtamisesta eivät luo kuvaa tiiviistä ja suunnitelmallisesta työskentelystä, jota kuntouttavassa sosiaalityössä tarvittaisiin.

Toisaalta Liukon haastattelemat työntekijät painottivat kuntoutuksen osalta psykososiaalista työtettä sekä verkosto- ja ryhmämuotoista toimintaa. (Mt., 55–56, 64–65.)

Alueella tehtävän yhdyskuntatyön näkökulmasta aikuissosiaalityön tekeminen sosiaalitoimistossa kulkee yksilötyön ja palvelujärjestelmän ehdoilla, jolloin muutostyön tarvetta ei välttämättä tunnisteta tai muutostyö muodostuu vakiintuneiden asiakasryhmien pohjalta. Työ painottuu erikoistumisen myötä asiakkaiden ongelmiin, jolloin kokonaiskuva asiakkaan elämäntilanteesta voi jäädä puutteelliseksi. Sosiaalityön asiakasprosessi on jakautunut nurinkurisesti, koska sosiaalityö toimii pääasiassa prosessin häntäpäässä, korjaavassa kuntoutuksen vaiheessa eikä alueella ehkäisevän työn parissa. (Roivainen 2008, 272–275, 281.)

Yhteisöllisen ja yksilötyön ei tarvitsisi kuitenkaan olla toisiaan poissulkevia, jos sosiaalityö olisi vahvemmin mukana myös aiemmissa vaiheissa yhdessä kolmannen sektorin kanssa. Eri vaiheet huomioivassa työskentelyssä asiakasprosessi voisi muodostaa jatkumon, jossa lähdettäisiin liikkeelle yhteisöstä ja päädyttäisiin tarvittaessa työskentelemään yksilötasolla. (Roivainen 2008, 280-281.) Nykyisessä tilanteessa, jossa taloudellisia resursseja on jaettava yhä tarkemmin, voidaan nähdä tarve yhteistyön kokonaisvaltaisille ja ennaltaehkäiseville käytännöille. Yhteistyön mahdollisuudet ovat rakenteisiin vaikuttamisessa ja yhteiskunnallisessa muutoksessa, mutta yhteistyön laajeneminen vaatisi yhteiskunnallisen ympäristön, jossa tunnistettaisiin yhteistyön tarve ja sen pitkäaikaisten vaikutusten hyödyllisyys. (Mayo 2009, 134–135.)

2.3 Ryhmämuotoisen sosiaalityön tausta

Sosiaalityö-ammatin muotoutuessa sosiaalityö on nähty palveluna, työmenetelmänä ja osana sosiaali- ja hyvinvointipalvelujen järjestelmää. Sosiaalityö, kuten muutkin ammatit, on muuttunut eri aikakausina ja sen merkitys on laajentunut hyväntekeväisyystyöstä ammatilliseksi auttamistyöksi yksilöiden ja yhteisöjen parissa. Ryhmämuotoisen sosiaalityön yksi pioneeri Gisela Konopka (1972, 19–21) näkee sosiaalityön ja muiden ammattien tehtävien limittäisyyden luonnollisena, vaikka siitä on oltu usein huolissaan sosiaalityössä. Kun työskennellään ihmisten ja yhteiskunnan moninaisissa verkostoissa, tapahtuu eri ammattien erikoistumista, mutta se ei estä tehtävien päällekkäisyyttä ammatin ytimen ulkopuolella. Sosiaalityön tehtävät

koskettavat myös monia muita ammatteja ja siksi sosiaalityön olisi tärkeää paikantaa juuri oma ydintoimintansa, jonka avulla ammatillinen toiminta voisi vahvistua.

Ryhmämuotoisen sosiaalityön taustalla on laajempi liikehdintä, jota teollistuminen ja kaupungistuminen vauhdittivat. 1900-luvun alussa ryhmämuotoista työtä tehtiin settlementeissa köyhissä kaupunginosissa ja työväenliikkeessä. Samaan aikaan alettiin kiinnostua hyvinvoinnista myös työn ulkopuolella erilaisissa vapaa-ajan toiminnan järjestöissä. Tulevan ammatillisen ryhmämuotoisen työn perusta muodostui vapaaehtoistyön ja vapaa-ajan toiminnan pohjalle, ja sen periaatteiksi muodostui pragmatistinen näkemys tekemällä oppimisesta. Ryhmämuotoista sosiaalityötä tehtiin jo sosiaalityön varhaisessa vaiheessa, mutta sitä ei kuitenkaan pitkään aikaan sisäistetty sosiaalityön osaksi, sillä se koettiin työotteeltaan epämääräiseksi, ehkä osittain vapaamuotoisella avulle pohjautuvan taustansa takia. (Konopka 1972, 2–3, 5.)

Margot Breton (2008, 26–27) kuvaa ryhmämuotoisen sosiaalityön olemusta historian kulun vaikutuksella nykyisyyteen. Tietynlaiset, joskus vääriinkin tietoon perustuvat tai jopa sattumanvaraiset tapahtumat, voivat lukita käytäntöjä paikalleen, vaikka tiedettäisiin toisten menetelmien toimivan paremmin. Sosiaalityön osalta Breton viittaa sosiaalityön arvojen ja käytännön väliseen kuiluun. Sosiaalityöntekijöiden arvoja ohjaa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaate, mutta tästä huolimatta sosiaalityön käytännöt eivät aina tue sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumista. Kyse ei ole siitä, että sosiaalinen oikeudenmukaisuus arvona olisi hylätty, vaan siitä, miten historian tapahtumat ovat vaikuttaneet sosiaalityön ammatin kehittymiseen.

Margot Breton (2008, 29) ja Kris Drumm (2008, 19) liittävät ryhmämuotoisen sosiaalityön arvostuksen vähäisyyden ja sen puolustamisen yhteen sosiaalityön alkuaajoista lähtöisin olevan professiokamppailun kanssa. Breton (2008, 29) kuvaa historian vaikutusta sosiaalityön nykytilaan lähtien liikkeelle sosiaalityön profession kehittymisestä. Kun sosiaalityöstä alettiin kehittää ammattia, edellytyksenä oli, että sosiaalityön tuli muuttua hyväntekeväisyydestä tieteelliseen tietoon perustuvaksi työksi. Alussa sosiaalityön tietopohjan nähtiin kattavan sekä yksilön että ympäristön käsitteet, mutta psykoterapian vahva vaikutus muutti sosiaalityön näkökulmaa yhä yksilökeskeisemmäksi ja psykologisemmaksi. Profession muodostuminen edellytti

erikoistumista, joka on Bretonin mukaan esimerkki historiallisesta käänteestä, joka on määritellyt sosiaalityön suuntaa.

Ryhmämuotoisen sosiaalityön juuret kiinnittyvät sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolustamiseen, ihmisen kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen ja ryhmässä toimimiseen. Toisin kuin professiokehitys, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja demokratian arvojen puolustaminen oli sosiaalityöntekijöiden moraalisen harkinnan varassa. Sosiaalityön kiinnittyminen yksilötyöhön on siten ymmärrettävää ammatin rakentamisen kannalta, sillä setlementti- ja vapaa-ajan areenoilla olisi ollut vaikeampi painottaa tieteellistä osaamista samalla tavoin kuin tehokkuuden ja vaikuttavuuden menetelmiä painottavassa yksilötyössä. (Breton2008, 30–32.)

Gisela Konopka (1972, 8-10, 15) näkee merkittävän käänteen ryhmämuotoisen sosiaalityön kehittämisessä 1930-luvulla, jolloin ryhmissä alettiin yhdistää muun muassa mielenterveyden ja kansalaistoiminnan teemoja. Käänteeseen vaikutti myös yhteiskunnallinen keskustelu ryhmämuotoisen työn professiosta ja siitä, mille alueelle ryhmämuotoinen työ ammatillisesti kuuluu. Konopka nimeää ryhmämuotoisen työn promoottoriksi Grace Coylen, jonka toiminnan myötä ryhmämuotoinen työ liitettiin osaksi sosiaalityön käytäntöä. Ryhmämuotoinen sosiaalityö vakiinnutti paikkansa osana sosiaalityötä yhtenä sosiaalityön metodeista. Sosiaalityössä metodia ei tulisi kuitenkaan ajatella vain mekaanisena työvälineenä, vaan sitä tulisi katsoa osana auttamisen olemusta.

Iso-Britanniassa ryhmämuotoinen sosiaalityö oli vahva osa sosiaalityön koulutusta ja käytäntöä 1970-luvulla, mutta viimeisten vuosikymmenten aikana se on jäänyt yhä enemmän taustalle lainsäädäntöön keskittyvässä sosiaalityössä. Ryhmämuotoisen työn haasteeksi on muodostunut uuden julkisjohtamisen lisäksi kasvava vaatimus työn erikoistumisesta ja oikeudellistumisesta sekä kriittinen näkemys radikaalin sosiaalityön periaatteita kohtaan. (Ward 2002, 149–151.) Dave Ward (2002, 152) kuvaa uuden julkisjohtamisen myötä kasvanutta erikoistumisvaatimusta sosiaalityön ”epämetodisoimiseksi”, kun huomio sosiaalityössä on siirtynyt pois siitä, miten työtä tehdään. Sosiaalityössä korostuu yhä enemmän lainsäädännön merkitys sekä riskien kartoittaminen. Nykymuotoisessa sosiaalityössä on muutoksista huolimatta kiinnostusta ryhmämuotoista työtä kohtaan ja ryhmämuotoista sosiaalityötä toteutetaan, mutta sillä

ei ole varsinaista ryhmämuotoisen työn teoreettista eikä menetelmällistä pohjaa. Ward (2002, 154–155) arvelee, että perinteinen ryhmämuotoinen sosiaalityö ei ole nykyisessä kontrollia ja tuloksellisuutta korostavassa ilmapiirissä suosittua, koska ryhmässä työskentely tarkoittaa jatkuvasti muuttuvaa prosessia, jota ei ole mahdollista täysin kontrolloida. Sosiaalipalvelujen johdon ja hallinnon osalta ei ole kysymys tiedon puutteesta, vaan työkuultuurin haasteellisuudesta. Ylhäältä päin toteutettu johtamisen malli, jossa tavoitellaan määrällisiä mittareita, kuvastuu vastakohtana ryhmämuotoiselle sosiaalityölle.

2.4 Ryhmämuotoisen sosiaalityön muotoja

Ryhmämuotoinen sosiaalityö toimii terveyden ja hyvinvoinnin alueella erilaisten asiakasryhmien parissa. Sosiaalityön tehtävänä on arvioida ja selvittää tilanteita sekä auttaa ihmisiä toimimaan heidän omien tavoitteidensa ja ympäristön vaatimusten kanssa. (Konopka 1972, 27.) Vaikka ryhmämuotoisen sosiaalityön menetelmä on yksi sosiaalityön ammatillisen toiminnan toteuttamismuodoista, työn osalta on ollut epäselvyyttä siitä, onko ryhmässä tehtävä sosiaalityö ryhmäterapiaa vai jotain muuta ryhmässä tehtävää työtä. Ryhmämuotoinen sosiaalityö on sosiaalityön menetelmä, jonka avulla voidaan vahvistaa yksilöiden sosiaalista toimintakykyä ryhmäkokemusten avulla. Ryhmämuotoinen terapia puolestaan määrittyy psykoterapeuttiseksi työskentelyksi. Ryhmämuotoinen sosiaalityö ja ryhmäterapia kulkevat limittäin, ja ryhmämuotoisen sosiaalityön erottaa ryhmäterapiasta oikeastaan vain se, että ryhmämuotoista sosiaalityötä tehdään laajemman asiakasjoukon kanssa. (Mt., 22–25.)

Sosiaalityön ryhmät voivat olla monenlaisia suljetuista ryhmistä psykoterapeuttisiin ryhmiin. Sosiaalityön ryhmille on ominaista, että niille muodostuu omanlainen systeemi ja elinkaari, jonka varrella on monia tavoitteita. Ryhmässä täytyy huomioida yksilöiden suhde ryhmään ja ryhmän suhde yksilöihin. Ryhmän onnistumistodennäköisyyteen vaikuttaa se, miten organisaatiossa suhtaudutaan ryhmämuotoiseen työhön. Jos työhön kannustetaan, on ryhmämuotoisen työn onnistuminen luultavampaa. (Drumm 2008, 22, 23.) Ryhmäsidos muodostuu jäsenten välisestä yhteydestä sekä yhteenkuuluvuuden tunteesta. Ryhmän vetäjän tarkoituksena on tukea turvallista ja vapaata ilmapiiriä, mutta ryhmän ei tarvitse väkisin tavoitella vahvaa sidosta. Ryhmän tiiviys vaihtelee tarkoituksen ja tilanteen mukaan. Työntekijän kannalta olennaista on ymmärtää ryhmän muodostumisprosessi sekä olla tietoinen ongelmanratkaisu- ja päätöksentekotilanteista.

Ryhmässä muodostuu yleensä alaryhmiä, erilaisia rooleja sekä ryhmäsidos, mikä vaikuttaa ryhmän vuorovaikutukseen ja etenemiseen. (Konopka 1972, 47–48, 51.)

Ryhmäkomposition osalta voidaan tarkastella esimerkiksi ryhmän kokoa, ryhmäläisten tarpeita ja käytettävissä olevaa aikaa. Sosiaalityön ryhmäkokoja on niin paljon kuin ryhmiä, mutta usein ryhmät ovat kooltaan melko pieniä, neljästä kahteentoista henkilöön. Ryhmän koon osalta olennaista on se, mitkä ovat ryhmän tavoitteet ja aiheet sekä minkälaiset sosiaaliset valmiudet ryhmään tulevilla asiakkailta on. (Heap 1979, 9.) Ryhmän muodostamisen osalta huomioonotettava asia on asiakkaiden elämäntilanteiden samankaltaisuus. Samankaltaiset tilanteet eivät kuitenkaan välttämättä tarkoita tarpeiden samankaltaisuutta, sillä ryhmäläisillä voi olla erilaisia taustoja, he voivat olla eri-ikäisiä tai kuulua erilaisiin etnisiin ryhmiin. Ryhmäläisten tarpeet ja ryhmän tavoitteet kulkevat kuitenkin usein limittäin. Tavoitteiden kirkastaminen on tärkeää jo ryhmän suunnitteluvaiheessa, sillä tavoitteet suuntaavat ryhmää. (Mt. 12–16.)

Ryhmämuotoisen sosiaalityön lähtökohtana tulee Ken Heapin (1979, 3-7) mukaan aina nähdä mahdollisuus vertaisten tuomaan apuun toisilleen. Ilman tätä ryhmän muodostaminen on eettisesti arveluttavaa. Vertaisuuden merkitys on seikka, joka erottaa ryhmämuotoisen sosiaalityön yksilötyöstä. Kun yksilötyöskentelyssä auttamisprosessin huomio kiinnittyy asiakkaan ja työntekijän väliseen vuorovaikutukseen, ryhmässä painopiste on ryhmäläisten välisessä vuorovaikutuksessa. Ryhmämuotoisessa sosiaalityössä näkyy ammattilaisen tasavertaisempi rooli asiakkaisiin nähden. Ammattilainen ei voi ohjata asiakkaita asiantuntijuudestaan käsin, vaan työntekijän tulisi ennemmin pyrkiä tukemaan asiakkaita voimavarojen ja ongelmanratkaisutaitojen kehittämisessä. Vaikka sosiaalityössä toimitaan usein ristiriitaisissa tilanteissa, joissa asiakkaan resurssit ja itsearvostus ovat alhaalla ja motivaatiota muutokseen on vaikea löytää, sosiaalityössä tunnustetaan asiakkaan itsenäisen päätöksenteon ja itsemääräämisen merkitys. Vain ratkaisut, jotka asiakas on itse löytänyt, voivat olla aidosti kantavia. Sosiaalityön eri muodot yksilötyöstä ryhmämuotoiseen työhön ja yhteistyöhön ovat perimmäisiltä periaatteiltaan samoja. Sosiaalityö kietoutuu yksilön, perheen, yhteisön ja yhteiskunnan muodostamiin sosiaalisiin polkuihin ja sen tavoitteena on vahvistaa niin yksilön tietoisuutta kuin suvaitsevamman yhteiskunnan kehittymistä.

Ryhmämuotoisessa sosiaalityössä yksilötason kanssa rinnakkain kulkee ryhmätaso, kun sosiaalityöntekijän asiakkaana on sekä yksilö ryhmän jäsenenä että koko ryhmä. Sosiaalityöntekijät voivat toimia joko luonnollisten ryhmien tai sosiaalitoimistossa muodostettujen ryhmien kanssa. Luonnollisilla ryhmillä tarkoitetaan esimerkiksi perheitä tai naapurustossa muodostuneita ryhmiä. Sosiaalityössä ryhmiä voidaan muodostaa esimerkiksi sosiaalisten ongelmien tai teemojen ympärille, mikä vaikuttaa ryhmäprosessiin. Ryhmässä työskentely on jatkuvasti muutoksessa oleva prosessi, johon vaikuttavat myös jäsenille muodostuneet roolit, jäsenten välinen vuorovaikutus sekä ryhmän muoto. (Konopka 1972, 39–43.) Ryhmämuotoinen sosiaalityö voi tarjota Kris Drummin (2008, 25, 28) mukaan tehokkaan metodin valtaistamiseen ja sosiaalisen toimintakyvyn parantamiseen. Ryhmämuotoisen työn voima on reflektointi, jota tapahtuu niin ryhmän jäsenten välillä kuin koko ryhmän tasolla. Ryhmästä tulee ikään kuin peili, jota vasten omat ja ryhmän pohdinnat heijastuvat, jolloin tietoisuus omasta ajattelusta voi kasvaa.

Roselle Kurland ja Robert Salmon (2008, 108–110) kokoavat yhteen ryhmämuotoisen sosiaalityön kannalta olennaisia huomioita. Sosiaalityön ryhmän tarkoitus on liitettävissä osallistujien (asiakkaiden) tarpeisiin, joten ryhmän tavoitteiden tulisi vastata asiakkaiden tarpeisiin. Jotta sosiaalityöntekijä voi tunnistaa asiakkaiden tarpeita, hänen tulisi olla vuorovaikutuksessa asiakkaiden ja muiden ammattiryhmien kanssa. Mistä puhutaan toistuvasti? Mitä on tehty aiemmin tai minkälaisia palveluja sosiaalitoimistosta puuttuu? Toinen ryhmämuotoisen työn kannalta olennainen asia on erottaa ryhmän tarkoitus ryhmän sisällöstä. Ryhmän tarkoitus ei ole esimerkiksi ”puhua yksinhuoltajana olemisen haasteista”, vaan keskusteleminen on ryhmän sisältö. Ryhmän tarkoitus on se, miten keskustelun kautta voidaan mahdollisesti saada apua ja tukea omaan elämään.

Jos puhutaan liian yleisellä tasolla esimerkiksi vertaistuesta tai koulutuksesta, ryhmän jäsenet eivät saa kiinni tavoitteista ja siitä, miksi ryhmä on olemassa. Yleiset tavoitteet tulisi pilkkoa kontekstin mukaan tarkemmiksi ja pohtia, mitä vertaistuki tai sosialisatio tarkoittavat juuri kyseisen ryhmän kohdalla. Lisäksi ryhmämuotoisessa sosiaalityössä on tärkeää työntekijöiden halu ja uskallus yhteistyöhön asiakkaiden kanssa. Ryhmän tarkoituksesta tulisi keskustella avoimesti asiakkaiden kanssa, mikä olisi erityisen tärkeää ryhmän alkuvaiheessa. Ryhmän vetäjän tulisi uskaltaa olla avoin, sillä sen

kautta myös ryhmän voi muodostua avoin ja keskusteleva ilmapiiri. (Kurland & Salmon 2008, 110–112.)

Ryhmän tavoitteita korostamalla voidaan houkutella osallistujia ryhmään, mutta työntekijät voivat myös pelätä, että ryhmän oikeiden tavoitteiden paljastaminen ohjaa asiakkaita pois. Piiloon jätetyt tavoitteet ryhmässä ovat epäkunnioittavia asiakkaita kohtaan. Aitojen tavoitteiden ääneen sanominen on yleensä myös helpotus asiakkaille, jotka etsivät tukea. Tavoitteiden kohdalla ryhmämuotoisessa työskentelyssä tulisi kiinnittää huomiota tavoitteiden joustavuuteen eli siihen, miten ryhmälle asetettu tavoite ja tarkoitus voivat elää ryhmän kaaren mukana. Tavoitteesta tulee prosessi, joka etenee ryhmän aikana. (Kurland & Salmon 2008, 112–114.)

2.5 Ryhmät, valtaistuminen ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus

Ryhmämuotoisen sosiaalityön periaatteissa korostuu sosiaalisen oikeudenmukaisuuden arvo. Koska ryhmämuotoinen sosiaalityö haastaa yksilötyön normin, työ voidaan nähdä jopa liian avantgardistisena ja uskaliaana (Doel & Sawdon 1999, 50). Sosiaalityöntekijöiden työ liikkuu marginaalissa, sillä työtä tehdään ihmisten kanssa, jotka ovat tavalla tai toisella syrjäytyneitä. Ryhmämuotoinen sosiaalityö voi tarjota ympäristön, jossa ulkopuolisuutta tuntevat ihmiset voivat saada yhteenkuuluvuuden kokemuksia. Sosiaalityön asiakkaita ei kuitenkaan tulisi ryhmäyttää ilman harkintaa siitä, minkälaista tukea ryhmä voisi tarjota, jotta ryhmä ei entisestään vahvistaisi ulkopuolelle jäämisen kokemuksia. (Mt., 50.)

Mark Doel ja Catherine Sawdon (1999, 50–51) näkevät vallan elementin olevan ryhmämuotoisen työn keskiössä: marginaalissa elävät sosiaalityön asiakkaat hakeutuvat ryhmään, koska he kokevat vaikutusmahdollisuuksien puutetta omassa elämässään. Vaikutusmahdollisuuksiin ja valta-asetelmiin ryhmässä liittyy myös empowermentin (valtaistumisen) käsite. Toimimalla ryhmässä ja jakamalla yhteisiä kokemuksia sekä kokeilemalla valta-asetelmia ja omia rooleja rakentavasti ryhmässä itsearvostus voi parantua ja valtaistumisen kokemukset mahdollistuvat. Huomio vallan käsitteen osalta liittyy asiakkaiden lisäksi olennaisesti myös ryhmän työntekijöihin. Ryhmäläiset peilaavat ja seuraavat ryhmän ohjaajien toimintaa, rooleja ja valta-aseman käyttöä. Ongelmallista ryhmämuotoisen työn kannalta on, jos ammattilaisten vallan olemassa

oloa pyritään häivyttämään tai kieltämään. Sosiaalityöhön sisältyy aina ristiriitainen elementti kontrollin ja tuen yhtäaikaisesta läsnäolosta.

Margot Breton (2008, 34–35) kokoaa edellytyksiä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja sosiaalisen muutostyön eteenpäin viemiseksi ryhmämuotoisessa sosiaalityössä. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus tulisi nähdä sosiaalityön ydinarvona, sillä ilman arvon sisäistämistä sosiaalinen muutostyö ei ole mahdollista. Sosiaalisen muutostyön muotona toimii ryhmässä tehtävä sosiaalityö, joka tarkoittaa sitä, että sosiaalinen muutos ja henkilökohtainen voimaantuminen kulkevat vuorovaikutuksessa ilman joko tai -asetelmaa. Sosiaalista oikeudenmukaisuutta puolustava työ on aina jollain tasolla poliittista ja se sisältää riskejä, sillä siihen sisältyy pohdintaa sosiaalisista olosuhteista sekä mahdollisuus niiden muutoksesta. Tämän kaltainen sosiaalityö edellyttää sekä sosiaalityöntekijöiden omien roolien joustavuutta (kumppani, asianajaja, neuvottelija) että organisaation tukea.

Ryhmän kanssa työskennellessä on tärkeä huomioida ryhmän sisäinen ja ulkoinen dynamiikka eli se, miten ryhmä vaikuttaa ympäröivään yhteisöön ja se, minkälaisia vaikutteita ulkopuolelta tulee ryhmälle. Sosiaalityön ryhmille on ominaista se, että vuorovaikutus on mahdollisimman vapaata niin ryhmän jäsenten kesken kuin ryhmäläisten ja työntekijöiden välillä. Osallistavat ja demokraattiset käytännöt, joihin kannustetaan myös ryhmän ulkopuolella, ovat keskeisiä ryhmän onnistumisen ja jäsenten voimaantumisen kannalta. Osallisuutta vahvistavat käytännöt voivat olla väylä sosiaalista oikeudenmukaisuutta tukeviin toimintamalleihin ryhmän ulkopuolella ilman, että ryhmän täytyisi olla varta vasten ”muutosryhmä”. Ryhmämuotoisessa sosiaalityössä työntekijöiden roolissa on olennaista keskustella jäsenten kanssa heidän omasta yhteisöstään, sen toimintatavoista ja valtasuhteista, jolloin näkökulmaa ja ajattelua voidaan kääntää sosiaalisen oikeudenmukaisuuden suuntaan. (Breton 2012, 206–207.)

Kun ryhmän jäsenet huomaavat vaikuttavansa ryhmän sisällä, he voivat kiinnostua vaikuttamaan myös laajemmin esimerkiksi omassa yhteisössään. Ryhmän muodostumiseen tarvitaan tunne kuulumisesta ja hyväksynnästä. Muutokset ryhmän ja ryhmän jäsenten ajattelussa lähtevät pienistä asioista, joiden keskiössä on ryhmän jäsenten välinen vuorovaikutus. Kun ryhmän jäsenet huomaavat voivansa vaikuttaa toisiinsa, ajatus omista vaikutusmahdollisuuksista voi kasvaa. Ryhmän työntekijät

pystyvät tukemaan jäseniä kokeilemaan totutusta poikkeavia rooleja, jolloin näkökulma omaan tilanteeseen voi muuttua. Toimimalla erilaisten ihmisten kanssa voi myös huomata hyväksyvänsä paremmin erilaisuutta. (Breton 2012, 208.)

Ryhmässä ollessaan jäsenet jakavat henkilökohtaista tietoa kertomalla omia tarinoitaan, mikä on olennainen osa vertaistuen ja ryhmän yhtenäisyyden muodostumista. Ryhmäläisten avautuminen voi edes auttaa myös ongelmien taustan näkemistä, kun huomataan, ettei kaikki ehkä johdukaan omista huonoista valinnoista. Lisäksi kertomalla ja kuuntelemalla ryhmän jäsenet voivat saada kokemuksen autetuksi tulemisesta ja auttamisesta. Sosiaalisen muutostyön kannalta työntekijän tehtävänä olisi tukea ryhmän kokemusta siitä, että yhteisössä muutkin painivat samanlaisten ongelmien kanssa, ja hänen tulisi tukea ryhmäläisten oman äänen löytymistä. Vertaistuen muodostuminen puolestaan tukee ryhmäläisten keskustelutaitoja ja vuorovaikutusta. Kun uskaltautuu mahdollisesti ensimmäistä kertaa tuomaan esiin oman mielipiteensä ja olemaan eri mieltä asioista, voi uskaltaa toimia myös muissa tilanteissa asiantuntijoiden kanssa samoin. (Breton 2012, 209–214.)

Sosiaalista muutosta painottavan ryhmämuotoisen työn osana on myös vaikeiden asioiden esiin ottaminen. Ryhmässä, jossa on pystytty puhumaan vaikeista asioista, muodostuu usein tiivis yhteishenki ja tunne samassa veneessä olemisesta. Tällöin ryhmässä on sekä keskinäistä tukea että edellytyksiä yhteiselle toiminnalle. Vaikka kyse on ryhmässä toimimisesta, ryhmä koostuu yksilöistä, jotka kaipaavat apua ongelmiinsa. Kun yksi jäsen saa apua, se voi tuottaa toisille jäsenille voimaannuttavan tunteen avun saannin mahdollisuudesta. Vertaistuen myötä ryhmä tarjoaa paikan vuorovaikutustaitojen kokeilemiselle ja uusien ajatusten kehittymiselle. Lisäksi ryhmässä nousee usein esiin yhteinen vahvuus, kun kukaan ei joudu kohtaamaan uusia asioita yksin. Vertaistuen myötä varmuus omassa asiassa voi vahvistua ja tunne yhdessä tekemisestä voi lisätä uskallusta uusien tilanteiden kohtaamiseen. (Breton 2012, 209–214.) Ryhmämuotoisen työn tarjoama vertaisuus, samassa veneessä olemisen -tunne, voi tukea valtaistumista, koska ryhmässä olemisen tuo kokemuksen osallisuudesta ja osallistujien omat ongelmat sijoittuvat laajempaan perspektiiviin (Lundy 2004, 146).

Margot Bretonin (2012, 215) näkemys sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteesta liittyy nimenomaan jokapäiväiseen sosiaalityöhön, ei vain erityisiin muutosta ajaviin

ryhmiin. Hänen mukaansa yhteisön liittäminen ryhmätoiminnan tasoihin on avainasemassa sosiaalisen muutoksen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämisessä. Kyse on enemmänkin näkökulman muutoksesta kuin varsinaisen työnkuvan radikaaleista muutoksista. Sosiaalityöntekijöiden tehtävä ryhmän fasilitaattoreina on tukea ryhmää osana ympäristöään niin yksittäisten jäsenten kuin ryhmän osalta. Oma yhteisöä voivat edustaa perhe, asuin yhteisö tai vaikka palvelujärjestelmän eri tahot. Olennaista olisi kyetä huomioimaan se, miten yhteisö ja ympäristö vaikuttavat ryhmään ja miten ryhmässä koetut tilanteet voivat alkaa heijastua takaisin yhteisöön ja ympäristöön.

Asiakkaiden mahdollisuus valtaistumiseen kuvastuu vaikeana sosiaalityöntekijöiden kannalta silloin, kun työskentely tapahtuu taloudellista näkökulmaa painottavan yhteiskuntapolitiikan rakenteissa, jossa talouden mittarit ovat ensisijaisia sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen nähden. Sosiaalityössä on aina esillä vallan elementti, sillä työhön liittyvä kontrollirooli asettaa asiakkaan ja työntekijän eriarvoisiin asemiin. Tilanne muuttuu asiakkaan kannalta ongelmalliseksi, jos valta-asetelmaa ei pystytä tunnistamaan. Sosiaalityön valta voi ääripäässä olla työntekijän ylivaltaa, jossa käytetään pakkokeinoja asiakasta kohtaan tai se voi olla piilotetumpaa suostuttelupaltaa, jolloin työntekijä saa asiakkaan toimimaan toivotulla tavalla. Valta voi kuitenkin olla myös jaettua valtaa, jolloin työntekijä ja asiakas toimivat yhdessä muutoksen edistämiseksi. Sosiaalityön kontrolli- ja valtasuhteen kääntämisenä voivat toimia muun muassa refleктоivat, tasavertaiset ja dialogiset työmenetelmät. (Hokkanen 2009, 326–328.)

Sosiaalityöntekijät näkevät kontrollin olevan itsestään selvä edellytys sosiaalityön oikeudenmukaiselle toteuttamiselle, mutta samalla kontrollin nähdään vaikeuttavan hyvän asiakassuhteen muodostumista. Sosiaalityöntekijä ei voi vaikuttaa toimeentulotukijärjestelmään sisäänrakennettuun kontrolliin, mutta hän voi vaikuttaa asiakkaiden kohtaamiseen. Kontrollin käytössä olennaista on avoimuus, jolloin työntekijän pystyy refleктоimaan omaa toimintaansa ja asiakas on tietoinen siitä, mitä häneltä odotetaan. Tasavertaisen kohtelun myötä asiakkaan ja työntekijän välille voi kontrollisuhteessakin muodostua luottamuksellinen suhde. (Jokinen 2008, 127, 129, 131–135.)

Sosiaalityön ryhmiä voidaan tarkastella yhteiskunnan pienoismuotoina, sillä ryhmien sisällä on nähtävissä usein samanlaisia rooleja ja asenteita kuin yhteiskunnassa laajemmin. Ongelmallista on se, jos työntekijät olettavat ryhmäytymisen tuovan ryhmäläiset automaattisesti samalle viivalle. Ryhmämuotoisessa työskentelyssä vallan käsite on avainasemassa, sillä ryhmän toimintaan vaikuttavat niin työntekijöiden valtasuhteet ryhmäläisiin nähden kuin ryhmän jäsenten keskinäiset valtasuhteet. Ryhmäprosessiin liittyvää valtaa tulisi tarkastella ryhmädynamiikkaa laajemmin rakenteellisesta näkökulmasta, jotta ryhmät eivät uusintaisi yhteiskunnassa olevia valtarakenteita. Ryhmämuotoisen työn tavoitteena voi olla erilaisten teemaryhmien lisäksi suoraan valtaistuminen. Tällöin ryhmäytymisellä itsellään tavoitellaan muutosta jäsenten tilanteisiin ja elämänhallintaan muuttamalla ympäröiviä olosuhteita. Valtaistavien ryhmien lisäksi on mahdollista tavoitella tietoisuuden muutosta ryhmän avulla. (Brown 1994, 154–157.)

Ryhmässä tehtävä sosiaalityö heijastaa pienoiskuvan yhteiskunnasta, joten ryhmässä työskenteleminen ei ole vapaata vallan väärinkäytöltä. Ryhmän työntekijöiden tulisi varoa osallistumista vakiintuneeseen vallan väärinkäyttöön sekä toisaalta pyrkiä tunnistamaan oma valta-asemansa suhteessa asiakkaisiin. Ryhmämuotoisessa työssä tulisi tiedostaa vallan väärinkäytön moniulotteisuus ja sitä kautta pyrkiä purkamaan vakiintuneita käsityksiä vallasta, ennakkoluuloista ja stereotyyppioista. Oman tarinan kertominen mahdollisesti ensimmäistä kertaa ja toisten tarinoiden kuuleminen on usein valtaistava ryhmäkokemus. Ryhmän jäsenien omakuva voi olla vääristynyt pidemmän ajan kuluessa, jolloin itsen näkeminen uudessa valossa voi olla vaikeaa, mutta valtaistavaa. Joskus valtaistumisen kokemukset voivat liittyä ryhmän yhteenkuuluvuuteen ja luottamukseen, toisinaan valtaistuminen voi liittyä oman ja muiden tilanteiden tiedostamiseen. (Doel & Sawdon 1999, 52–53.)

Ryhmämuotoisen työn tuoma valtaistumisen mahdollisuus liittyy ryhmän yksilöille tuomaan tukeen, mikä voi ehkäistä sosiaalista eristäytyneisyyttä. Ryhmä tarjoaa ympäristön, jossa henkilökohtaista osaamista ja elämäntilannetta on mahdollista peilata muiden tilanteisiin. Tämä voi lisätä tietoisuutta ja uskoa omiin mahdollisuuksiin. Valtaistavien itseapu-ryhmien vaiheet määrittävät ongelman tiedostamisena, muutoksen aikaan saamisena sekä kokemusasiantuntijan rooliin siirtymisenä. Ongelmakeskeisiin ryhmiin verrattuna tietoisuutta nostavien ryhmien etuna on oppimisen näkökulma ja sitä

kautta mahdollisesti vahvempi valtaistuminen. Hienovaraisempaa muutostyötä voidaan saada aikaan myös pelkästään ryhmän tuella ja hyväksynnällä, jota muodostuu keskustelun avulla. (Adams 1996, 72–73; Adams 2003, 96–99.)

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Ryhmämuotoisen sosiaalityön tausta Espoossa

Espoossa aikuissosiaalityötä kuvataan auttamiseksi työllistymiseen, elämänhallintaan ja äkillisiin kriisitilanteisiin liittyvissä ongelmissa (Espoon kaupunki 2014). Vuonna 2012 Espooseen perustettiin ryhmätoimintojen koordinaattorin virka, minkä myötä aikuisten palveluissa alettiin kehittää ryhmämuotoista sosiaalityötä aiempaa vahvemmin. Keväällä 2013 valmistuneessa Espoon Kipinän toimintakertomuksessa 2011–2012 ei ollut tarkkaa määritelmää sille, mitä Espoon Kipinä on, mutta lähtökohtana oli matalankynnyksen ryhmätoiminnan kehittäminen, jolla oli tarkoitus aktivoida ihmisiä, tuoda palveluja lähemmäs ja kannustaa ihmisiä liikkeelle (Varjonen 2013, 1.)

Ryhmämuotoisen sosiaalityön perusta on ryhmämuotoisen työn kokeiluissa sekä vuosina 2011–2013 toteutetussa hankejatkomossa, johon kuuluivat Nimi Ovessa -hanke, Koppi kohti kuntouttavampia työelämäpalveluja -hanke sekä Ester-Nuoret pudokkaat -hanke (Varjonen 2013). Toiminnan taustalla ovat myös Espoon strategiset linjaukset sekä palveluverkkouudistus, joissa painotettiin ennaltaehkäiseviä sosiaali- ja terveyspalveluja, kuntalaisten osallisuuden lisäämistä sekä edellytysten luomista kaupunkisosiaalityölle lisäämällä kuntalaisten omatoimisuutta ja osallisuutta edistäviä palveluja yhdessä kumppanien kanssa (Espoo 2010–2013).

Kipinä-nimellä liikkeelle lähtenyt toiminta alkoi vuonna 2011 Sepänkylän asunnottomien asumispalveluyksikössä, jossa pyrittiin kehittämään kuntouttavia ja osallistavia työmenetelmiä. Kipinän perustamiskokouksessa silloisen Kipinä-klubin yhteiseksi päämääräksi nostettiin teemat koulutuksen ja työelämän väylien löytämisestä sekä asiakkaiden arjen toiminnallisuuden tukemisesta. Toiminnan laajentuessa sitä alettiin kutsua Espoon Kipinäksi, jonka alla erilaiset ryhmät toimivat. Aikuissosiaalityön koordinoimaa Kipinä-toimintaa lähdettiin alusta asti toteuttamaan ja suunnittelemaan yhteistyössä järjestöjen, seurakunnan sekä asiakkaiden kanssa. Kipinä-

toiminnan lähtökohtina olivat halu ”raikastaa” ryhmämuotoista toimintaa sekä toteuttaa matalankynnyksen asiakaslähtöistä toimintaa. (Varjonen 2013, 2-3, 5.)

Vuosien 2011 ja 2012 aikana Kipinä-ryhmiä järjestettiin yhteensä viisi. Vuoden 2012 lopulla järjestetty tilapäismajoittujien ryhmä oli ensimmäinen ryhmä, jossa sosiaalityö oli mukana suunnittelusta lähtien. Vuoden 2013 ja 2014 aikana Espoossa järjestettiin 12 Kipinä-toimintaan kuuluvaa ryhmää, joihin osallistui yhteensä yli 84 asiakasta. Vuoden 2014 aikana Kipinälle hankittiin ja perustettiin oma puutarhapalsta, jonka työnohjaajana toimii Kipinä-ryhmään osallistunut kokemusasiantuntija. Vuoden 2014 aikana toteutettiin myös ryhmämuotoisen työn ohjauskoulutus, johon osallistuivat kahdeksan asiakasta ja kahdeksan työntekijää yhdessä. Lisäksi toteutettiin kolme matalan kynnyksen Kipinä-palvelukahvilaa, jossa vieraili yli viisisataa asiakasta. Toiminnan laajentumisen myötä tavoitteeksi on asetettu Kipinä-toiminnan liikkuvuus ja konkreettiseksi tavoitteeksi minibussin hankinta, joka mahdollistaisi työntekijöiden ja asiakkaiden sujuvamman kohtaamisen esimerkiksi palvelutapahtumissa, Kipinä-palstalla tai palveluauton muodossa. (Varjonen 2013 & 2015.)

Vuoden 2015 aikana tulee asteittain voimaan sosiaalihuoltolain uudistus (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2015). Ryhmämuotoisen työn kannalta huomio lakiuudistuksessa kiinnittyy erityisesti sosiaalisen kuntoutuksen osuuteen. Sosiaalihuoltolain seitsemännentoista pykälän mukaan sosiaalinen kuntoutus määritellään arjen tarpeiden ja elämänhallinnan tukemisena, sosiaalisen toimintakyvyn kartoittamisena, ohjauksen ja palvelujen yhteensovittamisena sekä ryhmämuotoisena työskentelynä. Sosiaalisen kuntoutuksen osalta nähdään lisäksi olennaisena eri toimijatahojen yhteistyö ja monialaisen osaamisen hyödyntäminen. (Nieminen 2015.)

3.2 Tutkimusasetelma

Minua kiinnostaa ryhmämuotoisen sosiaalityön luonne, sillä tutkielmaani edeltävän käytäntötutkimuksen aikana keväällä 2013 huomasin, että ryhmätyöskentelyssä tapahtui asiakkaiden kokemusten mukaan ”jotakin erilaista” verrattuna perinteiseen työhön sosiaalitoimistossa. Tästä lähti kiinnostus jatkaa tutkimusta siitä, mitä mahdollisesti tapahtui. Käytäntötutkimukseni löyhänä viitekehyksenä oli valtaistuminen. Pro gradu -tutkielman prosessin edetessä minua alkoi kiinnostaa yhä enemmän se, miten ryhmämuotoinen työ suhteutuu valtaistumiseen.

Tutkielmani lähtökohtana on perehtyä ryhmämuotoisen sosiaalityön olemukseen. Laadullinen, hermeneuttinen näkökulma soveltuu arvioni mukaan tutkimustavoitteeseen, sillä pyrin ymmärtämään ja kuvaamaan ryhmämuotoista sosiaalityötä toimintaan osallistuneiden kokemusten avulla. Hermeneuttisessa tutkimusperinteessä puhutaan tutkittavaan ilmiöön liittyvästä esiymmärryksestä (Tuomi & Sarajärvi 2004, 35). Omassa tutkielmassani tämä viittaa muun muassa käytäntötutkimuksen kautta muodostuneeseen ymmärrykseeni ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä.

Tutkielmani tavoitteena on kuvata ryhmämuotoisen sosiaalityön luonteen lisäksi ryhmämuotoisen työn tuottamia mahdollisuuksia uusiin näkökulmiin tai valtaistumiseen. Tavoitteenani on samalla tuottaa tietoa ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä Espoon aikuissosiaalityöhön, jossa pyritään kehittämään ryhmämuotoista työtä. Käytäntötutkimusjakso ryhmämuotoisen sosiaalityön parissa vahvasti osaltaan ajatusta siitä, että haluan lähestyä toimintaa kokemusten kautta, sillä asiakkaiden kokemusten mukaan ottaminen voi olla mahdollisuus osallisuuden lisäämiseen. Ihmisten kokemuksia ei tulisi mitätöidä auttamiskäytännöissä silloin, kun halutaan luoda asiakaslähtöistä toimintatapaa tai toimia aktiivisesti ja kuntouttavasti (Metteri 2003, 17). Asiakkaiden ja työntekijöiden tuottama kokemustieto ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä saattaa olla mielenkiintoista myös laajemmin aikuissosiaalityön kehittämisen kannalta. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) Minkälaista on ryhmämuotoinen sosiaalityö?
- 2) Olisiko ryhmämuotoisen työn avulla mahdollista löytää uudenlaisia näkökulmia aikuissosiaalityöhön?
- 3) Voisiko ryhmämuotoiseen aikuissosiaalityöhön sisältyä valtaistumisen mahdollisuus?

Koska ryhmämuotoisen työn muoto Espoon Kipinässä on vasta kehittymässä, hyödynnän aineiston analyysissä sisällönanalyysia, jotta voisin muodostaa mahdollisimman selkeän kuvauksen siitä, minkälaista ryhmämuotoinen sosiaalityö on. Tutkimusotettani voisi luonnehtia moninäkökulmaiseksi, sillä tutkielmani metodologisessa viitekehysessä on kiinnittymiskohtia pragmatismiin sekä kriittiseen

realismiin. Tutkielmani kiinnityskohdat kriittiseen realismiin ovat muodostuneet kiinnostuksesta sosiaalityötä ympäröiviin rakenteisiin sekä valtaistumisen käsitteeseen. Pragmatismien näkökulma puolestaan linkittää työni käytännön aikuissosiaalityön kehittämiseen ja yhteistyöhön työyhteisön sekä asiakkaiden kanssa.

Vaikka kriittinen realismi tarjoaa vastanäkökulman yksilökeskeiselle tulkinnalle, se ei suhtaudu yhteiskunnallisiin rakenteisiin siten, että ne määräisivät ennalta elämäntulkua. Kriittisessä realismissa pyritään tulkitsemaan rakenteiden vaikutusta, mutta myös niistä vapautumisen mahdollisuutta. (Pekkarinen & Tapola-Haapala 2009, 184.) Emansipaatio, vapaana oleminen tai vapautuminen, voi sosiaalityössä toimia näkökulmana asiakkaiden yksilöllisten tavoitteiden saavuttamiseen ja itsemääräämisoikeuden toteutumiseen (mt., 199–200). Tutkielmassani ymmärrän valtaistumisen yhtenä vapautumisen muotona. Opinnäytetyön raameissa on haastavaa paljastaa syväluotaavasti ryhmämuotoisen sosiaalityön taustalla piileviä rakenteita (mt., 188), mutta tutkimalla ryhmämuotoisen työn ympäristöä sekä valtaistumista tavoitteenani on muodostaa mahdollisimman monipuolinen kuvaus ryhmämuotoisen sosiaalityön kokonaisuudesta.

Koska tutkielmani toimii tiedon tuottamisen osalta osana työyhteisön kehittämistyötä, pragmatismien näkökulma käytännön, toiminnan ja kokemuksen pohjalta muodostuvasta tiedosta on mielenkiintoinen (Saurama & Julkunen 2009, 296). Pragmatismiin liittyvä oman tutkimukseni kannalta lisäksi kiinnostava aineistolähtöisyys, jossa ideoita haetaan aineistosta ja ilmiötä selitetään jo olemassa olevan tiedon pohjalta (mt., 297). Minua kiehtoo käytäntötutkimuksen idea todellisen elämän ja sen ilmiöiden lähelle menemisestä sekä tutkimuksen moniäänisyydestä (Uggerhoj 2011, 45). Lukiessani tutkimuskirjallisuutta tutustuin myös Anna Metterin (2001) toimittamaan teokseen ”Asiakkaan ääntä kuunnellen. Kitkakohdista kehittämissuhteisiin”. Vaikka oma tutkielmani ei ole toimintatutkimus, Metterin johtopäätökset käytäntöä lähelle osuvan toimintatutkimuksen mahdollisuuksista innostivat minua. Asiakkaiden äänen kuuleminen ja kokemusten tutkiminen vaikuttaisi olevan ensisijaista silloin, kun pyritään kehittämään sosiaalityötä, ja tämän kaltaisesta kehittämistyöstä on ymmärrykseni mukaan kysymys myös Espoossa.

Erja Saurama ja Ilse Julkunen (2009, 294–297, 302) kuvaavat käytäntötutkimusta tutkimukseksi, jossa pystytään parhaimmillaan tuomaan teoriaa lähemmäs käytännön kenttää ja toimimaan dialogissa työyhteisön ja akateemisen yhteisön välillä, mikä soveltuu omaan tutkielmani tavoitteisiin. Pragmatismien mukaan tieto syntyy käytännön, kokemuksen ja toiminnan myötä, jolloin voidaan puhua hypoteesien luomisesta käytännön havainnoista käsin. Objekttiivisen asiantuntijatiedon ja subjektiivisen kokemustiedon rinnalla voidaan nähdä kolmas tiedonmuodostuksen tapa, jossa käytännössä kerätty tieto on vuorovaikutuksessa akateemisen tutkimustiedon kanssa. Sosiaalityötä tehdään aina jonkin organisaatio- ja yhteiskuntarakenteen puitteissa.

Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä toimii ryhmämuotoisen sosiaalityön teoria, jota täydentävät näkökulmat aikuissosiaalityön ympäristöstä, sosiaalityön tehtävästä sekä valtaistumisen käsitteestä. Tutkielmaani voi luonnehtia aineistolähtöiseksi, koska olen lähtenyt tarkastelemaan tutkimusaineistoani ilman yhtä suoranaista teoreettista mallia (Tuomi & Sarajärvi 2004, 110). Tutkielmani empiirinen osuus koostuu asiakkaiden ja työntekijöiden kokemusten sekä oman havainnointijaksonei perusteella muodostamastani aineistosta, jota peilaan myöhemmässä vaiheessa tutkielman teoreettiseen viitekehykseen.

3.3 Havainnointi ja haastattelut tutkimusaineistona

Olen kerännyt aineistoni laadullisen tutkimuksen yleisimmillä menetelmillä, haastatteluilla ja havainnoinnilla (Tuomi & Sarajärvi 2004, 73), sillä arvioni mukaan niiden avulla on mahdollisuus saada tietoa ihmisten kokemuksista ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä. Koska laadullisessa tutkimuksessa pyritään tilastollisten mallien sijaan kuvaamaan ja ymmärtämään ilmiöitä tai toimintaa, on olennaista, että tutkimukseen osallistuvat henkilöt tietävät asiasta tai heillä on kokemusta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85).

Aineistonkeruuni alkoi havainnoimalla yhtä Kipinä-ryhmää kahdeksan viikon ajan maaliskuusta 2014 toukokuulle 2014. Kahdeksan ryhmätapaamisen lisäksi osallistuin yhteiseen arviointitapaamiseen kesäkuussa 2014. Ennen Kipinä-ryhmän alkamista osallistuin yhteen ryhmän suunnittelutapaamiseen Espoossa. Suunnittelutapaamisessa sovimme, että lähetän tiedotteen tutkimuksestani ryhmään pyydetyille asiakkaille työntekijöiden välityksellä. Ryhmän vetäjinä toimivat sosiaaliohjaajat haastattelivat

ryhmään tulevat asiakkaat ennen ryhmän alkamista. Ensimmäinen varsinainen ryhmätapaaminen oli tutustumiskerta, jolloin minulla oli mahdollisuus esitellä itseni ja kertoa siitä minkälaista tutkimusta olen tekemässä. Sosiaaliohjaajat olivat kertoneet asiakkaille tutkimuksestani, ja sain ensimmäisellä tapaamiskerralla tiedon kaikkien ryhmäläisten suostumisesta läsnäolooni ja tutkimukseeni ryhmän osalta.

Havainnoimani Kipinä-ryhmän pääteemana oli työllisyys, mutta aiempien ryhmien lailla ryhmässä käsiteltiin myös muita aiheita, kuten terveyttä sekä oman talouden hallintaa. Koska tavoitteenani oli saada tietoa kokemuksista, en syventynyt tutkielmassani ryhmän aiheisältöihin sinänsä. Ryhmän ohjaajina toimivat kaksi sosiaaliohjaajaa, Espoon Mielenterveysyhdistyksen järjestötyöntekijä sekä asiakasprosesseista vastaava sosiaalityöntekijä. Useimmilla kerroilla mukana oli vierailuvia asiantuntijoita ja parilla tapaamiskerralla ryhmätoimintojen koordinaattori. Ryhmä kokoontui kerran viikossa kolmen tunnin tapaamisiin.

Havainnointini Kipinä-ryhmässä ei sijoittunut suoraan mihinkään havainnointimenetelmään, kuten osallistuvaan tai osallistavaan havainnointiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82). Havainnointi tarkoitti omalta osaltani ryhmän tapaamiskerroilla mukana olemista ja seuraamista. Havainnoinnin avulla minulla oli mahdollisuus saada tietoa siitä, mitä ryhmässä todella tapahtui (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 212). Istuin ryhmän muodostaman puoliympyrän vieressä, kuuntelin esityksiä ja keskustelua sekä tein ajoittain muistiinpanoja. Kirjoitin usein myös ryhmätapaamisten jälkeen tarkemmin ylös muistiinpanoja. Välillä osallistuin vapaamuotoiseen keskusteluun ryhmäläisten ja työntekijöiden kanssa esimerkiksi kahvitauoilla tai ryhmän tekemillä retkillä. Muistiinpanoja ei syntynyt niin paljon kuin olin olettanut, mikä saattoi johtua keskittymisestä havainnointitilanteeseen sekä siitä, etten ollut aiemmin toteuttanut vastaavanlaista havainnointia. Havainnoinnista kertyi puhtaaksi kirjoitettua tekstiä kahdeksan sivua rivivälillä 1. Huomasin tutkimusprosessin aikana, että osa havainnoinnin tuomista ajatuksista kypsyy hitaammin ja osa asioista muistui mieleen vasta aineiston analyysivaiheessa, jolloin havainnointi ja muu aineisto tavallaan kulkivat lomittain.

Havainnoinnin jälkeen toteutin yksilöhaastattelut havainnoimani Kipinä-ryhmän neljälle jäsenelle sekä ryhmähaastattelun Kipinä-toiminnassa mukana oleville asiantuntijoille.

Lisäksi toteutin kolme yksilöhaastattelua vuonna 2013 järjestetyn Kipinä-ryhmän osallistujille. Valitsin aineistonkeruun muodoksi yksilöhaastattelut, koska ajattelin niiden tuovan parhaiten esiin jokaisen ryhmäläisen näkemyksen ja koska ryhmän päättymisen jälkeen toteutettiin yhteinen arviointikeskustelu. Ensimmäiset yksilöhaastattelut toteutin ryhmän päättymisen jälkeen touko- ja kesäkuussa 2014 ja kolme seuraavaa kesäkuussa. Koska olin havainnoinut ryhmää kahdeksan viikon ajan, haastateltavat tiesivät, minkälaisesta tutkimuksesta on kyse. Lähetin haastattelukysymykset kaikille haastateltaville sähköpostilla ennen haastatteluja, jotta heillä oli mahdollisuus tutustua niihin. Haastattelun etuna oli joustavuus, koska minulla oli mahdollisuus selvittää esimerkiksi haastattelurungosta esiin nousseita kysymyksiä (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 205). Kutsun toteuttamiani yksilöhaastatteluja strukturoiduksi teemahaastatteluiksi, koska haastattelutilanteissa oli mahdollisuus vapaamuotoiseen keskusteluun, mutta haastattelukysymysten osalta niissä edettiin melko johdonmukaisesti tutkimusaiheen mukaan (mt., 2009, 208).

Ensimmäiset neljä haastattelua havainnoimani ryhmän osallistujille kestivät kukin noin kaksikymmentä minuuttia. Kolme seuraavaa haastattelua olivat kestoltaan hieman vaihdellen viidestätoista minuutista noin kolmeenkymmeneen minuuttiin. Kaikki haastattelut etenivät samankaltaisesti, koska seurasin haastattelurunkoa melko tarkasti. Joidenkin kysymysten kohdalla tarkensin tai selvensin kysymystä ja joidenkin kysymysten kohdalla saatoinkin kysyä lisää aiheesta. Sain kuudelta haastateltavista suostumuksen haastattelujen nauhoittamiseen ja yhden haastattelun osalta tein muistiinpanoja haastattelun aikana ja sen jälkeen. Aloitin litteroinnin pian haastattelujen jälkeen, jonka aikana tarkistin auki kirjoitetun tekstin useaan kertaan. Koin aineiston tarkkuuden kannalta parhaana vaihtoehtona auki kirjoittaa haastattelut sanatarkasti, vaikka se ei olisi analyysin kannalta ollut välttämättä tarpeen. Litteroitua aineistoa kertyi seitsemästä haastattelusta 78 sivua rivivälillä 1.

Ryhmähaastattelua varten lähetin keskustelijoille teemat, joita toivoin käytävän läpi haastattelun aikana. Ryhmähaastattelua voisi kuvata ryhmäkeskusteluksi, sillä se eteni muodoltaan yksilöhaastatteluja vähemmän strukturoidusti. Ryhmäkeskustelu asettui teemahaastattelun ja avoimen haastattelun väliin, sillä siinä keskityttiin tarkasti valittuun aiheeseen, mutta moniäänisesti keskustellen (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 208–209.) Oma roolini oli toimia keskustelun suunnanohjaajana.

Asiantuntijahaastattelussa oli mukana neljä henkilöä: johtava sosiaalityöntekijä, ryhmätoimintojen koordinaattori, Kipinä-ryhmän käynyt ja kehittämistyössä mukana oleva kokemusasiantuntija sekä sosiaalipalvelujen aluepäällikkö. Mukaan kutsuttu Kipinä-ryhmää ohjannut sosiaaliohjaaja ei aikataulumuutosten takia päässyt paikalle. Ryhmäkeskustelu kesti melko tarkalleen kaksi tuntia, jonka pohjalta syntyi litteroitua aineistoa 84 sivua rivivälillä 1. Aloitin ryhmäkeskustelun litteroinnin pian keskustelun jälkeen ja kirjoitin sen auki yksilöhaastattelujen tavoin.

3.4 Aineiston analyysi

Hyödynnän tutkielmassani aineistolähtöistä sisällönanalyysia, joka on laadullisen tutkimuksen perusmenetelmä. Sisällönanalyysin avulla pyrkimyksenäni on rakentaa selkeä kuvaus ryhmämuotoisen sosiaalityön luonteesta aineistoa tiivistämällä. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 91, 108.) Analyysivaihe alkoi alustavasti jo haastattelunauhoituksia kuunnellessani ja litteroidessani, sillä aloin tuolloin muodostaa ideoita ryhmäläisten kokemuksista. Varsinaisen analyysin aloitin, kun luin litteroituja haastatteluja useaan kertaan ja aloin pelkistää aineistoa pilkkomalla sitä tutkimuskysymysten ohjaamiin yksiköihin (Mt., 2004, 108–110). Aineistoni analyysiyksiköitä ovat haastatteluissa esiin tuodut toteamukset (virkkeet), jotka kuvaavat asiakkaiden kokemuksia ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä. Analyysiyksiköillä tarkoitan myös haastateltavien kokemuksia, jotka voivat liittyä uusiin näkökulmiin tai valtaistumiseen.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä pyritään käsitteitä yhdistelemällä vastaamaan tutkimuskysymyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2004, 115). Aineistolähtöistä sisällönanalyysia mukaillen (mt., 112) pyrin pelkistämään litteroidusta materiaalista tutkimuskysymysten kannalta olennaisen asian merkitsemällä ilmaukset samalla värillä. Analyysia ennen olin päättänyt, että ilmaukset voivat olla joko yksittäisiä sanoja tai useampia virkkeitä ja omassa aineistossani ne olivat pääosin kokemuksia kuvaavia virkkeitä. Koska ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli lavea, aloitin aineiston käsittelyn pilkkomalla sen haastattelukysymysten mukaan pienempiin osiin. Liitin haastateltavien kokemukset samasta aiheesta ensin samaan tiedostoon. Tässä aineiston pelkistämävaiheessa pyrin tiivistämään ja järjestämään aineistoa uudelleen niin, että saisin siihen mukaan tutkimuskysymyksen kannalta olennaisen asian (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109).

Pelkistämisvaiheen jälkeen muodostin ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta alustavat teemat, jotka liittyivät ryhmän tarkoitukseen, elämäntilanteen muutoksiin, sosiaaliseen tilanteeseen sekä kehittämisenäkökulmiin. Alustavan teemoittelun jälkeen tarkastelin aineistoa uudelleen tutkimuskysymyksen kautta ja aloin löytää teemojen pohjalta yhdistäviä tekijöitä. Ryhmän tarkoituksen perusteella aloin jaotella aineistoa tiedon, sosiaalisen ulottuvuuden ja tavoitteiden mukaisesti. Näiden luokkien pohjalta muodostin edelleen tarkemmat yläluokat tiedon tarjoamisesta, tuesta ja ryhmäytymisestä.

Vaikka kysymykset uusien näkökulmien mahdollisuudesta sekä valtaistumisesta olivat laajoja, tutustumiseni aineistoon ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta huolellisesti auttoi minua hakemaan aineistosta vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin. Toisen ja kolmannen tutkimuskysymyksen osalta lähdin hakemaan ilmauksia, jotka kuvaisivat uudenlaista sosiaalityön tekemistä ja uusia näkökulmia sekä valtaistumista ja elämäntilainta. Näiden tutkimuskysymyksen osalta en kokenut tarpeelliseksi lähteä jaottelemaan aineistoa haastattelukysymysten mukaan. Lähdin pelkistämään aineistoa siten, että merkitsin haastatteluteksteihin kaikki tutkimuskysymyksiin vastaavat ilmaisut yhteen tiedostoon. Tämän jälkeen aloin taulukoida ilmausten perusteella alaluokkia yhdistävien tekijöiden perusteella jatkamalla näin eteenpäin seuraaviin luokkiin (Tuomi & Sarajärvi 2004, 113). Uusien näkökulmien osalta muodostin alaluokkia muun muassa ryhmäytymisestä ja vertaistuesta sekä vapaamuotoisemmasta ilmapiiiristä ryhmässä.

Kolmannen tutkimuskysymyksen osalta jaottelin aineistosta esiin nousseet kokemukset ensin kolmeen teemaan, jotka sisälsivät kokemuksia ryhmän vaikutuksista arkeen ja elämäntilanteeseen, tietoisuuden kasvamiseen ja ryhmän sosiaaliseen merkitykseen. Toisen ja kolmannen kysymyksen osalta kokemukset menivät osittain limittäin, koska mahdollisuudet uusiin näkökulmiin sekä valtaistumiseen näkyivät samankaltaisissa tai jopa samoissa ilmauksissa. Tutkimuskysymysten moniulotteisuuden vuoksi kävin aineistoa läpi useaan kertaan, koska pyrin ottamaan saamaan mukaan olennaisen tiedon. Aineiston pelkistämisvaiheen jälkeen tarkastelin tekstiä useaan kertaan jokaisen tutkimuskysymyksen osalta. Viimeisessä analyysin vaiheessa aloin tarkastella aineistoa tutkimuskysymysten osalta jälleen kokonaisuutena, jolloin siitä alkoivat hahmottua pääluokat ja analyysin kokonaisuus.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tarkoituksena on koota tutkimusaineistosta uusi käsitteistö ja siten vastata tutkimustehtävään (Tuomi & Sarajarvi 2004, 115). Analyysin alkuvaiheessa keskityin etsimään aineistolta vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, koska toinen ja kolmas tutkimuskysymykseni hahmottuivat tällöin vielä tarkentavina kysymyksinä. Kun olin saanut ensimmäisen analyysivaiheen päätökseen, aineiston tutkiminen ja tulkinta alkoivat toimia sujuvammin, ja eteneminen toisen ja kolmannen tutkimuskysymyksen osalta oli helpompaa. Oman analyysini etenemiseen heijastui kuitenkin prosessimainen tapani hahmottaa asioita, mikä näkyi portaittaisena etenemisenä. Portaittaisuus määrittyi edestakaisena liikkeenä, jossa liikuin eteen ja taaksepäin pidemmän ajan kuluessa kohti empiiristä kokonaisuutta. Prosessimaisuutta kuvaa myös analyysin syventymisen ja tulosten auki kirjoittamisen rinnakkaisuus. Kirjoittaessani tulosten alustavaa versiota huomasin sen, että olin hypännyt parin portaan yli suoraan käsitteistöön, joka oli muodostunut omassa mielessä jo selkeäksi. Palaamalla muutaman askelman takaisin tarkastelemaan analyysin välivaiheita analyysi alkoi tarkentua ja syventyä.

Tutkielmassani pyrin kuvaamaan kokemuksia pääosin kokonaisuutena niin asiakkaiden kuin asiantuntijoiden kokemusten osalta, koska tavoitteenani on rakentaa kuvaus ryhmämuotoisen työn luonteesta. Analyysin alkuvaiheessa huomasin ryhmäläisten ja asiantuntijoiden kokemusten erottuvan kunkin toisistaan, jolloin jokaisella oli oma äänensä. Analyysin edetessä aineistosta alkoi kuitenkin muodostua yhä enemmän kokonaisuus kokemuksista. Pohdin ensin mahdollisuutta esittää ryhmäläisten kokemukset toisistaan täysin erillisinä tarinoina, mutta keskittyessäni ryhmämuotoisen työn luonteeseen, tämä ei ollut arvioni mukaan perusteltua. Narratiivien muodostaminen kokemuksista olisi myös edellyttänyt mahdollisuutta perehtyä ryhmäläisten taustoihin.

Käytän lainauksissa merkintöjä yksilöhaastattelu (YH), ryhmähaastattelu (RH) sekä havainnointipäiväkirja (HP). Olen numeroinut yksilöhaastattelut niiden aikajärjestyksen mukaisesti järjestysluvuilla, esimerkiksi YH 1, jolloin lainaukset ovat paikannettavissa kyseiseen aineistolähteeseen. Lainaukset havainnoinnista olen merkinnyt päivämäärillä. Olen käyttänyt kokemusten kuvaamisessa suoria lainauksia haastatteluista, mutta olen poistanut tunnistettavuuteen liittyviä ilmauksia sekä tekstin selkeyttämiseksi korjannut sanamuotoja ja poistanut välisanoja. Säilyttääkseni asiakkaiden tunnistamattomuuden kuvaan ryhmän osallistujia termeillä ”ryhmäläinen” tai ”asiakas”. Asiantuntijoiden

osalta käytän termiä ”asiantuntija”, ”ammattilainen tai ”työntekijä”. Vaikka olen käyttänyt nimettömiä lainauksia, on mahdollista, että ryhmissä mukana olleet työntekijät voivat muistaa tekstistä jonkun asiakkaan yksittäisen mielipiteen lainausten perusteella. Tätä on kuitenkin lähes mahdotonta välttää tiiviin yhdessä tehdyn ryhmätyöskentelyn jälkeen. Tunnistamisen mahdollisuuden olisi ehkä voinut välttää poistamalla kaikki lainaukset, mutta tämä olisi mielestäni myös poistanut asiakkaiden kokemusaänen, joka on tutkielmani keskiössä. Säilyttääkseni aineistolähtöisyyden esittelen tutkielmani tulokset ilman teoreettisia viitteitä ja yhdistän teoreettisen viitekehysten empiriaan vasta yhteenvedossa ja johtopäätöksissä.

3.5 Tutkimuseettisiä kysymyksiä

Tutkimuseettisyyttä voidaan tarkastella sekä tieteenalan sisäisenä että tutkijan ammattieettisenä periaatteena (Kuula 2011, 23). Asianmukaiseen tieteelliseen käytäntöön liittyvät muun muassa tutkimuksen luotettavuus, tiedeyhteisön asettamien mallien huomioiminen sekä tutkittavien itsemääräämisoikeuden turvaaminen, jotka ovat tutkijan vastuulla (Mt., 24–25, 32). Hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyvät myös tutkimuksen sidonnaisuuksien esiin tuominen, tutkimuksen asianmukainen raportointi sekä tutkimusentekijöiden vastuista sopiminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6).

Oman tutkielmani kannalta on olennaista tuoda esiin yhteistyöni Espoon kaupungin kanssa. Tutustumiseni ryhmämuotoiseen sosiaalityöhön alkoi käytäntötutkimusjaksolla vuonna 2013, jonka jälkeen ideoin sosiaalityön aluepäällikön ja ryhmätoimintojen koordinaattorin kanssa mahdollisuutta jatkaa tutkimusta pro gradu -tutkielman parissa. Sain vapaat kädet lähteä toteuttamaan tutkimustyötä, minkä pohjalta lähdin hahmottelemaan aiheitani tarkemmin tutkimusseminaarissa. Tutkimusprosessin aikana olin havaintojaksoa lukuun ottamatta yhteydessä ryhmämuotoisen työn koordinaattoriin, jonka kutsumana osallistuin tutkimusprosessin aikana joihinkin ryhmämuotoisen työn kehittämiskokouksiin sekä sain ajantasaista tietoa esimerkiksi Kipinä-ryhmien asiakasmääristä.

Vaikka tutkielmassani on käytäntötutkimuksellinen näkökulma, pro gradu -tutkielman luonne on erilainen, sillä tutkielman tarkoituksena on perehtyä aiheeseen aiempaa syvemmin ja pidemmällä aikavälillä. Käytäntötutkimusjakso on oletettavasti ohjannut ajatuksiani ryhmämuotoisesta työstä, mutta lähdin liikkeelle tutkimusten erillisyydestä. Käytäntötutkimus on auttanut minua erityisesti tutkimusprosessini alkuvaiheessa, koska se on luonut pohjan ryhmämuotoisen sosiaalityön tutkimiselle, jolloin pro gradu -työn tutkimusaihe on päässyt muotoutumaan eteenpäin luonnollisesti. Tutkimusprosessiani on ohjannut ensisijaisesti kiinnostukseni tutkimusaiheeseen, mutta samalla sitä on ohjannut käytännön tiedon tuottamisen näkökulma. Tutkielmallani ei ole kuitenkaan ollut työyhteisön taholta määrättyä aikataulua tai rajattua teemaa, mikä on tukenut työskentelyn vapautta ja riippumattomuutta huolimatta työn sidoksesta kuntaan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6).

Yhteiskuntatieteissä ja ihmistieteissä eettiset periaatteet liittyvät tutkittavien itsemääräämisoikeuteen, vahingoittamisen välttämiseen sekä yksityisyyteen ja tietosuojaan (Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen... 2009) 4-6; Kuula 2011, 60–61). Opinnäytetyöni aihe ei ole edellyttänyt tutkimuseettisen lautakunnan ennakoarviolausuntoa, sillä se ei ollut salassa pidettävä tai erityisen sensitiivinen (Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen... 2009, 6). Itsemääräämisoikeuden periaatteen kannalta on kuitenkin tärkeää, että tutkittaville kerrotaan mahdollisimman selkeästi siitä, minkälaiseen tutkimukseen he ovat osallistumassa ja että tutkittavien osallistuminen olisi vapaaehtoista.

Haastattelujeni kannalta oli hyödyllistä, että olin saanut havainnoida ryhmää kahdeksan viikon ajan, koska haastateltavat tunsivat minut ja pystyivät siten todennäköisesti luottamaan minuun paremmin kuin vieraaseen tutkijaan. Pyrin kiinnittämään huomiota tutkittavien itsemääräämisen toteutumiseen haastattelujen lisäksi myös havainnoinnissa. Kerroin ensimmäisellä ryhmätapaamisella tutkimuksestani ja siitä, miksi olen ryhmässä. Siten pyrin sekä informoimaan ryhmää että varmistamaan läsnäolon sopivuuden kaikille. Kuvaukseni tutkimuksesta saattoi myös motivoida ryhmäläisiä osallistumaan siihen (Kuula 2011, 105). Ryhmän aikana osallistuin lähinnä vapaamuotoiseen keskusteluun enkä tuonut omia näkökulmiani esiin, jotta ne eivät vaikuttaisi ryhmän mielipiteisiin. Pohdin rooliani havainnoijana ja sitä, miten se mahdollisesti voisi vaikuttaa ryhmän toimintaan.

En osannut oikein tehdä muistiinpanoja ensimmäisessä tapaamisessa. Se ei tuntunut merkitykselliseltä, koska yritin kuunnella ja seurata ryhmää. Huomasin myös tietynlaista hämmennystä omassa roolissani. Miten paljon voin osallistua? Miten paljon tulisi olla taustalla? Vaihdoin esimerkiksi hieman paikkaa ryhmän eri tilanteiden aikana. Istuin hieman taemmas ringistä, jossa muu porukka istui. (HP 1.4.2014)

Tutkimuksen läpinäkyvyyden kannalta pidin tärkeänä sitä, että tuon esiin asiakkaiden ja työntekijöiden kokemustiedon mahdollisimman aitona, vaikka aineistossa nousisi esiin epäkohtia tai ristiriitoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 8). Koska muodostin omien havaintojeni myötä tietynlaisen kuvan ryhmän toiminnasta, pyrin kiinnittämään huomiota tutkielmani kirjalliseen ilmaisuun. Vaikka yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tavoitteena on nostaa esiin sosiaalisia ongelmia, tutkimuseetiikan kannalta minun oli

huomioitava se, miten kirjoitan ryhmän jäsenistä esimerkiksi tietynlaisena asiakasryhmänä. (Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen... 2009, 7). Tutkijana minun täytyi pohtia sitä, minkä verran voin tuoda esiin ryhmäläisten taustaa, jotta se ei toimisi ryhmää mahdollisesti leimaavana tekijänä.

Hyvään tutkimuseettiseen käytäntöön kuuluu tutkittavien kunnioittava kohtaaminen, jolloin puhutaan henkisen vahingoittamisen välttämisestä. Kun tutkimusaihe informoidaan tutkittaville mahdollisimman hyvin, osallistumista voidaan katsoa tietoisena päätöksenä osallistua tutkimukseen. Tutkimuksen tekeminen voi kuitenkin aiheuttaa normaalin rajoissa olevia tunnereaktioita erityisesti sosiaalityön tutkimuksessa, jossa käsitellään esimerkiksi asiakkaiden elämäntilanteita ja kokemuksia. (Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen... 2009, 7.) Tutkiessani asiakkaiden kokemuksia pohdin sitä, osasinko kysyä olennaisia kysymyksiä tai toimia haastattelutilanteissa oikealla tavoin. Toivon, että tutkimukseen osallistuminen ja oman tarinan jakaminen on voinut olla parhaimmillaan positiivinen kokemus, kun ryhmäläiset ovat saaneet tuoda esiin oman kokemuksensa työskentelystä.

4 RYHMÄMUOTOISEN SOSIAALITYÖN LUONNE

Tutkielmani taustalla on havainto siitä, että ryhmämuotoisessa voi tapahtua asiakkaiden kokemusten mukaan ”jotakin erilaista” verrattuna aiempiin kokemuksiin sosiaalityöstä. Tutkimalla sitä, minkälaista ryhmämuotoinen sosiaalityö on, olen pyrkinyt avaamaan sitä, mitä tämä erilaisuus voisi olla. Tässä ja kahdessa seuraavassa luvussa kuvaan tutkielmani tuloksia eli asiakkaiden ja asiantuntijoiden kokemuksia ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä. Kuvaan kokemuksia tutkimuskysymysten mukaisesti aloittaen ryhmämuotoisen sosiaalityön luonteesta, jonka jälkeen seuraavissa luvuissa kuvaan aineistosta esiin nousseita uusia näkökulmia sekä kokemuksia valtaistumisen mahdollisuuksista. Aiemman ryhmän aineiston osalta löysin vastauksia lähinnä ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Siten käsittelen tämän ryhmän osalta vain ensimmäistä tutkimuskysymystä.

4.1. Tutkimuksen osallistujat

Tutkielmani lähtökohtana oli se, että haastateltavat asiakkaat olisivat käyneet Kipinäryhmän. Tutkimukseeni osallistui lopulta seitsemän miesasiakasta, jotka olivat käyneet ryhmän. Neljä haastatelluista oli käynyt havainnoimani työllisyyden edistämiseen painottuneen ryhmän keväällä 2014 ja kolme haastateltavaa oli osallistunut vuonna 2013 pidettyyn monikulttuuristen miesten Kipinä-ryhmään. Osalla ryhmäläisistä oli kokemusta ryhmässä tehtävästä työskentelystä järjestöjen puolelta, osalle ryhmässä toimiminen oli uudempaa.

Minulla ei ollut tietoa kummankaan ryhmän jäsenten taustasta sen enempää kuin mitä ryhmässä käydyissä keskusteluissa ja yksilöhaastatteluissa nousi esiin. Havainnoimani ryhmän yhdistävinä tekijöinä olivat työllistymisen vaikeudet, pitkään työttömyyteen liittyvä toimeettomuus ja vaikeus saada otetta asioiden eteenpäin viemiseksi. Kahdella osallistujalla oli taustalla ryhmää ennen toteutunut päihdekuntoutus. Kyseisten ryhmäläisten sosiaalinen verkosto koostui pääosin omasta perheestä tai ystävistä ja tuttavista. Osa ryhmäläisistä kuvasi sosiaalisen verkoston supistuneen aiempina vuosina. Aiemman Kipinä-ryhmän yhdistävänä tekijänä toimi työllisyyden ja arjen asioiden edistämisen lisäksi monikulttuurisuus. Kyseisen ryhmän haastateltavat olivat työssä käyviä ja heidän tavoitteensa vaihtelivat työelämän muutostoiveista, asumiseen,

talouden hallintaan tai suomen kielen parantamiseen. Tämän ryhmän sosiaaliset verkostot koostuivat perheestä tai ystävistä.

Tutkimukseen osallistuneiden asiantuntijoiden osalta asetin lähtökohdaksi sen, että he olisivat olleet mukana kehittämässä ryhmämuotoista sosiaalityötä Espoossa. Pysin valitsemaan eri tehtävissä toimivia asiantuntijoita, jotta voisin saada mahdollisimman monipuolista tietoa ja näkökulmia. Haastateltaviksi valikoitui ryhmämuotoisten toimintojen koordinaattori, sosiaalipalvelujen aluepäällikkö ja johtava sosiaalityöntekijä, jotka molemmat kuuluvat Kipinän ohjausryhmään sekä Kipinäryhmän käynyt kokemusasiantuntija.

4.2 Arjen elämänhallintaa, tietoa ja sosiaalisuutta

Havainnoimani Kipinä-ryhmän tavoitteena oli työllisyyden edistäminen, kaupungin palvelujen esittelemine ja arjen hyvinvoinnin tukeminen. Ryhmäläisten kokemusten pohjalta ryhmämuotoisen sosiaalityön luonne alkoi määrittyä kokonaisvaltaisena työskentelynä, minkä pohjalta hahmottelin teemat arjen elämänhallinnan vahvistamisesta, tiedon ja tietoisuuden kasvamisesta sekä ryhmän sosiaalisesta tuesta.

no varmaan kaikil ois se tavote, et niinku työllistyis.jotaki kautta tai sais niinku siihe, jos on varsinki ollu pitkäaikaistyötön, sais siihe arkeen jotain sisältöä tai löytäis niinku niit keinot, miten pääsis työelämää takasi, tai pois niinku siitä nykyisest tilanteesta (YH 2)

Arjen elämänhallinta koostui ryhmäläisten kokemuksissa siitä, miten ryhmässä toimiminen oli jäsentänyt kunkin omaa ajattelua elämäntilanteestaan ja arjestaan. Haastattelemieni ryhmäläisten arjessa kaikilla ei ollut vaikeuksia arjen rytmin suhteen, mutta ryhmäläisten kokemuksissa nousi esiin toimettomuus ja tietynlainen elämäntilanteen jumissa oleminen, jota pitkään ilman työtä oleminen tai muut vaikeudet olivat tuottaneet. Arjen jäsentymisen näkyi kokemuksissa siten, että ryhmä oli yksi paikka lisää, jonka kautta oli mahdollista pohtia omaa elämäntilannetta ja mahdollista uutta suuntaa.

oli se silleen, et oli oli yks paikka lisää oli tällast tekemistä nii sillä tavalla, että et oli yks sovittu meno lisää, et sellanen sovittu juttu (YH 1)

Se, että omaa tilannetta käsiteltiin ryhmässä, näkyi aineistossa myös yhtenä elämänhallintaa jäsentävänä tekijänä, sillä näkökulma omaan tilanteeseen pääsi laajenemaan, kun asioita jaettiin samassa tilanteessa olevien ihmisten kanssa. Osalle

ryhmäläisistä arjen jäsentyminen tarkoitti konkreettista jatkumoa aiemmalle kuntoutukselle, toiselle ryhmä toi säännöllisyyttä arkiviikkoon ja toiselle se oli vaihtelua omaan yksitoikkoiseksi kuvattuun arkirytmiin.

ne oli kaikki ihan tärkeit asioa, ne oli ihan, joillekki ne on tosi tärke, tuskinpa tos iha turhaan asioit puhutaan. Kaikki oli semmosii joilleki aina tärkeempii (YH 3)

Ryhmän olemassa olon tarkoitus määrittyi ryhmäläisten kokemuksissa asiantuntevan tiedon ja tuen antamiseksi. Ryhmäläisillä oli olemassa tiedonmurusia sieltä täältä ja runsaasti kokemustietoa, mutta kokonaiskuva oman tilanteen eteenpäin viemisestä vaikutti olevan epäselvä. Tiedon saamisen myötä ryhmäläisten kokemuksissa näkyi tietoisuuden kasvu, kun omaa tilannetta alettiin hahmottaa paremmin.

kyl se niinku anto ajatuksia, et niinku tosiaan, et mitä seuraavaks, mut et et eihän täs oo oikeesti mitään järkee, et niinku ei oo mitään sisältöä elämässä käytännössä, et niinku et jotain pitäs päästä tekemään oikeesti (YH 4)

Ryhmäläisten kokemusten mukaan tiedon saaminen palveluista ja erilaisista mahdollisuuksista oli hyödyllistä, jotta omaa tilannetta oli mahdollista lähteä tarkastelemaan ja muuttamaan. Tietoisuuden kasvu puolestaan syntyi siitä, kun oma näkökulma pääsi laajentumaan ja vaihtoehtoja alettiin miettiä.

no ainaki mulle toi että asiat, nyt mä oon ajatellu sitä, että saadaks me nyt asiat rullaamaan, et tota, silloin ku se työntekijä kävi täällä, se sano, et toimi niin (YH 3)

Tieto ja tietoisuuden kasvaminen omasta tilanteesta olivat kokemusten pohjalta tuottaneet suuntaviivoja oman tilanteen kohentamiseksi. Asiantuntijavierailijoiden ja ryhmän ohjaajien tuottama tieto oman elämäntilanteen kannalta tärkeistä asioista, kuten erilaisista työllistymisen vaihtoehtoista, talouden hallinnasta tai muusta, lisäsi tietoisuutta ja ymmärrystä omista mahdollisuuksista.

kyl mä nyt näin, et siin on niinku selkee päämäärä, et niinku annetaan näist eri jutuista niinku informaatiota, sit tavallaan niinku saa miettiä, et mitä, miten niitä hyödyntää ja mitä sitte ehkä next steppiä”(YH 4)

Osa ryhmän tuottamasta tiedosta oli kokemusten perusteella tuttua ja ei välttämättä oman elämäntilanteen kannalta olennaista, mutta ryhmän tuoma ”tietopaketti” määrittyi

kokonaisuutena hyödyllisenä. Tieto ja ymmärrys palvelujärjestelmän rakenteesta sekä erilaisista mahdollisuuksista kunnan ja järjestöjen palvelujen osalta oli kokemusten perusteella olennaista ryhmämuotoisessa työskentelyssä, vaikka tiedon ei vielä haastatteluvaiheessa kuvattu tuoneen konkreettista muutosta omaan arkeen.

Kokemukset ryhmästä sosiaalisena paikkana muodostuivat yhdessä tekemisen merkityksistä. Sosiaalinen ulottuvuus näkyi myös kokemustiedon jakamisena. Yhdessä tekeminen näkyi aineiston perusteella ryhmän keskinäisenä luottamuksena ja tukena sekä ryhmän ja ammattilaisten välisenä vuorovaikutuksena, vaikka ryhmäläiset eivät käyttäneet varsinaista vertaistuen termiä.

kuitenki semmonen ihan positiivinen ilmapiiri, vaik kaikil nyt oli vähän kaikennäköst pientä ongelmaa ja muuta että, ettei siit nyt sit silleen suoranaisesti, mut kylhä sen ryhmän tuki tulee tavallaan siin, ku on niinku läsnä siinä ja ollaan niinku yhdessä (YH 2)

Ryhmän ilmapiiri oli ryhmäläisten kokemusten perusteella muodostunut luottamukselliseksi, koska kaikki olivat olleet avoimia alusta saakka. Ryhmän keskinäinen luottamus nousi esiin kokemuksina ryhmän tuomasta tuesta, sillä ryhmäläiset olivat huomanneet olevansa erilaisista taustoista huolimatta samankaltaisissa elämäntilanteissa, ”samassa veneessä”.

ei ollu sitä niinku sitä virallista, et ne (työntekijät) oli niinku läsnä siin meiän kanssa ja pysty niinku juttelee ihan arkipäiväisist asioistaki. Ehkä mul on joku, tai sit mul on vaan sellanen mielikuva, et siin on semmonen niinku kuilu siin välissä, et kyl se mun mielest niinku lähensi sitä ja ehkä sit helpommin osaa hakeutua myös sinne, hakee sieltä sit tarvittaessa apuu (YH 2)

Ryhmän ja ammattilaisten välinen vuorovaikutus näkyi aineistossa lähemmäs pääsynä viranomaistahoa. Erityisesti ryhmän ohjaajiin vaikutti syntyvän luottamuksellinen suhde. Ryhmäläisten kokemuksissa kuva sosiaalitoimistosta ja sen työntekijöistä määrittyi erilaisena verrattuna aiempaan kokemukseen tai oletukseen sosiaalitoimistossa asioinnista.

Ryhmän jäsenet eivät olleet pitäneet yhteyttä ryhmän jälkeen, mutta kahdeksan viikon ajaksi ryhmästä muodostui kuitenkin yhteinen paikka, jossa pystyi sekä keskustelemaan että vain olemaan muiden seurassa.

tuntu ihmisillä olevan aika, aika samanlaisii huolia ja murheita, ku mullakin, että että aika samanlaisis elämäntilanteis loppujen lopuks, et jokainen on päätytny vähän omia reittejään siihen (YH 1)

Ryhmäytyminen ja luottamus syntyivät ilman suurempaa pakottamista. Vuorovaikutus oli kokemusten perusteella alkujännityksen jälkeen luontevaa, koska kukin ryhmäläinen toi keskusteluun oman tarinansa ja pystyi osallistumaan omalla tavallaan.

aluks vähän tuntu, että mitäs nyt, aluks tuntu sil tavalla vähä oudolt, et mitä oikeen uskaltaa selittää, mut sit ku kaikki oli avoimii, aika nopeesti se tapahtu (YH 3)

Kehittämistarpeiden osalta ryhmäläisten kokemuksissa näkyi edelleen tiedon merkitys ja tarve ryhmämuotoisen työn syventämiseen. Ryhmä oli kokemusten mukaan pääosin positiivinen ja hyödyllinen kokemus. Sosiaalityö ryhmässä määrittyi toiminnaksi, jonne oli ”aina kiva tulla”. Aineistosta esiin nousseet kehittämistarpeet liittyivät pääosin työskentelyn laajentamiseen. Kokemusten perusteella ryhmän tuottama tieto oli olennaista, mutta tieto päihde- ja mielenterveyspuolelta oli jäänyt ohueksi.

Tietysti sit niit asioit vois viel niinku syvällisemmin käydä, koska en sit tiedä, siel on varmaa mones tilantees olevii ihmisii, ehkä vois tosiaa olla niinku enemmän viel sitä asiaa siinä (YH 2)

Tiedon merkitys nousi esiin siinä, että ryhmälle toivottiin pidempää kestoja ja tapaamisten määrän lisäämistä, jonka kautta olisi mahdollista syventää aiheita. Esiin nousi myös ajatus vielä suuremman avun mahdollisuudesta.

et ois voinu niinku sitte niinku oikeesti niinku kysyä sen tilaisuuden jälkeen tai puhujien jälkeen, että onko niinku mahdollisuus tavata joku henkilö tän asian tiimoilta (YH 4)

Kehittämisen näkökulmasta aineistosta nousi esiin työskentelyn syventämisen mahdollisuus. Työskentelyn syventäminen määrittyi ryhmäläisten kokemuksissa tarpeeksi laajentaa ryhmämuotoista työskentelyä sekä ajallisesti että teemallisesti. Kokemusasiiantuntijan ja yhden asiantuntijavierailijan omakohtaiset tarinat olivat

kokemusten mukaan erityisen kannustavia. Lisäksi haastatteluissa nousi esiin ryhmäytymiseen liittyviä asioita, joita pidettiin tärkeänä, kuten hyvän ilmapiirin luominen, ryhmäläisten osallisuuden vahvistaminen ja motivaation yllä pitäminen.

4.3 Ryhmä tiedon tuojana

Aiemman ”Muutosta Elämään -ryhmän” tavoitteena oli Kipinä-toiminnan mukaisesti tuoda väyliä työelämään, esitellä kaupungin ja järjestöjen palveluja sekä tuoda yhteistä mukavaa tekemistä arkeen. Yhtäläisyyksien sijasta aineistosta nousi esiin keskenään enemmän eriäviä kokemuksia ja siksi ryhmän kokemukset määrittivät yksilökohtaisemmin. Aiemman ryhmän kokemusten lailla tiedon merkitys nousi esiin keskeisenä asiana ryhmämuotoisen sosiaalityön luonteen osalta. Ryhmän sisältönä nähtiin olevan tiedon antaminen asiakkaille ja palveluihin tutustuminen.

Tiedon merkitys nähtiin tärkeänä arjen kannalta, koska ryhmän kautta oli mahdollista saada konkreettista tietoa eri tahojen toiminnasta, palveluista ja mahdollisuuksista. Tieto ei kuitenkaan näkynyt yhtä lailla arjen elämänhallintaa jäsentävänä tai merkityksellisenä, kuin havainnoimassani kevään ryhmässä, koska tiedon kohdalla nousi esiin sen oikea-aikaisuuden sekä syvällisemmän työskentelyotteen tarve. Ryhmäläisten kokemusten perusteella tiedon merkitys ei ollut kaikkien osallistujien arjen kannalta oikea-aikaista tai riittävää, mitä kuvastaa yhden ryhmäläisen kaksiulotteinen kuvaus ryhmästä.

kaikki oli tärkeää, kaikki oli hyvää. Kaikki asia, mitä on sanottu ja keskusteltu, on tosi hyvä. Työllisyys, asunto, velkaneuvonta, talouden hallinta, mitä voi hakee, jos tulee henkisiä sairauksia, liikuntaa, nää on erittäin hyviä asioita --- kun mä osallistuin ryhmään, mä oon sen jälkeen tienny paljon näitä asioita, mitä on keskusteltu siel, mutta kaks vuotta sitten mä sain nää kaikki tiedot ja se on myöhästyny, se ei auttanu mitää. Kyllä ryhmä autto, sellasta, joka on asunu lyhyt aika Suomessa. Jos olisin tienny nämä asiat aikaisemmin, olisi parempi (YH 5)

Ryhmän tarkoitus kuvastui hieman epäselvänä, mikä näkyi haastateltavien vaikeudessa määrittellä ryhmän merkitystä. Yhden ryhmäläisen kokemuksen mukaan ryhmämuotoinen työskentely oli tärkeää, mutta ryhmän tarjoama tietous palveluista olisi ollut tärkeämpää aiemmassa elämänvaiheessa.

Toiselle ryhmäläisistä ryhmä oli tuonut uutta tietoa palveluista, minkä avulla hän oli saanut vietyä asioita eteenpäin. Ryhmä määrittyi hänen kokemuksessa hyödyllisenä toimintana.

minä kävin kurssia, nyt ajattelen, että se oli tosi hyvä minulle, koska tutustuin Kelaan ja sosiaali.. ja muut asiat (YH 6)

Aineiston perusteella syntyi kuva siitä, ettei ryhmän tavoite ollut välttämättä selkeä kaikille osallistujille. Henkilökohtaiset tavoitteet ja ryhmän tavoitteet eivät kaikkien osalta vaikuttaneet kohtaavan, mikä näkyy erään ryhmäläisen kokemuksissa yksilöllisten tarpeiden kohtaamattomuutena. Hänen kohdallaan ryhmän tuoma tieto ja tuki eivät olleet oman elämäntilanteen kannalta riittäviä ja tieto oli osittain tuttua. Haastateltava pohti oliko ryhmä mahdollisesti sosiaalitoimiston tietynlainen projekti, jolla ei ollut varsinaista tavoitetta.

tärkeintä olisi ollut asioiden eteneminen työn ja opiskelujen osalta. Ryhmässä olo oli enemmän yhdessä oleilua. Toiveena olisi ollut ”changes in life”(YH 7)

Ryhmäläisten kokemusten pohjalta ryhmä hahmottui neutraalina sosiaalisena paikkana. Neutraalius määrittyi ryhmän yhtenäisyyden ja sosiaalisen tuen kokemusten myötä. Ryhmäläisten kokemusten mukaan yhdessä toimiminen oli sinänsä ollut luontevaa ja miellyttävää, mutta ryhmän tukea ei koettu erityisen vahvaksi. Ryhmässä oli käyty keskusteluja, toimittu yhdessä ja jaettu mielipiteitä. Ryhmä ei ollut haastateltavien kokemusten mukaan kuitenkaan tuonut varsinaista vahvaa vertaistukea, ja haastatteluihin osallistuneet jäsenet eivät olleet pitäneet ryhmäläisiin yhteyttä ryhmän päättymisen jälkeen. Ryhmän ohjaajien tehtävä määrittyi kokemuksissa auttamiseksi ja tukemiseksi ja ryhmän vetäjät saivat sekä hyvää palautetta ammattimaisesta työotteesta että toiveita syvällisemmästä työskentelyotteesta. Yksi haastateltavista pohti sitä, olisiko yksilötyö parempi vaihtoehto silloin, kun ryhmäläisten elämäntilanteet ovat monimutkaisia.

ne (ohjaajat) on hyviä, päteviä ja hyviä, ne on erittäin hyviä. Jokaisella oli oma tehtävä ja ne pysty hoitaa (YH 5)

Kehittämistarpeiden osalta nousi esiin muutamia selkeitä ehdotuksia ja ideoita, joiden pohjalta määrittyi tarve ryhmän ajoituksen ja tarkoituksen kehittämiseksi. Yksi

ryhmäläisistä oli toivonut ryhmän tuovan merkittäviä muutoksia tilanteeseen, ja kokemus ryhmästä vaikutti siksi olevan jonkinlainen pettymys.

Toinen ryhmäläisistä kuvasi ryhmämuotoista työskentelyä hyödylliseksi, mutta hänen kokemuksissaan ryhmän sisältö olisi palvelut paremmin vasta Suomeen muuttaneita ihmisiä. Ryhmän muodon osalta kehittämisideana oli ryhmän ohjaajien syvällisempi työskentelyote, joka kuvastui yhden ryhmäläisen ajatuksissa aktiivisempänä tukena. Ryhmän muodon osalta nousivat esiin myös konkreettiset ideat ryhmien kokoonpanoista. Yksi ryhmäläisistä koki naisten ja miesten hyötyvän jatkossakin erillisistä ryhmistä, koska miehiä ja naisia kiinnostavat erilaiset aiheet. Myös jäsenten saman ikäisyys sekä eri kansallisuuksien mukana olo nousivat esiin ryhmän kokoonpanon kannalta. Kielitaitoon liittyen eräs ryhmäläisistä pohti tulkin käytön mahdollisuutta riippuen ryhmäläisten kielitaidosta.

4.4 Asiakslähtöisen työmenetelmän rakentamista

Asiantuntijoiden kokemusten pohjalta ryhmämuotoisen sosiaalityön olemukseen sisältyi sekä aikuissosiaalityön kehittäminen että laajasti kuvaten syrjäytymisen ehkäisy. Asiantuntijoiden kokemuksia ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä yhdisti innostuneisuus työtä kohtaan, ja aineiston läpileikkaavana teemana kulki asiakkaiden arjen näkökulma, joka on yhteydessä näkökulman kääntymiseen organisaatiolähtöisyydestä asiakslähtöisyyteen. Koska kysymys ryhmämuotoisen sosiaalityön olemuksesta on laaja, olen jaotellut kokemukset työskentelyn lähtökohtiin, ryhmämuotoisen työn olennaisiin piirteisiin sekä työskentelyn tavoitteisiin.

ehkä oli jotenki vähä toisenlainen sävy silloin aikasemmin siin semmonen opetussävy ja nyt oli sellanen, et mitä ne asiakkaat oikeesti niinku elämässään tarvii jotenki voimaantuaakseen, päästääkseen eteenpäin (RH asiantuntija 2)

Ryhmämuotoisen työn lähtökohtien taustalla oli asiantuntijoiden kokemusten perusteella organisaation kehittämisen näkökulma. Siitä katsottuna työn tausta oli kaupungin strategiassa ja linjauksissa, joissa korostettiin jalkautuvan työotteen sekä vertaistuen lisäämistä asiakkaiden arjessa. Organisaation kehittämisen näkökulmaan liittyi myös Espoossa nykyistä Kipinä-toimintaa edeltävä vaihe, jonka aikana oli pyritty lisäämään ryhmämuotoista työskentelyä.

Tämä vaihe määrittyi asiantuntijoiden kokemuksen mukaan sävyltään erilaisena verrattuna nykymuotoiseen ryhmämuotoisen työskentelyn kehittämiseen, sillä aiemmassa vaiheessa olivat korostuneet asiantuntijavetoisuus ja organisaation määrittelemät tavoitteet. Työskentely oli ollut tuolloin johdon osalta organisoitua ja ryhmämuotoiseen työskentelyyn oli haettu koulutusta organisaation ulkopuolelta, mutta tämän kaltainen ryhmämuotoinen työskentely oli kuitenkin hiipunut.

Aikuissosiaalityön kehittämisen ja asiakaslähtöisyyden näkökulmat näkyivät nykymuotoisen ryhmämuotoisen työskentelyn lähtökohdissa vahvempina organisaatiolähtöiseen näkökulmaan verrattuna. Asiakaslähtöinen näkökulma määrittyi Kipinä-toiminnan lähtökohdissa asiakkaiden osallisuuden lisäämisenä. Asiakaslähtöisen näkökulman taustalla oli aineiston pohjalta tilanne, jossa aikuissosiaalityön asiakkaiden tilanteet olivat muodostuneet yhä vaativammiksi ja samaan aikaan työyhteisössä oli halu uudistaa aikuissosiaalityötä.

et nyt ku aattelee, et missä ollaan nytte, ni lähetään ihan oikeesti siitä, et mitä niinku osallistujien tarve on ja yhdessä rakennetaan sitä juttua (RH asiantuntija 3)

Asiantuntijoiden näkemysten mukaan nykymuotoisten ryhmien alku oli yhteydessä asunnottomuuteen liittyvien projektien jatkumoon, joka kuvastui perustavana lähtökohtana ryhmämuotoisen Kipinä-toiminnan taustalla. Toisena merkittävänä muutoksena aiempaan verrattuna oli ollut vuonna 2012 Espooseen perustettu ryhmämuotoisen työn koordinaattorin virka, mikä oli kokemusten mukaan ollut ratkaiseva liikkeelle lähdön vaihe ryhmämuotoisen sosiaalityön uudelleen kehittämisen ja jatkuvuuden kannalta. Samalla ryhmämuotoinen sosiaalityö alkoi kiinnittyä vahvemmin osaksi työyhteisöä, kun toimintaa alettiin yhdistää alueen työhön. Aiemmissä vaiheissa ryhmiä oli toteutettu projektien puitteissa ja kukin oman työn ohessa, mutta koordinoinnin myötä työskentelyllä nähtiin mahdollisuus aitoon kehittymiseen ja jatkuvuuteen.

Kipinä-toiminnan lähtökohdissa nousi esiin myös konkreettisen työmenetelmän kehittäminen, joka määrittyi asiantuntijoiden kokemuksissa mahdollisuutena kehittää vaikuttavaa työskentelyä. Aikuissosiaalityön kehittämisen näkökulmasta Kipinä-toiminnan lähtökohdissa näkyi entistä vahvemmin voimaannuttavan ja osallisuutta

tukevan työskentelyotteen esiin nostaminen. Kipinä-ryhmästä ei lähdetty ”tekemään hyvin pärjäävien pullakerhoa”, vaan työntekijöiden huomioiden pohjalta päätettiin lähteä ”taklaamaan” aikuissosiaalityön haastavimpia alueita, asunnottomuutta ja työttömyyttä uudella tavalla ryhmässä.

jos ihminen on vapaaehtosesti osallinen oman asiansa selvittämisessä tai muuten jotenki innostunut niin, ne asiat vaan, niihin tulee energiaa ja kaikennäköst hyvää, et sit jos se on jotenki ulkoopäin käsketty tai pakotettu, ni se ei vaan oo ikinä sama, ku se, et jos on itse osallistuu siihen täysvaltasesti (RH asiantuntija 2)

Vaikka toiminta on ollut kokeilullista, asiantuntijoiden näkemyksissä näkyi tavoite asiakkaiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kohentamisesta ja uudenlaisen asiakaslähtöisen työskentelymallin rakentamisesta. Kokeilevasta otteesta huolimatta ryhmämuotoista työtä oli pyritty kehittämään systemaattisesti, mutta yhdessä toimijoiden kesken. Kipinä-toiminnan lähtökohdissa kuvastui kumppanuusajattelu, jonka myötä ryhmämuotoisesta työstä oli muodostunut alusta alkaen yhteistyötä kaupungin, seurakunnan, järjestöjen ja asiakkaiden kanssa.

et oli heti oli niinkun tavallaan diakoniasta ja sit ku oli niitä asiakkaita mukana ja sitte Etypin eri rooleja ja sillon oli Sepänkylän työntekijä, se kumppanuusajattelu (RH asiantuntija 1) --- ja sit ne roolit, niin me on kirjattu ihan paperille, et mikä on sosiaalitoimistost tulevan ohjaajan rooli ja mikä on ryhmäkoordinaattorin rooli ja mikä on ohjausryhmän tehtävä (RH asiantuntija 2)

Työmenetelmän rakentamisessa asiantuntijoiden kokemuksien pohjalta nousi esiin tuotteistamisen ja toiminnan byrokratisoitumisen riski. Asiantuntijat olivat yksimielisiä siitä, että työmenetelmää ei tulisi sitoa liian tiukkoihin raameihin, koska silloin toiminnan aito kehittyminen voi katketa.

siit on tullu selkeempi tuote, toivottavasti sitten ei kumminkaan käy niin, et ku tota niinku raamitetaan, et se niinku luovuus ja se innovatiivisuus ja se joustavuus ei kuole kumminkaan (RH asiantuntija 3)

Ryhmämuotoiselle toiminnalle olennainen kokeilevuus ja luovuus nähtiin asiantuntijoiden mukaan keskeisenä osana ryhmämuotoista sosiaalityötä. Luovuudella ja joustavuudella viitattiin käytännöstä lähtevään kokeilevan työotteeseen, jossa voidaan yhdessä asiakkaiden ja kumppaneiden kanssa työstää työmenetelmää niin, että se voisi

säilyttää elävyytensä. Aineistossa nousivat myös esiin asiakkaiden monimutkaiset elämäntilanteet ja niiden kohtaaminen aikuissosiaalityön reunaehtoien asettamassa paineessa. Vaikka asiantuntijoiden kokemuksissa näkyi vahva usko ryhmämuotoisen työn mahdollisuuksiin, ryhmämuotoiselle työskentelylle asettuivat samanlaiset realiteettipaineet tehokkuuden ja vaikuttavuuden osoittamisesta, kuin aikuissosiaalityölle laajemmin.

siis kaikessahan pitää tavallaan ajatella sitä, et koska meil on niin mahdottoman paljon asiakkaita, me ei pystytä kaikkii tapaamaan sillä tavalla, ku me ite haluttais ja mikä olis niinku ihmisten parhaaks, nii sitte kaikki tämmönen "massatoiminta", mis me voidaan edes niinku useampaa ku yhtä tai kahta tavata, nii se on aina niinku parempi (RH asiantuntija 2)

Ryhmämuotoisen työskentelyn olennaisiksi piirteiksi määrittyivät aineiston pohjalta ryhmien tuoma vertaistuki ja asiakkaiden itsemääräämisen tukeminen. Lisäksi esiin nousi ryhmämuotoisen työn näkeminen ja kehittäminen sosiaalityön uudenlaisena menetelmänä. Asiantuntijoiden kokemusten perusteella yhdessä tekeminen muodostui ryhmässä vertaisten keskinäisestä yhteydestä sekä luottamuksesta työntekijöihin.

Vertaistuki määrittyi yhdessä tekemisenä ja asioiden jakamisena ryhmässä ja parhaimmassa tapauksessa ryhmän ulkopuolellakin.

mä myöskin ite opiskelin sitte tarkemmin niit kaikkii, et mitä sä voit hakee mihin tarkotukseen ja mitä siihen tarvitaan ja koska sitte mä innostuin auttamaan muitakin (RH asiantuntija 4)

Asiantuntijoiden rooli oli toimia ryhmäläisten kannustajina ja ryhmän luotsaajina asiakkaiden muodostaessa ryhmän ytimen. Kokemusasiantuntijan kuvaus ensimmäisestä Kipinä-ryhmästä määrittyi kannustavana ilmapiirinä ja mahdollisuutena käsitellä asioita oman halun mukaan. Kyseisessä ryhmässä keskusteltiin paljon ja ryhmä oli tuonut asioiden käsittelyyn syvällisyyttä.

tämmösessä ryhmässä, ku ollaan, ni siel kaivetaan niinku vähän tarkemmin niitä asioita vapaaehtosesti, siel keskustelemalla niit tulee sit eri asioita ilmi (RH asiantuntija 4)

Vertaistuen rinnalla Kipinä-ryhmien olennaisena osana näkyi itsearvostuksen kasvu ja mahdollisuus sen tukemiseen ryhmässä. Itsetunnon ja itsearvostuksen kasvuun ryhmässä myötävaikutti kokemusasiantuntijan näkemyksen perusteella asiakkaiden kannustaminen asioiden itsenäiseen hoitamiseen. Itsearvostuksen kasvu määrittyi

aineistossa myös asiakkaiden osallisuuden kautta. Osallisuuden tukeminen korostui siinä, miten ryhmäläisiä pyrittiin katsomaan heidän voimavarojensa kautta ja siinä, miten ryhmäläisten tarpeita ja ideoita oli pyritty kuuntelemaan.

Itsearvostuksen kannalta aineistosta nousi esiin myös identiteetin muuttumisen mahdollisuus. Kun ihminen alkaa selvittää omia asioitaan ja pääsee eteenpäin, onnistumisen kokemukset voivat tukea oman itsen näkemistä positiivisessa valossa.

kyl se tavoitteellisuus ollu ainaki, mitä nyt omalla kohalla on huomannu ni, omasta lähtökohdasta mistä mä lähdin ni, mieltii tähän päivään, ni onhan se huomattava harppaus ollu Kipinän ansiosta. Ja siel on saanu jakaa muiden ihmisten kanssa omia kokemuksia ja tunteuksia ja sit yhdessä pähkäilty, et mitä näissä vois tehdä ja sitte on tullu myös ohjaaja mukaan ja neuvomaan, että tehään näin, että saatte täältä ja tuolta määrätyt tiedot ja pistetty myös ite tekemään siihe asian eteen, ettei se tuu niinku hopeelautasella nää, et nyt sosiaalipuoli tai kaupunki tarjoaa, että siin on ota vaan se mut älä arvosta sitä (RH asiantuntija 4)

Ryhmämuotoisen työskentelyn keskeiseksi tehtäväksi muodostui aineiston pohjalta arjen itsenäisyyden tukeminen. Työntekijöiden tehtävänä ei ole tehdä asiakkaiden puolesta, vaan tukea heitä työskentelemään oman tilanteen muuttamiseksi. Sosiaalityön kehittämisen näkökulmasta ryhmämuotoinen sosiaalityö näkyi työmenetelmän rakentamisena, jonka avulla olisi mahdollista tukea asiakkaiden sosiaalista toimintakykyä.

ja sit et me ollaan ainaki jonkin verran pystytty kuuntelemaan myöskin tällä tavalla avoimella tavalla, kun ryhmäläiset on ollu mukana näissä, vaikka sosiaalityön tapahtumissa, ja me ollaan siellä käyty keskusteluu, esimerkiks tää viljelypalsta, mikä nyt työllistää yhden ja missä on porukkaa paljo paikalla, ni se tuli puheeks yhdessä tämmösessä työpajassa, jollon taas sit yks ryhmäläinen laitto saman tien mulle viestiä, et nyt tämmönen palsta kans ja sitte hän vielä palas siihen nyt siellä Kipinä-facebookissa, et me ollaan kuunneltu ihmisii myöskin, että mitä tarpeita sielt on tullu ja niinku pyritti niihin vastaamaan ja lähetty sitte rohkeestikin niitä toteuttamaan tiettyjen raamien puitteissa (RH asiantuntija 1)

Ryhmämuotoisen sosiaalityön luonne nähtiin asiantuntijoiden kokemusten perusteella kokeilevaksi, innovatiiviseksi ja joustavaksi. ”Rohkeat kokeilut” muodostivat uudenlaisen ryhmämuotoisen työskentelyn tavaramerkin. Ryhmämuotoinen sosiaalityö määrittyi sisällöllisesti sekä palvelujärjestelmän esittelyksi että ryhmässä tehtäväksi

tilannearviotyöskentelyksi. Esittelemällä kaupungin ja järjestön palveluja niitä pyrittiin tuomaan lähemmäs asiakkaiden arkea. Ryhmäläisten tilanteiden arviointi puolestaan vertautui yksilötyössä tehtävään tilannearvioon, joka ryhmässä muodostui prosessimaisemmaksi ryhmän mahdollistaman pidemmän ajan vuoksi.

sinä aikana pystyy prosessoimaan, ettei tarvii niinku oksentaa sen tunnin aikana sitä koko elämänsä siihen, voi ihan oikeesti prosessoida (RH asiantuntija 3)

Ryhmämuotoisen työn olennaiseksi piirteeksi määrittyi sisällöllisten asioiden ohella itse työn rakenteen kehittäminen, tarve kehittää uudenlaista työmenetelmää yksilötyön rinnalle. Työn koordinointi sekä ohjaaminen mahdollistivat ryhmämuotoisen menetelmän kehittämisen jatkuvuuden ja suunnitelmallisuuden. Ryhmämuotoisen työn menetelmän rakentamiseen kuului kokemustiedon mukaan ottaminen, mikä edellytti avointa keskustelua asiakkaiden kanssa.

...koko ajan tarkennettu, systemaattisesti kerätään palautetta ja pyydetään arvioita ja ja otetaan niinku kokemusasiantuntijat suunnittelee seuraavaa ryhmää (RH asiantuntija 2)

Menetelmän rakentamisessa ja toteuttamisessa keskeistä oli joustavuus ja mahdollisuus kokeilla asioita. Työskentely määrittyi aineiston pohjalta yhteistutkijuuksena, jossa lähdettiin tarkastelemaan yhdessä tilanteita. Aineistossa nousi esiin vahvuuksien ensisijaisuus professioihin nähden, jotta työ ei muodostuisi byrokraattiseksi. Kipinäryhmät määrittyivät ”eettisiksi koelaboratorioiksi”, joissa oli mahdollisuus kehittää työtä yhdessä asiakkaiden kanssa.

se on vähän niinku kuitenkin semmonen koelaboratorio, Kipinä, et me voidaan ottaa joku yks juttu ja sit me voidaan kokeilla ja kattoo, mitä siit seuraa ja miten se vaikuttaa ja mitä me saadaan aikaan, mitä itse osallistujat on mieltä täst jutusta ja sit joko me saadaan siit semmonen malli, jota me voidaan monistaa, et se tapahtuu siin ryhmäs tai sit me voidaan saada siit palautetta sinne yksilötyöhön (RH asiantuntija 2)

Ryhmämuotoista työtä oli lähdetty kehittämään kokeilemalla, mutta asiakkaiden tarpeita kuunnellen. Kipinä-ryhmien alkaessa asiakkaille kerrottiin avoimesti toiminnan kokeiluluonteesta ja toimintaa pyrittiin kehittämään yhteistyössä asiakkaiden kanssa.

Ryhmämuotoisen sosiaalityön joustavaan ja luovaan luonteeseen kuului asiantuntijoiden mukaan työn heittäytyvyys. Ryhmässä toimittiin niin työntekijän kuin asiakkaan osalta aluksi epämukavuusalueella uudenlaisessa tilanteessa sosiaalitoimiston ulkopuolella.

Kokeiluluontoisuudesta huolimatta työmenetelmän taustalla näkyi tavoite syrjäytymisen ehkäisemisestä. Aineiston pohjalta syntyi kuva yhdessä tekeminen tärkeästä roolista syrjäytymisen ehkäisyssä ja elämäntilanteen tukemisessa. Ryhmissä oli yhdessä selvitetty arjen solmukohtia sekä pyritty lisäämään asiakkaiden tietoisuutta niin palveluista kuin omasta elämäntilanteestaan, jonka pohjalta muodostui mahdollisuus muutokselle.

syrjäytymisen ehkäisy, että jotenki se on kuitenkin niinku hyvin siinä (Kipinän) ytimessä ja sen itse asiassa nyt on, kun meillä on ollu näitä viimisiä yhteisarviointeja, niin nää ryhmäläiset on sitä sanonu, et just että kenelle suosittelisit, nii ketkä on, syrjäytyneet, et syrjäytyneille (RH asiantuntija 1)

Ryhmämuotoisen työn tavoitteet määrittyivät asiantuntijoiden kokemusten perusteella moninaisiksi. Työskentelyn taustalla vaikuttavat Espoon strategian ja linjausten mukaiset suuntaviivat jalkautuvan työskentelyn lisäämisestä, mitkä osaltaan olivat ohjanneet sekä tukeneet työn tavoitteita. Työyhteisön näkökulmasta katsottuna aineistossa nousi esiin käytännön työn tavoitteellisuus koordinoinnin alkamisen jälkeen. Kipinä-ryhmät eivät olleet enää osa sosiaalityön projekteja, vaan ryhmiä toteutettiin osana perustyötä ja niiden avulla pyrittiin luomaan joustavaa työskentelymallia alueen aikuissosiaalityöhön.

tavallaan sen jatkuvan parantamisen mallin, koska yks tyyppi kuitenkin niinku seuraa, vaik sitä tehään eri kokoonpanoilla ja eri toimistojen kanssa ja sillee, mut siin on koordinaattori koko ajan niinku näkemässä (RH asiantuntija 2)

Työyhteisön tavoitteiden osalta asiantuntijoiden näkemyksissä nousi esiin myös mahdollisuuksien luominen työn uudistamiseen. Tavoite työskentelyn yhä tiiviimmästä liittämistä osaksi perustyötä oli asiantuntijoiden näkemysten perusteella yhteydessä työntekijöiden mahdollisuuteen tehdä ryhmämuotoista työtä ja innostua siitä.

Mahdollisuuksien luomisen tavoite näkyi aineistossa myös asiakkaiden osalta. Ryhmämuotoinen työ perustuu vapaaehtoisuuteen ja työskentelyä haluttiin aineiston perusteella kehittää yhä innostavampaan suuntaan.

et sinne haettais tai näin, et et ketään ei tavallaan tarviis pakottaa, ja sit samalla mä toivoisin työntekijöistä, että niinku työntekijät, jotka lähtis ohjaamaan, ni tulis niinku vapaaehtosesti ja ne haluis tehdä, opetella tämän tän tyyppistä työtä (RH asiantuntija 1)

Ryhmämuotoisen työn tavoitteiden kokonaisuudessa näkyi aikuissosiaalityön kehittäminen kuntouttavaan suuntaan, sillä työskentelyllä pyritään lisäämään asiakkaiden osallisuutta ja ehkäisemään syrjäytymistä. Vaikka Kipinä-ryhmien teemat vaihtelevat työllisyydestä asumiseen ja nuorten ja perheiden aiheisiin, ryhmämuotoisen työskentelyn yhteisenä tavoitteena oli elämänhallinnan tukeminen. Aineistossa nousi esiin myös viitteitä yhteisöllisyyden lisäämisestä, joka määrittyi ryhmämuotoisen työn yhdessä tekemisen periaatteen kautta. Yhteisöllisyyden käsite voidaan liittää myös sosiaaliseen toimintakykyyn, joka oli aineiston perusteella Kipinä-ryhmien keskiössä.

kyl mä ihan vakuuttunu oon niinku siitä, että et ihmiset kaipaa sitä yhteisöllisyyttä ja me ollaan niinku sitä sitä pystymässä tässä rakentaan (RH asiantuntija 1)

Yhdessä tekeminen määrittyi sekä sosiaalityön yhteistyönä muiden asiantuntijatahojen kanssa että käytännön tason tavoitteena ryhmien toiminnassa. Ryhmien kautta asiakkaiden arkeen pyritään myös tuomaan yhteisöllisyyttä, joka voi parhaimmassa tapauksessa tuottaa vuorovaikutussuhteita ryhmien päättymisen jälkeenkin.

4.5 Ryhmä paikkana dialogille

Havainnointiaineiston perusteella ryhmämuotoinen sosiaalityö oli pitkälti dialogia niin osallistujien kesken sekä osallistujien ja ohjaajien sekä vierailijoiden välillä. Vaikka Kipinä-ryhmän ohjelmassa oli virallinen sisältö esityksineen ja toiminnallisine kertoineen, keskustelu ja asioiden jakaminen kuuluivat ryhmämuotoisen työn luonteeseen. Ryhmän dialogi oli kaikkea small talkin ja asiantuntijakeskustelujen väliltä. Huolimatta jokaisen ryhmäläisen henkilökohtaisista tavoitteista työskentely ryhmässä toi moniulotteisemman vuorovaikutusnäkökulman sosiaalityöhön. Työskentely laajeni yksilön ja työntekijän väliltä ryhmän ja työntekijöiden välille.

Asiantuntijoiden vierailut rytmittivät ryhmän ohjelman teemaan kiinnittyvän keskustelun ympärille. Asiantuntijavierailut tekivät tapaamisista luentomaisia, mikä tuntui toimivan ryhmän osalta luontevasti. Asiantuntijoiden esitysten vaihtelevuus vaikutti ryhmän ilmapiiriin, sillä osa esittelyistä herätti enemmän ajatuksia ja keskustelua kuin toiset. Osa tiedosta oli sisällöltään ryhmäläisten elämäntilanteiden kannalta hyvin merkittävää ja kokemusasiantuntijan vierailu koettiin erityisen koskettavana ja mielenkiintoisena.

Ryhmässä keskusteltiin edellisen kerran annista, Etypin esityksestä joka herätti pienellä sekavuudellaan jonkin verran hilpeyttä osallistujissa. Lisäksi keskusteltiin kokemusasiantuntijan vierailusta, joka herätti innostusta ja mielenkiintoa. Ryhmäläisten roolit vaikuttivat samanlaisilta kuin aiemmilla kerroilla. Oli puheliaammat ja hiljaisemmat. Tunnelma oli rennohko terveydenhoitajan esityksen aikana ja aihe herätti paljon keskustelua. Myös velkaneuvonnan aikana nousi esiin kysymyksiä ja ryhmäläiset vaikuttivat pitävän selkeästä ja hyvästä esityksestä. Tunnelma oli kiinnostuneen oloinen esitysten aikana. Ryhmässä oli melko paljon keskustelua ja hieman enemmän omien taustojen avaamista kuin aiemmin. (HP 16.4.2014)

Ryhmän keskusteluyhteyden kannalta olennaista oli havainnoinnin perusteella se, miten keskustelu ja yhdessä oleminen nivoi ryhmää yhteen. Ryhmämuotoisen työskentelyn aloitus rauhallisella tutustumiskerralla oli ryhmäläisten mukaan mielekäs. Ryhmäytyminen pääsi alkuun ensimmäisellä tapaamiskerralla, jolloin keskustelu lähti liikkeelle varovaisesti esittelykierrroksesta. Ensimmäisessä ryhmätapaamisessa tutustuttiin ryhmän toimintaan, ohjaajiin ja muihin ryhmäläisiin sekä laadittiin yhdessä pelisäännöt ryhmälle. Tapaamisten jatkuessa ryhmäytyminen vahvistui ja ryhmään alkoi muodostua luottamuksellinen ja avoin ilmapiiri. Havainnoinnin ulkopuolelle jäivät keskustelut, jota ryhmäläiset kävivät keskenään ”tupakkatauoilla”.

tulin heti juttuun ja ajattelin, et nyt mä käyn (Yhteisarviointi 18.6. 2014)

Keskustelun sävyn osalta kiinnitin huomiota huumoriin, jota ohjaajat sekä ryhmäläiset käyttivät vuorovaikutuksessaan. Huumori lähensi ryhmäläisten ja ohjaajien välille syntynyttä välitöntä vuorovaikutusta. Se toi kevennyttä ja hyväntuulisuutta ryhmän ilmapiiriin, mutta se ei vesittänyt vakavien aiheiden käsittelyä. Ryhmäläiset olivat hieman eri-ikäisiä ja jokaisen tausta oli erilainen. Siitä huolimatta he olivat ryhmässä samasta syystä, työllisyyden edistämiseksi. Ryhmän tarkoitus tuntui yhdistävän ryhmäläiset löyhäksi tiimiksi, jossa työskenneltiin kahdeksan viikon ajan samalla asialla. Kohtaamisen merkitys näkyi ryhmäläisten ja asiantuntijoiden

vuorovaikutuksessa, sillä samat työntekijät olivat läsnä ryhmässä ja kannustivat ryhmäläisiä koko prosessin ajan. Ryhmämuotoisessa työssä näkyi virastomaista työskentelyä välittömämpi tunnelma.

Havaintoni ryhmämuotoisen sosiaalityön kehittämismahdollisuuksista olivat osittain samankaltaisia kuin ryhmäläisten haastatteluaineistosta. Ryhmän motivointi nousi esiin keskusteluissa ryhmän aikana sekä ryhmän jälkeen toteutetussa yhteisarvioinnissa, sillä ryhmä pieneni alkuvaiheen jälkeen lähes puolella. Paikalla oli ryhmäkerroista riippuen kahdesta kuuteen osallistujaa alkuperäisen kymmenen sijaan. Havainnoinnin aikana pohdin sitä, minkälaisia vaikutuksia ryhmän pienenemisellä on saattanut olla ryhmäprosessille.

Ryhmän jäsenistä yksi oli usein selvästi eniten äänessä. Onkohan sillä merkitystä ryhmädynamiikan kannalta? Tuli mieleeni, ottavatko ohjaajat myös tarpeeksi muita mukaan keskusteluun vai antavatko ehkä omaa tilaa hiljaisemmille (HP 9.4.2014)

Ryhmässä pohdittiin sitä, miksi ryhmästä tippui pois niin paljon osallistujia ja miten ihmisiä voitaisiin motivoida käymään ryhmä loppuun saakka. Jäljelle jääneitä osallistujia tuntui yhdistävän kiinnostus ja motivaatio oman tilanteen edistämiseen erityisesti työllistymiseen liittyen, vaikka omat tavoitteet saattoivat olla ryhmään tullessa avoimia.

Ryhmässä olisi ollut toiveena, että kaikki olisivat jaksaneet loppuun asti. Ryhmäläiset ja ohjaajat keskustelivat siitä, että kaikki eivät ilmeisesti olleet kuitenkaan valmiita ryhmään. Kipinä-ryhmä nähtiin ohjaajien näkökulmasta ikään kuin testinä sille, missä vaiheessa asiakas omassa elämäntilanteessaan on.(18.6.2014)

Ryhmään kiinnittyneitä jäseniä yhdisti myös ryhmässä toimimisen luontevuus alkujännityksestä huolimatta. Ryhmämuotoisen työskentelyn olennaisiksi osiksi määrittivät itse osallistuminen, asioiden eteenpäin liikkahtaminen ja monipuolinen ohjelma. Ryhmässä työskentelyä kuvattiin ”piristäväksi” ja ”yllättävän helpoksi”. Ryhmäläisten keskustelun perusteella työskentelyä kuvattiin sopivaksi ”vähän syrjäytyneelle”, ”työttömälle” tai ”paikalleen jämähtäneelle” ihmiselle.

5 AIKUISSOSIAALITYÖN UUSIA NÄKÖKULMIA

Ryhmämuotoista sosiaalityötä voidaan itsessään katsoa uutena näkökulmana niin asiakkaiden kuin työyhteisön kannalta, koska aikuissosiaalityötä toteutetaan pääosin yksilötyönä. Ryhmässä tekeminen voidaan nähdä uudenaikaisena lähestymistapana, jonka avulla pyritään auttamaan useampaa samankaltaisessa elämäntilanteessa olevaa asiakasta. Ryhmässä toimiminen tuo asiantuntijoiden tuen ja tiedon rinnalle lisäksi vertaisten kokemustiedon.

5.1 Vertaisuutta ja kokonaisvaltaisempaa työskentelyä

Uudenaikaisien näkökulmien osalta ryhmäläisten kokemuksista alkoi hahmottua aineksia, joiden pohjalta muodostin yhteisöllisyyden ja kokonaisvaltaisuuden käsitteet. Nämä liittyivät aineiston pohjalta esiin nousseisiin mahdollisuuksiin uudenaikaisesta aikuissosiaalityöstä, jossa näkyi viitteitä ryhmäytymisen eduista, kokonaisvaltaisemmasta työskentelyotteesta sekä byrokraattisen näkökulman muutoksesta. Yhteisöllisyyden käsite määrittyi ryhmän hyödyntämisenä sosiaalityössä sekä ryhmän tuoman sosiaalisen ulottuvuuden merkityksinä. Ryhmämuotoisuus toi itsessään uuden näkökulman sosiaalityöhön, koska ryhmässä toimiminen sosiaalitoimiston ympäristössä oli uutta sekä asiakkaille että työntekijöille.

tärkeintähän siin on se niinku, että porukka niinku innostuu ja osallistuu siihen juttuun, et saadaan tavallaan semmonen henki siihen toimintaan, et se ei oo vaa pelkästää istumista ja kuuntelemista, vaan niinku osallistumista myös että, ja semmost vastavuorosta (YH 4)

Sosiaalisen ulottuvuuden kannalta ryhmässä työskentely oli ryhmäläisten kokemusten perusteella alkujännityksen jälkeen sujuvaa. Ryhmä määrittyi dialogisena paikkana, jossa oli luontevaa toimia sekä muiden ryhmäläisten että ryhmän ohjaajien kanssa. Ryhmäytyminen tapahtui melko luontevasti ja ryhmään muodostui välitön ja luottamuksellinen ilmapiiri ohjaajien ja ryhmäläisten ollessa avoimia. Aineiston perusteella ryhmän tuoma sosiaalinen taso määrittyi ryhmän tukena ja luottamuksellisena yhteistyönä ryhmäläisten ja asiantuntijoiden kesken.

Ryhmän tuoma tuki muodostui ryhmässä jaettujen keskustelujen ja tarinoiden myötä, kun omaa elämäntilannetta pystyi peilaamaan muiden jäsenten tilanteisiin.

et niil (ohjaajilla) oli huumorii ja sitte välillä vakavia, et hyvin osaa pyörittää tota, ne saa porukan mukaan, ku ne on avoimiin ni, sit on, rupee koko ryhmäki (YH 3)

Kokonaisvaltaisen työskentelyn mahdollisuus näkyi kokemusten pohjalta ryhmän sisällön laaja-alaisuutena ja kuntouttavana työskentelyotteena. Tämä määrittyi työllisyyden teeman ympärille rakennettuna tietokokonaisuutena, jonka avulla pyrittiin kartoittamaan asiakkaiden monenlaisia elämäntilanteita. Kokonaisvaltaisuuden käsite liittyi osaltaan myös ryhmäläisten kokemuksissa näkyvään luottamukseen työntekijöiden ammattitaitoa kohtaan. Työntekijät olivat ryhmän luotsauksen lisäksi läsnä tukeakseen ryhmäläisiä erin tavoin.

kyl siin tuli mun mielest kaikki, mitä työtön tai tommone pitkäaikaistyötön, tai sitte jollain tavalla henkisesti sairas, siinäähä sit saa valita (YH 3)

Byrokraattisen näkökulman muutos puolestaan liittyi asiantuntijoiden epävirallisempaan työskentelyotteeseen. Ryhmäläisten kokemuksista muodostui kuva siitä, että työntekijöitä oli helpompi lähestyä ryhmämuotoisessa työssä. Työskentelyn epäbyrokraattisuus näkyi aineistossa kuvauksina työskentelyn miellyttävyydestä sekä työntekijöiden aidosta läsnäolosta sekä huumorintajuudesta.

5.2 Dialogisuudesta sosiaalityön uudistamiseen

et pystyy niinku koko ajan keräämään sitä dataa ja niitä piiloviestejä tai selkeätä tulevia viestejä tai palautetta, et se pystyy elämään sen tilanteen mukaan (RH asiantuntija 3) --- ja tarpeiden mukaan siihen suuntaan, et koko ajan sitä suunnitellaan niinku niiden ihmisten tarpeiden mukaan eikä byrokratian sääntöjen mukaan (RH asiantuntija 2)

Ryhmäläisten kokemusten lailla myös asiantuntijoiden kokemuksissa näkyi kokonaisvaltaisen aikuissosiaalityön näkökulma. Kokonaisvaltaisuuden merkitykset määrittyivät asiantuntijoiden kokemuksissa työn dialogisuutena, osallisuuden vahvistamisena sekä virastomaisen sosiaalityön muuttamisena. Ryhmämuotoinen sosiaalityö Kipinä-toiminnassa lähti liikkeelle aiempaa asiakaslähtöisemmästä näkökulmasta, sillä työskentelyn periaatteina oli pidetty alusta saakka yhteistyötä

asiakkaiden ja kumppanien kanssa. Työn koordinoinnin aloittaminen määrittyi myös osaksi uudenlaista työskentelyotetta, kun ryhmämuotoisen työskentelyn kehittämiseen panostettiin. Dialogisuuden vahvistamisen näkökulma nousi esiin monin paikoin ryhmämuotoisen työn osalta. Se liittyi niin asiakkaiden, yhteistyökumppaneiden ja työyhteisön väliseen vuorovaikutukseen kuin yhteistyörakenteiden kehittämiseen.

sillä kumppanuudella on ollu tässä jotenki isompi merkitys eikä se oo niinkun turhaa, kun me käytiin, et me oltiin Emyn ja sitten meidän aikuissosiaalityön porukalla Kokkolassa tutustumassa tämmöseen tosi osallistavaan työmuotoon. Yhessä pohdittiin siinäkin, käytiin sitä keskustelua, et mitä me voitais ehkä tehdä (RH asiantuntija 1)

Vuorovaikutus ryhmämuotoisessa työssä kuvastui aineiston pohjalta avoimuutena ja rehellisyytenä toimijoiden kesken, sillä työtä oli pyritty kehittämään siten, että yhteistyö sisältyi kaikkiin osa-alueisiin ryhmän suunnittelusta alkaen. Työskentelyssä oli mukana sosiaalityön ja järjestötyön ammattilaisia ja ryhmistä riippuen muita asiantuntijoita. Dialogisuuden kannalta olennaisena nousi esiin kokemusasiantuntijuuden yhä korostunut merkitys ryhmämuotoisen työn kannalta, sillä kokemusasiantuntijuuden myötä kehittämisessä voitiin säilyttää asiakkaiden arjen näkökulma.

mun mielest (sosiaalityön) pitäis kulkea sitä matkaa viel eteenpäin, jossa niinku se ois enemmän tällasta, vielä enemmän tasa-arvosta ja vielä enemmän ois se palvelunkäyttäjän osallisuus ja kokemukset ja tavoitteet ja motivaatiot siin keskiössä ja (työntekijä) on semmonen, lähinnä sellanen motivoija ja, no asiantuntija niitten palveluitten suhteen, et mitä on olemassa ja sitä pitäis tehdä nimenomaan erilaisis ympäristössä ja niinku siellä, missä se toimii ja sillä tavoilla, miten se toimii (RH asiantuntija 2)

Dialogista työskentelytapaa tuki aineiston perusteella ryhmämuotoisen sosiaalityön toteuttaminen ja verkostomainen kehittäminen yhteistyössä eri ammattiryhmien kanssa.

toivoisin, että se professiot vois niinku tavallaan vähä samalla niinku muokkautua tän tekemisen kautta, et sitä ei vietäis niinku tavallaan professio edellä (RH asiantuntija 1)

Yhteistyörakenteet mahdollistivat dialogisen työskentelytavan ja yhteistyön ryhmien ohjaamisessa ja suunnittelutyössä. Dialogisuus määrittyi konkreettisenä vuoropuheluna eri toimijoiden välillä sekä yhteistoimijuutena ryhmissä. Osallisuuden vahvistaminen määrittyi ryhmämuotoisessa työskentelyssä pyrkimyksenä asiakkaiden

kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen. Ryhmämuotoisen työn pohjalla oli hyödynnetty yksilötyössä käytettävää tilannearvion mallia. Ryhmässä tilannearviotyöskentelyn ”henkiin herättäminen” muodosti prosessin, jonka aikana asiakkailta oli mahdollisuus työstää asioita ajan kanssa ja tiiviimmin verrattuna yhteen yksilötapaamiseen sosiaalitoimistossa.

siin tehään tavallaan sama, mut ku tilannearvios, mut hitaammin, et yhdellä kerralla on yks teema (RH asiantuntija 2)

Ryhmämuotoisessa työskentelyssä pyrittiin vahvistamaan myös arjen osallisuutta, jolloin luotiin mahdollisuus omien vahvuuksien löytämiseen ja sitä kautta oman arjen muuttamiseen. Kokemusasiantuntijan näkökulmasta osallisuuden lisääntyminen määrittyi ryhmän tuoman tuen kautta asioiden eteenpäin viemiseksi. Ryhmässä ei ollut tehty asioita puolesta vaan ryhmän tuottama tieto ja kannustus olivat tuoneet puhtia ja tietoa asioiden hoitamiseen.

edellyttää sitä, että et me jotenkin niinku keskustellaan niistä ongelmista, mitä näihin ryhmiin osallistuvilla ihmisillä on, ja ollaa aika rehellisiä niitten kans (RH asiantuntija 1) --- kun toiminta on oikeesti palvelunkäyttäjäosallista, niin, et ne on niinku ihmiset on oikeesti osallisia siin omassa asiassaan ja pääsee osallistumaan, niin ni silloin se just tekee sen, et ne ne voimavarat tulee esille (RH asiantuntija 2)

Virastomaisen sosiaalityön uudistaminen määrittyi uusina kokeiluina toisin toimimisena. Ryhmämuotoisen sosiaalityön osalta oli olennaista, ettei työtä ollut lähdetty tekemään ammattilaisilta asiakkaille vaan asiakkaiden kanssa yhdessä. Toisin toimiminen hahmottui aineiston pohjalta työn rohkeassa kehittämisessä ja yhteisissä kokeiluissa.

Pitää myöski antaa mahdollisuus sille, et se nyt epäonnistuis, koska eihän mitään uutta synny silleen, et jos on koko ajan niinku tutisee, että uskaltaako tätä nyt (RH asiantuntija 3)

Virastomaisen toiminnan vaihtoehtona aineistossa nousi esiin työskentelyn epävirallisuus ja joustavuus, joka määrittyi avoimena asenteena sekä uskalluksena tehdä työtä uudella tavalla asiakkaiden kanssa kokeillen. Joustavuus oli aineiston perusteella liitoksissa työskentelyn edellyttämään heittäytymiseen yhdessä asiakkaiden ja muiden toimijoiden kanssa.

5.3 Yhdessä tekeminen ja toiminnallisuus

Uudenlaisten näkökulmien kannalta katsottuna havainnointi nosti esiin toiminnallisuutta ja yhdessä tekemisen merkityksiä. Ryhmämuotoinen työ oli yhdessä tekemistä, johon liittyi toiminnallisuutta sekä epävirallisuutta. Yhdessä tekeminen muodostui konkreettisesti ryhmämuodosta, koska työtä tehtiin useamman asiakkaan ja useamman ohjaajan kesken. Ryhmää ohjanneilta sosiaaliohjaajilta, sosiaalityöntekijältä ja järjestötyöntekijältä ryhmässä tekeminen sujui luontevan oloisesti. Yhdessä tekeminen määrittyi havainnoinnin kautta myös ryhmään muodostuneeksi sidokseksi. Asiakkaiden osalta ryhmäytymisprosessi näytti alkavan melko pian alkuvaiheen ja alkujännityksen jälkeen, jolloin ryhmään alkoi muodostua yhdessä tekemisen henki ja luottamuksellinen ilmapiiri. Ryhmämuotoisen työn rakenne rauhallisella aloituksella tuntui olevan mielekäs osallistujille.

Essen haastattelun jälkeen lähdettiin tutustumaan työpajoihin eri puolilla Espoota, jonne kuljettiin yhdessä Espoon kaupungin autolla. Mukana kuskina oli ryhmätoimintojen koordinaattori. Ensimmäisenä kohteena oli Diakonia-säätiön työpaja, toisena Espoon kaupungin työllistämispalvelut ja kolmantena Kilon kierrätyskeskus. (HP 23.4.2014)

Työskentelyn toiminnallisuus oli ryhmämuotoiseen työhön liittyvää konkreettista toimintaan ja palveluihin tutustumista. Tämä tarkoitti tutustumiskäyntejä, joita ryhmän aikana toteutettiin. Näihin kuuluivat muun muassa työpajavierailut, tutustuminen järjestöön sekä päättäjäiskerran yhdessä ideoitu museovierailu sekä ravintolalounas. Havainnoinnin näkökulmasta toiminnallisuus toi ryhmämuotoiseen työhön vaihtelua.

Automatkalla keskusteltiin sekä työllisyyteen liittyviä asioita ja muita arkisia asioita normaalia ryhmätilannetta enemmän. Puhuimme erään ryhmäläisen työtaustasta, graduaiheestani sekä vapaa-ajan asioista. Tunnelma ryhmässä vaikutti aluksi hieman odottavalta, mutta oli siitä huolimatta rento (HP 23.4.2014)

Vaikka asiantuntijaluennot ja yhteinen keskustelu olivat tärkeä osa ryhmän toimintaa, tutustuminen palveluihin toi ryhmän antamaan tietoon konkreettisen ulottuvuuden.

Yhdessä liikkeellä oleminen toi työskentelyyn myös hieman toisenlaista vuorovaikutusta, kun matkustettiin yhdessä vierailukäynneille tai käytiin vapaamuotoisesti syömässä ravintolassa.

Toiminnallisuuden kannalta pohdin havainnoinnin aikana ryhmän kokoontumistilaan liittyviä huomioita ja sitä miten kokoontumispaikka voi mahdollisesti vaikuttaa ryhmäprosessiin ja ryhmän ilmapiiriin. Ryhmä kokoontui asukastalossa, joka oli sosiaalitoimistoa vapaamuotoisempi kohtaamispaikka. Asukastalo tuli samalla tutuksi ryhmäläisille, joiden oli mahdollisesti helpompi tulla sinne myös ryhmän jälkeen. Ryhmän tapaamishuoneena toimi yksi asukastalon kokoushuoneista, jonne katettiin kahvit ja sämpylät ryhmää varten.

Olisiko ryhmässä hyvä olla enemmän toiminnallisuutta. Esimerkiksi kahvin laittovuorot, päättäjien järkkäminen tai muuta sellaista? En tiedä. Toisaalta ryhmän pitäisi ehkä tällöin olla vähän pidempi kestoaltaan. Ehkä matala kynnyks on juuri sitä helppoutta, että saa tulla mukaan ilman, että on vastuussa muusta kuin omasta itsestä. (HP 23.4.2014)

Ryhmämuotoisen työskentelyn epävirallisuus näkyi havainnoinnin perusteella työntekijöiden tavassa ohjata ja olla läsnä ryhmässä. Epävirallisuutta voisi kuvata epävirastomaisuudeksi. Epävirallisuus ei tarkoittanut jatkuvaa vitsailua, mutta siihen liittyi huumorin käyttö sopivissa tilanteissa. Tätä tuki luultavasti myös ryhmässä olleen järjestötyöntekijän pitkä kokemus ryhmämuotoisesta työskentelystä. Epävirallisuus näkyi tavassa puhua ja keskustella asiakkaiden kanssa verrattuna sosiaalitoimiston virallisempaan ilmapiiriin. Epäbyrokrattisuus puolestaan kuvasti työntekijöiden ja asiakkaiden roolien tietynlaista tasavertaisuutta, sillä ryhmässä työntekijä ei istunut tietokoneen takana, vaan asiakkaiden vieressä ryhmätilassa.

6 VALTAISTUMISEN MAHDOLLISUUKSIA RYHMÄSSÄ

Valtaistumisen mahdollisuus ryhmässä kiinnittyy aineiston pohjalta ryhmäläisten elämäntilanteen kartoittamiseen ryhmämuodossa sekä pidemmällä aikavälillä. Lisäksi valtaistumisen mahdollisuutta tukee laaja-alaisen tiedon saaminen sekä tilaisuus peilata omaa tilannetta ryhmäläisten tilanteisiin. Valtaistumisen mahdollisuus voidaan liittää myös työntekijöihin ja työyhteisöön, sillä ryhmämuotoista työtä tehtäessä päästään refleктоimaan ja tekemään työtä toisella tavalla verrattuna toimistotyöhön. Aineiston perusteella työn jalkautumista ja heittäytymistä edellyttävä luonne rakentavat pohjaa vapaamuotoisemmalle vuorovaikutukselle asiakkaiden ja työntekijöiden välillä. Siten valtaistumisen mahdollisuus on yhteydessä myös uudenlaisten näkökulmien etsimiseen ja hyödyntämiseen.

6.1 Tiedon ja luottamuksen kasvamista

Ryhmäläisten kokemuksissa valtaistumisen mahdollisuus liittyi elämäntilanteen muutosta tukevaan tiedon kasvuun. Lisäksi valtaistumisen mahdollisuuteen voidaan liittää ryhmän tuoma sosiaalisen luottamuksen näkökulma.

selkiytyi toi maailman rakenne, tai yhteiskunnan rakenne, et tota ni tosi paljon, et se ei enää ollu sellanen aivan valtava yks kokonaisuus iso monsteri, vaan et se pysty alkaa luokittelee pienempiin osa-alueisiin (YH 1)

Ryhmän tuoma tieto ja keskustelu muodostivat paikan oman elämän ja suunnan pohdinnalle. Tieto selkeytti ryhmäläisten omia ajatuksia, koska tieto lisäsi ymmärrystä siitä, minkälaisia mahdollisuuksia on tarjolla. Ryhmässä toimiminen määrittyi ikään kuin lähtökohtana, josta oli mahdollista jatkaa asioiden selvittämistä. Tiedon lisääntyminen loi mahdollisuuden omien ideoiden ja mahdollisuuksien reflektointiin ainakin osan ryhmäläisten kohdalla.

et tää on just semmosta, et enhän mäkään voinu tietää, että tee niin (YH 3)

Valtaistumisen näkökulmasta ryhmä tarjosi arkeen toiminnallisuuden tuomaa arkista osallisuutta, kun toimittiin ryhmässä yksin olemisen sijaan. Valtaistumisen mahdollisuuden voi liittää ryhmäläisten kokemusten perusteella myös ryhmässä

muodostuneeseen luottamukseen. Luottamus määrittyi ryhmän lähemmäs pääsynä työntekijöitä sekä ryhmän keskinäisenä vuorovaikutuksena.

tuli sekin mieleen, etten oo ainut, kaikil on erilaiset ongelmat ja taistelee omista asioist (YH 3)

Vuorovaikutuksen avoimuus sekä työntekijöiden että ryhmäläisten osalta toi ryhmään hyvän ja turvallisen ilmapiirin. Ryhmä määrittyi sosiaalisuuden osalta paikaksi, johon oli ” mukava tulla”. Luottamus hahmottui myös ryhmässä kuultujen erilaisten elämäntarinoiden myötä, mitkä tuntuivat lisäävän ymmärrystä siitä, että kaikki osallistujat olivat samankaltaisissa tilanteissa.

6.2 Elämänhallinnan tukemista ja asiakaslähtöisyyden rakentamista

Asiantuntijoiden kokemusten perusteella valtaistumisen mahdollisuus hahmottui elämänhallinnan tukemisena ja asiakaslähtöisen työskentelymallin kehittämisenä. Elämänhallinnan tukeminen määrittyi aineistossa asiakkaiden tarpeiden asettamisena työn keskiöön.

et se ensimmäinen meiänki tilapäismajoittujien Kipinä, ni se lähti siitä, että mitä meiän mielest asiakkaat tarvii ikäänku ja silloin mä mietin sitä, et no jotain tarvitaan, ettei tilapäismajotuksessa olevat ihmiset jää sinne tilapäismajotukseen ikuisiks ajoiks, et silleen se lähti niinku, et mitä me ajatellaan, et asiakkaat tarttis samal taval, mut se oli kuitenkin, ehkä se oli jotenki vähä toisenlainen sävy silloin aikasemmin siin semmonen opetussävy ja nyt oli sellanen, et mitä ne oikeesti niinku elämässään tarvii jotenki voimaantuaakseen, päästääkseen eteenpäin (RH asiantuntija 2)

Mahdollisuus valtaistumiseen, oman elämän muutokseen, näkyi aineistossa ryhmän tuomana tukena elämänhallinnan kohentumiseen. Ryhmässä toimiminen toi asiantuntijoiden kokemusten mukaan asiakkaille tietoa ja ymmärrystä siitä, miten palvelujärjestelmä toimii ja minkälaisia mahdollisuuksia on tarjolla.

et, se (Kipinä) on poikinu sillee myöskin, sanotaan nyt tälleen teemallisesti, että siemenet on kylvetty, nii ne itää ja kasvu on ollu laajempaaki, mitä se on pelkkiä näitä ryhmiä ollu (RH asiantuntija 4)

Ryhmä määrittyi ikään kuin välipysäkkinä, jossa oli mahdollisuus tarkastella ja selvittää omaa tilannetta. Ryhmän tuoma vertaistuki ja tasavertainen kohtaaminen työntekijöiden kanssa muodostivat parhaimmillaan pohjan itsearvostuksen nousemiselle.

Työskentelymallin kehittämisen kannalta valtaistumisen mahdollisuus nousi esiin työskentelyn dialogisuutena ja kokemustiedon uudenlaisena paikkana sekä viranomaisroolin muuttamisena. Dialogisuus määrittyi tavoitteena tasavertaisesta vuoropuhelusta asiakkaiden kanssa, joka voisi mahdollistaa kokemuksen asiakkaiden tarpeiden kohtaamisesta ja osallisuudesta.

no yks tärkein on mun mielest siinä ollu se, että on tullu tämä, että ihmisten itsearvostus ja itsetunto on noussu siihen mittariin asti, et sit pystyy jo kehittää itekki eteenpäin niinku asioitaa ja suunnittelemaan tulevaisuutta (RH asiantuntija 4)

Ryhmämuotoisen työskentelymallin kehittäminen hahmottui aineistossa myös rehellisyyden ja uskalluksen kautta, sillä kehittämistyö oli päässyt kasvamaan avoimessa prosessissa pienten kokeilujen myötä. Ryhmämuotoisen työn kehittämisen kannalta yhdeksi tärkeäksi asiaksi määrittyi asiakkaiden kokemustiedon hyödyntäminen. Kokemusasiantuntijat toivat asiantuntijoiden mukaan työskentelyyn arjen äänen sekä arjen tarpeet.

et kylhä se niinku tavallaan naurattaa se ensimmäisen ryhmän, et niinku kerran kahessa viikossa ja vähä niinku se ohjelmaki vaan siitä aika lonkalta, mut et ne asiakkaat pääsi sanomaan ne niinku teemat ja kaikki (RH asiantuntija 1)

Sosiaalityön viranomaisroolin muuttaminen nousi esiin ryhmissä olleiden työntekijöiden valtaistumisen mahdollisuutena, kun ryhmässä työskenneltiin lähempänä asiakkaiden arkea. Toisaalta aineistossa nousivat esiin myös aikuissosiaalityössä kohdattavat paineet työajan käyttämisestä sekä työmenetelmän sisään ajamisesta työyhteisöön, mikä vaikuttaa valtaistavan työskentelyotteen mahdollisuuksiin.

oli miten oli, ni meidän sosiaalityöntekijöitten ja sosiaaliohjaajien pitäis saada olla tässä niinku työssä, konkreettisessa työssä, arjen työssä mukana, olla mukana niinku näissä keskusteluissa miettimässä sitä (RH asiantuntija 1)

Viranomaisroolin muuttumiseen vaikutti ryhmässä työskentelyn edellyttämä uskallus heittäytyä työhön sekä oman työn reflektointi. Kun ryhmämuotoista työskentelyä kehitettiin yhteisesti ja kokeiltiin uusia toimintatapoja, oli mahdollista löytää uusia työskentelyideoita. Ryhmämuotoisen työn laajentumisesta ja valtaistavista vaikutuksista

huolimatta ryhmämuotoisen työskentelyn arvioitiin olevan nykyisellään ”noin kaksi prosenttia” kaikesta perustyöstä. Valtaistumisen mahdollisuuden kannalta nousi esiin työntekijöiden sitouttamisen sekä työyhteisön osallistamisen tarve.

6.3 Asioiden käsittelyä ja oman tilanteen hahmottamista

Kuten ryhmäläisten ja asiantuntijoiden kokemuksissa, myös havainnointini pohjalta ryhmämuotoisessa sosiaalityössä oli nähtävillä mahdollisuuksia valtaistumiselle ja elämäntilanteen muutokselle. Valtaistumisen mahdollisuus kuvastui ryhmän taustalta katsottuna ennen kaikkea tiedon saannin merkityksinä. Ryhmämuotoisen sosiaalityön olennainen osa oli tiedon tarjoaminen kunnan, järjestöjen ja muiden tahojen palveluista. Toisille ryhmä toi konkreettista apua oman tilanteen selvittämisessä, toisille tieto toi uusia ajatuksia. Tiedon saannin myötä jumissa olevalla elämäntilanteella oli mahdollisuus liikahtaa eteenpäin.

Keskusteluissa nousi esiin palveluiden byrokraattisuus ja avun saannin hankaluus. Etypin edustajalle esitettiin aika paljon kysymyksiä, toisaalta kysymykset olivat samoilta ryhmäläisiltä. Ryhmässä oli keskustelua sosiaalitoimiston toimintatavoista esityksen välillä (HP 9.4.2014)

Valtaistumisen mahdollisuutta voi tarkastella havainnoinnin perusteella myös asioiden käsittelyn kautta. Ryhmämuotoisen työn olennaisena osana oli yhteinen keskustelu, joka toi asiantuntijoiden tiedon ja kokemustiedon rinnakkain. Tieto oli asiantuntijatiedon lisäksi yhteistä jaettua kokemustietoa, jota syntyi ryhmän aikana käytyjen keskustelujen myötä. Yhdessä oleminen ja omien asioiden avaaminen muodostivat aitoja kohtaamisia ryhmäläisten ja ohjaajien välille, kun keskusteltiin esimerkiksi omista vaikeuksista sekä muun muassa byrokratian tuottamista ongelmista palveluiden saamisen osalta.

Keskusteluissa puitiin muun muassa byrokratian tuottamia ongelmia. Ohjaajat kertoivat esimerkin, että yksi mukaan pyydetty asiantuntija ei päässyt mukaan ryhmään, koska se ei ollut sopinut toisella hallinnonalalla toimivalle työnantajalle. (HP 14.5.2014)

Tiedon saamisen merkitys oman elämänhallinnan kannalta näkyi havainnoinnin perusteella siinä, miten osallistujien kiinnostus ja motivaatio vaikutti kasvavan kahdeksan viikon aikana. Kun ryhmässä saatiin tietoa itselle tärkeistä asioista suoraan

joko ryhmän ohjaajilta, vierailijoilta tai keskustelun kautta, mahdollisuudet oman tilanteen selvittämiseen alkoivat hahmottua paremmin. Osalla ryhmäläisistä tuntui olevan ennako-oletuksia, jotka muuttuivat ryhmäprosessin aikana, kun he saivat ajankohtaista tietoa asioista.

Valtaistumista tukevana osatekijänä voisi havainnoinnin perusteella pitää myös ryhmän päätteeksi järjestettyä yhteisarviointia, joka pidettiin muutama viikko ryhmän päättymisen jälkeen. Yhteisarvioinnissa keskusteltiin ryhmämuotoisen työn herättämistä ajatuksista ja kehittämisideoista asiantuntijoiden ja asiakkaiden kesken. Asiakkaiden näkökulmasta yhteisarviointi mahdollisti oman äänen esiin tuomisen, sillä yhteinen keskustelu oli mahdollisuus osallistua sosiaalityön kehittämiseen antamalla suoraan palautetta asiantuntijoille. Työyhteisön näkökulmasta yhteisarviointi puolestaan mahdollisti kokemustiedon saamisen mukaan työskentelymallin jatkokehittämiseen.

7 YHTEENVETOA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Ryhmäläisten (asiakkaiden) ja työntekijöiden kokemusten perusteella ryhmämuotoisesta työskentelystä muodostuu kuva asiakaslähtöisenä toimintana, jossa pyritään tukemaan asiakkaiden itsenäistä otetta arkeen. Aineiston perusteella ryhmäläisten ja asiantuntijoiden kokemukset ryhmämuotoisesta työstä kulkevat pääosin samassa linjassa, sillä kokemusten yhteisenä merkityksenä näkyy osallisuuden kasvamisen mahdollisuus. Havainnointi ryhmän taustalta tukee näkökulmaa osallisuuden kasvamisesta, sillä ryhmä kuvastuu paikkana yhteiselle keskustelulle ja asioiden yhdessä ratkomiselle. Ryhmäläisille osallisuuden merkitys näkyy ryhmän myötä saadussa arjen vuorovaikutuksessa ja oman elämäntilanteen kannalta tärkeän tiedon saamisessa. Työntekijöiden osalta osallisuus määrittyy asiakaslähtöisen työn toteuttamisena, työn kehittämisenä ja yhdessä tekemisen merkityksinä.

Kokemukset ryhmän tuomista eduista, tiedosta, sosiaalisesta tuesta sekä elämäntilanteen kartoittamisesta, vastaavat toiminnan taustalla olevia tavoitteita. Ryhmämuotoisen työn yhtenä olennaisena osana on tiedon tarjoaminen asiakkaille. Tiedolla pyritään tukemaan mahdollisuuksia selvittää omaa elämäntilannetta, tieto voi tuoda uusia ajatuksia ja se voi parhaimmillaan mahdollistaa muutoksen alkuun saamisen. Tutkielman tuloksissa näkyy tiedon lisäksi kohtaamisen merkitys, sillä ryhmässä on asiakkaiden kokemusten mukaan helpompi lähestyä sosiaalitoimiston työntekijöitä. Avoimuuden myötä ryhmiin muodostuu epävirallinen ilmapiiri, mikä ei tarkoita vakavien aiheiden kiertämistä, vaan päinvastoin mahdollisesti tukee luottamuksen syntymistä ja asioiden jakamista.

Asiantuntijoiden näkemyksissä Kipinä-toiminnan tavoitteeksi nousee syrjäytymisen ehkäiseminen, joka on myös laajemmin katsottuna sosiaalityön tavoite. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi Kipinä-ryhmissä pyritään vertaisten ja ammattilaisten tukemana löytämään sosiaalista ulottuvuutta elämäntilanteeseen ja arkeen. Työskentelyä ryhmässä voidaan itsessään katsoa uudenaikaisena aikuissosiaalityön muotona, sillä ryhmässä toimiminen on uutta sosiaalitoimistossa. Toimimiseen sisältyy myös uudenaikaisia kokemuksia epävirallisuudesta ja joustavuudesta. Ryhmänä työskentely tuo asiakkaan ja työntekijän suhteen rinnalle vertaistuen ulottuvuuden. Työn heittäytyvän luonteen johdosta vuorovaikutus ryhmätyöskentelyssä luo tasavertaisemmän asetelman

asiakkaiden ja työntekijöiden välille. Työskentely pidemmällä ajanjaksolla ja säännöllisesti määritty aiempaa kokonaisvaltaisempaan kokemukseen sosiaalisuudesta, kun asioita ehditään prosessoida rauhallisemmassa tahdissa.

Valtaistumisen mahdollisuuden kannalta olennaisiksi asioiksi määrittyvät ryhmän tuoma tieto sekä ryhmän muodostama luottamuksellinen ilmapiiri. Ryhmämuotoisen työskentelyn tuoma tieto voi parhaimmillaan saada liikkeelle konkreettisia muutoksia tai uusia ajatuksia. Ryhmässä syntyneen luottamuksen johdosta päästään lähemmäksi työntekijöitä, mikä voi edesauttaa luottamuksellisen suhteen syntymistä asiantuntijoiden kanssa. Tämän kaltainen työskentely voi tukea asiakkaan elämänhallintaa ja siten antaa alkusysäyksen muutokselle. Valtaistumisen näkökulmasta ryhmässä tekeminen tuo tiedon saamiselle ja asioiden käsittelylle laajemman perspektiivin, jolloin omaa elämäntilannetta on mahdollista peilata muiden tilanteisiin.

Ryhmämuotoisen työn kehittämiskohteeksi määrittyvät sisällölliset teemat sekä ryhmämuotoisen työskentelyn tarkoituksen vielä tarkempi määrittely. Ryhmäläisten näkemyksissä työskentelyn kehittämistarve määrittyy erityisesti työskentelyn ja tiedon saamisen syventämisenä. Asiantuntijoiden kehittämisenä näkyy ryhmämuotoisen työn resursoinnin haaste, joka vaikuttaa ryhmämuotoisen työn toteuttamismahdollisuuksiin. Kehitettäessä Kipinä-toimintaa pyritään samaan aikaan kehittämään asiakaslähtöistä työmallia, ”Kipinä-toimintamerkkiä” sekä säilyttämään työskentelyn joustavuus ja elävyys. Tulevaisuuden kehittämistavoitteeksi muodostuu työntekijöiden ja asiakkaiden mahdollisuus hakea ryhmiin ilman ulkopuolista kutsua tai valintaa. Siten ryhmämuotoisella työllä on mahdollisuus tulla vielä toimijalähtoisemmäksi, motivoivammaksi ja itseohjautuvammaksi.

	Asiakkaat	Asiantuntijat	Havainnointi
Ryhmämuotoisen sosiaalityön luonne	Tiedon saaminen Arjen elämänhallinta Ryhmä sosiaalisena paikkana	Aikuissosiaalityön kehittäminen Syrjäytymisen ehkäisy	Ryhmä paikkana dialogille Vuorovaikutus ja ryhmäytyminen
Uusien näkökulmien mahdollisuus	Vertaistuki Kokonaisvaltainen työskentely	Dialogisuus ja tasavertaisuus Asiakaslähtöisyys	Toiminnallisuus Sosiaalityön tekeminen ryhmässä
Valtaistumisen mahdollisuus	Tiedon kasvaminen Luottamus	Elämänhallinnan tukeminen Uudenlaisten näkökulmien etsiminen	Tiedon saaminen Asioiden käsittelyn merkitys

Kuvio 1. Yhteenveto kokemuksista ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä

7.2. Näkökulmia ryhmämuotoiseen sosiaalityöhön

Ryhmämuotoisen sosiaalityön osalta voidaan pohtia sitä, miten sosiaalityön ympäristö ja vakiintuneet toimintakäytännöt näkyvät ryhmämuotoisen työn kehittämisessä ja toteuttamisessa. Vaikka sosiaalityön arvot kiinnittyvät sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, sosiaalityöhön muodostunut yksilötyön vahva asema sekä sen kiinnittyminen profession rakentamiseen ovat osaltaan vaikuttaneet ryhmämuotoisen työn kehittämiseen ja toteuttamiseen. (ks. Margot Breton 2008, 29,30–32; Kris Drumm 2008, 19.) Ryhmämuotoisen sosiaalityön toteuttamista voivat edesauttaa sosiaalipalvelujen laadulle ja tehokkuudelle asetetut tavoitteet, mutta toteuttamista voivat myös vaikeuttaa vallitsevan yhteiskuntapolitiikan linjaukset, joissa talouden näkökulmat ovat usein ensisijaisia (Juhila 2006, 66–69, 73–74; Hokkanen 2009, 326–328).

Viimeaikaisissa keskusteluissa aikuissosiaalityöstä on noussut esiin aikuissosiaalityön näkökulman kääntäminen asiakaslähtöisempään ja osallistavampaan suuntaan, josta kirjoittavat muun muassa Närhi (2015), Kananoja ym. (2011, 218) sekä Juhila (2006, 103). Espoossa ryhmämuotoisen sosiaalityön kontekstina toimii kunnallisen aikuissosiaalityön ympäristö, jossa toteutetaan suurimmaksi osaksi yksilötyötä. Sosiaalialan tutkimuksen perusteella aikuissosiaalityö sijoittuu usein juuri kunnalliseen sosiaalitoimistoon, jossa pyritään ohjaamaan ja tukemaan asiakkaita erilaisten elämäntilanteiden selvittämisessä. (Välimaa 2008, 175–176; Liukko 2006, 86; Jokinen 2008, 127, 129, 131–135.) Siten ryhmämuotoiseen sosiaalityöhön vaikuttavat aikuissosiaalityön tavoitteet, kuten taloudellisen tehokkuuden edellytykset ja palvelutakuiden toteutuminen. Vaikka ryhmämuotoisen sosiaalityön taustalla vaikuttavat aikuissosiaalityön reunaehdot, Espoon aikuissosiaalityössä on lähdetty etsimään uudenlaista lähestymistapaa ryhmämuotoisen työn puitteissa. Ryhmämuotoista Kipinä-työtä on pystytty jatkamaan ja kehittämään tiukoista resursseista huolimatta, mihin on aineiston perusteella vaikuttanut johdon antama tuki sekä työn koordinointiin panostaminen, mikä todetaan myös esimerkiksi Kehuksen ym. (2009, 15–16) Bretonin (2008, 34–34) sekä Drummin (2008, 22, 23) tutkimuksissa.

Ryhmämuotoisen työn ympäristön lisäksi voidaan tarkastella sosiaalityön tehtävän ja arvojen merkitystä ryhmämuotoiselle sosiaalityölle. Sosiaalityön arvojen kannalta katsottuna ryhmämuotoisen työskentelyn edellytyksinä ovat sosiaalisen

oikeudenmukaisuuden periaatteet sekä ryhmän tuoma vertaisuuden mahdollisuus, mikä nousee esiin myös Heapin (1979, 3-7), Konopkan (1972, 39–43) sekä Bretonin (2008, 34–35) tutkimuksissa.

Jos sosiaalityön tehtävänä nähdään huomion kiinnittäminen kärsimystä aiheuttaviin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin tekijöihin sekä koko väestön kattavaan sosiaalipolitiikkaan, ryhmämuotoista sosiaalityötä voidaan tarkastella yhtenä keinona tukea asiakkaiden vaikuttamismahdollisuuksien kasvamista kuten Rosen (2003, 198–200, 203) tutkimuksessa. Yhteisöllisen näkökulman kannalta ryhmämuotoisen sosiaalityön tehtävä voidaan nähdä myös sosiaalisten yhteisöjen vahvistamisessa (Mikko Mäntysaari 2008, 128–129; Juhila 2006, 126–128; Roivainen 2008, 262). Ryhmämuotoisessa työskentelyssä on nähtävissä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaate, sillä toiminnassa pyritään kuuntelemaan asiakkailta nousevia ideoita ja asiakkaat ovat mukana kehittämistyössä, mikä määrittyy esimerkiksi Bretonin (2012 34–35) ja Juhilan (2006, 106, 109, 111) tutkimuksiin verrattuna samankaltaisena periaatteena. Ryhmämuotoisen työn keskeisenä tavoitteena näkyy aineiston perusteella syrjäytymisen ehkäisy. Liittämisen- ja kontrollinäkökulman sijaan syrjäytymisen ehkäisy ryhmämuotoisessa työssä näyttää painottuvan nimenomaan voimaantumisen ja osallisuuden suuntaan (Juhila 2006, 103, 115–121).

Ryhmämuotoinen työ on jo itsessään mahdollisuus, jonka nähdään voivan tukea asiakkaiden osallisuutta. Osallisuutta tukeva ryhmämuotoinen toiminta voi olla reitti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseen, mikä istuu Kipinä-toiminnan tarkoitukseen. Ryhmillä tavoitellaan muutosta asiakkaiden arkeen (Breton 2012, 206–207), mutta ryhmämuotoisella sosiaalityöllä ei ole varsinaisia yhteiskunnallisen vaikuttamisen tavoitteita, joita Brown (1994, 154–157) kuvaa ryhmämuotoisen työn osalta. Muutoksen osalta ryhmämuotoisen sosiaalityön roolina on toimia toiminnan alkuun saattajana ja tukea asiakkaiden itsenäistä toimintaa. Ryhmään osallistuminen voi voimaannuttavana kokemuksena tuoda motivaatiota muillekin elämänalueilla, kuten todetaan myös Doelin ja Sawdonin (1999, 50–51) sekä Bretonin (2008, 34–35) tutkimuksissa.

Tutkielmani alussa kysyin onko ryhmämuotoinen sosiaalityö yksilötyötä ryhmässä, yhteisöllinen työmenetelmä vai kuntouttavaa sosiaalityötä. Tutkimusaineistoni

perusteella ryhmämuotoista sosiaalityötä Espoon Kipinässä on vaikea määritellä yhdellä termillä. Koska Kipinä-toiminta on uutta ja jatkuvasti kehittyvää, Kipinä-ryhmille ei ole muodostunut vielä yhtä vakiintunutta käsitettä työmuodosta, vaan toiminnassa puhutaan vaihtelevasti valmennuksellisista ryhmistä, syrjäytymisen ehkäisystä ja viimeisimpänä sosiaalisesta kuntoutuksesta. Kipinä-toiminnassa on elementtejä heittäytyvästä työskentelyotteesta, sillä ryhmämuotoinen sosiaalityö edellyttää työntekijöiltä toisenlaista asennetta kuin toimistossa tehtävä työ. Heittäytymisellä voidaan kuvata myös Kipinä-toiminnan kehittämistyötä, jossa on rohkeasti kokeilemalla etsitty uusia mahdollisuuksia sosiaalityön tekemiseen. Kipinä-ryhmäläisten kokemusten pohjalta heittäytyminen näkyy työntekijöiden lähestyttävyytenä ja läsnä olemisena, mikä nousee esiin myös aiemmassa tutkimuksessa. (esim. Kehus ym. 2009, 15–16; Doel & Sawdon 1999, 50; SONet Botnia 2014.) Aineiston perusteella ryhmämuotoista sosiaalityötä voisi kuvata prosessimaiseksi ja osallistavaksi elämäntilanteen arvioimiseksi, sillä ryhmämuotoisessa työssä toimitaan samankaltaisesti kuin yksilöllisessä tilannearviotyössä, mutta pidemmällä aikavälillä ja tiiviimmin työskennellen.

Ihmisten kanssa tehtävään työhön liittyy vuorovaikutussuhteiden moninaisuus, jolloin sosiaalityön interventioita ei voida koskaan ennustaa tarkasti ja muutokset asiakkaiden elämässä etenevät hitaasti (Jokinen, Juhila & Raitakari 2003, 154). Lähtökohta muutoksille sosiaalityössä on vuorovaikutuksessa asiakkaan ja työntekijän välillä (Jokinen, Juhila & Raitakari 2003, 161). Tutkimuksen perusteella muodostuu kuva yksilölliseen elämänhallintaan keskittyvistä ryhmistä, joilla pyritään vertaistuen ja yhdessä tekemisen myötä vahvistamaan sosiaalista toimintakykyä. Aiempien tutkimusten lailla ryhmämuotoisen sosiaalityön luonne määrittyy monialaisena vuorovaikutuksen rakennelmana, jossa jaetaan asiantuntijoiden ja asiakkaiden tietoa. Ryhmämuotoisen työn olennaisena piirteenä nousee esiin ryhmän tuoma vertaistuki ja dialoginen työskentelytapa. Tutkimuksen perusteella ryhmämuotoisessa sosiaalityössä korostuu yhtä lailla vuorovaikutuksen kuin asiakkaiden elämäntilanteiden moninaisuus, mikä vaikuttaa ryhmämuotoisen työn vaihtelevuuteen. Ryhmämuotoisen työskentelyn vaikutuksia ei voida täysin ennalta-arvioida, sillä työskentelyyn kuuluu ryhmäprosessin kontrolloimattomuus. (Pekkarinen 2006, 112–113, 115; Kurland & Salmon 2008, 110–114; Heap 1979, 3-7; Jokinen, Juhila & Raitakari 2003, 154, 161; Ward 2002, 154–155.)

Espoon Kipinässä ryhmämuotoisen työn erityispiirteisiin on kuulunut alusta lähtien yhteistyö muiden toimijoiden kanssa, jolloin ryhmämuotoinen sosiaalityö on laajentunut verkostomaisesti aikuisten palvelujen ulkopuolelle aikuissosiaalityön koordinoitussa toimintaa. Aiemmissä tutkimuksissa on noussut esiin kysymys sosiaalityön roolin epäselvyydestä kun toimitaan moniammatillisessa yhteistyössä ja toisaalta yhteistyön tärkeydestä sosiaalityön kannalta (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 212, 217; Roivainen 2008, 275, 277–280). Tutkimuksen perusteella voidaan nähdä, että yhteistyö on tukenut Kipinä-toiminnan kehittämistä, koska yhteistyökumppaneilta on saatu sekä osaamista että resursseja ryhmämuotoisen työn toteuttamiseksi ja työn laaja-alaisuuden toteutumiseksi. Ryhmämuotoista sosiaalityötä aikuisten palveluissa voisi kuvata kumppanuustyöskentelyksi, joka vaikuttaa tukevan ryhmämuotoisen työn joustavaa otetta.

Kipinä-toiminnassa näkyy perinteistä byrokraattista työskentelyotetta enemmän voimaannuttavan ja kuntouttavan sosiaalityön näkökulma. Sen myötä ryhmätoimintaa kehitetään ja toteutetaan moniammatillisessa verkostossa ja toiminnassa pyritään entistä kokonaisvaltaisempaan työskentelyotteeseen, jossa on mahdollista huomioida paremmin asiakkaiden tarpeet ja tilanteet. Samankaltaisia havaintoja on saatu myös muun muassa Kananojan ym. 2011, 211–212; Liukon 2006, 86, Konopkan 1972, 8-10, 15 sekä Sauraman ym. 2007, 24–25) tutkimuksissa. Ryhmissä aikuissosiaalityön kontrollirooli jää taustalle, sillä työskentely edellyttää heittäytymistä ryhmätilanteeseen ja siten asiakkaita tukeva ja voimaannuttava tehtävä korostuu (Jokinen & Juhila 2008, 288; Jokinen, Juhila & Raitakari 2003, 161). Ryhmämuotoisen työn keskeisenä piirteenä vaikuttaa olevan asiakkaiden osallisuuden ja voimaantumisen tukeminen, mikä todetaan myös Jouttimäen ym. (2011, 2–3, 97) sekä Kuuselan ja Kvickin (2004, 1) tutkimuksissa ryhmämuotoisesta aikuissosiaalityöstä. Ryhmämuotoisen sosiaalityön pioneeria Gisela Konopkaa (1972, 8-10, 15) mukaillen ryhmämuotoista sosiaalityötä voidaan tarkastella metodiaan laajemmasta näkökulmasta. Ryhmässä työskentely on sosiaalisen toimintakyvyn käytännön tukemista, mutta ryhmätyö voidaan samalla nähdä osana sosiaalityön auttamisen ydintä.

Yhteisöllinen näkökulma on tutkimuksen perusteella liitettävissä ryhmämuotoisen sosiaalityön periaatteisiin Espoossa, mutta Kipinä-toiminta asettuu varsinaisen aikuissosiaalityön ja alueellisen työn välimaastoon. Kipinä-toiminnassa näkyy viitteitä

yhteisöllisen sosiaalityön periaatteista, kuten sosiaalisten ongelmien ehkäisystä, lähipalvelujen kehittämisestä ja kansalaisten oma-aloitteisuuden tukemisesta (Korkiamäki, Nylund, Raitakari & Roivainen 2008, 23). Työssä näkyy myös tavoitteita yhteisöllisen näkökulman esiin tuomisesta (vrt. Mayo 2009, 134–135). Kirsi Juhilan (2006, 123–124) mukaan yhteisöllinen kansalaisyhteiskunta nähdään usein kolmannen sektorin alueena, joka ei ulotu kunnallisen toiminnan puolelle. Järjestöjen toiminta on kuitenkin alettu nähdä resurssina sosiaalityössä, kun sosiaalityö on toiminut käynnistäjänä ja mahdollistajana monissa kolmannen sektorin ja kuntien välisissä projekteissa. Myös Espoossa aikuissosiaalityö toimii ryhmämuotoisen työn koordinoijana ja toiminta kiinnittyy vahvasti yhteistyöhön kolmannen sektorin kanssa. Irene Roivainen (2008, 275, 277–280) kuvaa nykymuotoisen yhteisöllisen työn otetta osana sosiaalityön prosessia, ei niinkään enää omana menetelmänään, kuten yhdyskuntatyössä. Asuinalueiden tarpeiden sijaan keskiöön nousevat palvelujärjestelmästä käsin muodostetut asiakasryhmät.

Tutkimuksen perusteella ryhmämuotoinen työ itsessään voi tuoda uudenlaisen näkökulman aikuissosiaalityöhön, sillä ryhmässä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen vuorovaikutus laajenee vertaisten väliseksi vuorovaikutukseksi. Ryhmässä tapahtuva vuorovaikutus on tasavertaisempaa ja luontevampaa verrattuna aiempiin kokemuksiin viranomaisten kanssa asioinnista, kuten todetaan myös aiemmassa tutkimuksessa. (esimerkiksi Breton 2012, 209–214; Heap 1979, 3-7; Kurland & Salmon 2008.) Ryhmämuotoinen työskentely moniammatillisessa yhteistyössä voi myös nostaa esiin kokonaisvaltaisemman näkökulman, joka tukee asiakaslähtöisemmän työn kehittämistä. Sen myötä on mahdollista kiinnittää huomiota entistä laajemmin asiakkaan elämäntilanteen monimuotoisuuteen ja palveluohjauksen tarpeeseen (vrt. Jouttimäki & Kangas & Saurama 2011, 2–3, 97; Kuhalainen 2007, 4.)

Anna Metteri (2004, 61) kuvaa sosiaali- ja terveydenhuollon ”keskitietä”, jossa on vaikea ymmärtää selkeistä määräyksistä poikkeavia tapauksia. Kun asiakkaiden elämäntilanteet kytkeytyvät sekä taloudellisiin, sosiaalisiin ja terveydellisiin elementteihin, liukuihinomainen työskentely ei yleensä voi tarjota riittävää tukea. Kipinä-ryhmien aikuissosiaalityö määrittäyty keskivertoa epäbyrokraattisemmaksi ja epävirallisemmaksi, mikä tarkoittaa työntekijöiden ja asiakkaiden luontevampaa vuorovaikutusta ja heidän välilleen syntyvää luottamusta. Epäbyrokraattisuus sekä

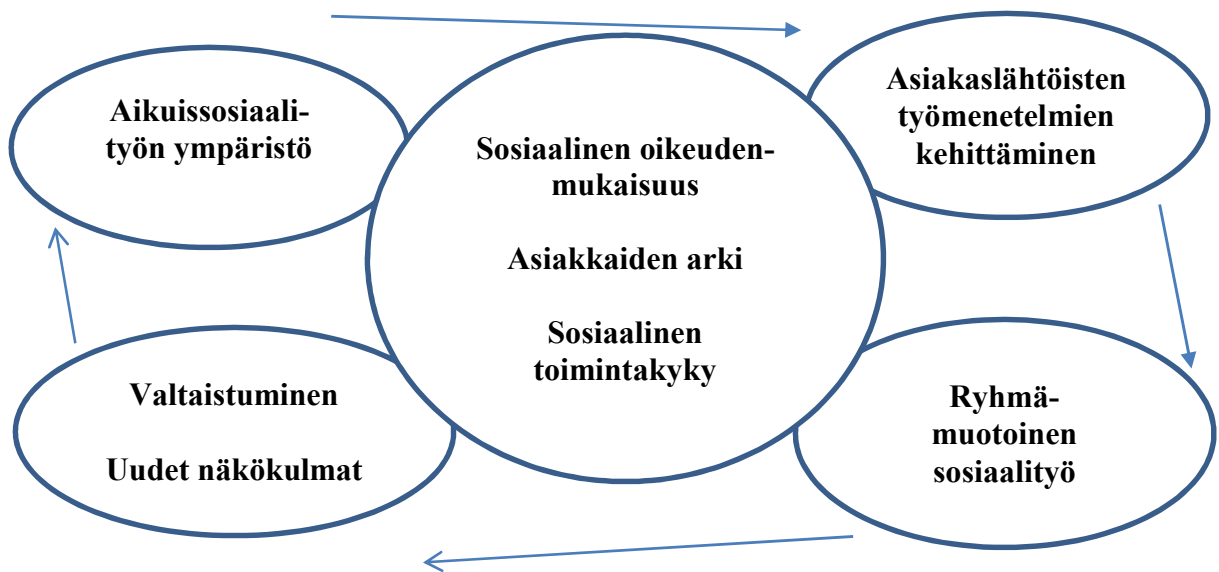
epävirallisuus muodostavat tutkimuksen perusteella pohjan, jonka päälle on mahdollista rakentaa asiakaslähtoisempää työskentelymallia. Epävirallisuus tuo sekä asiakkaille että työntekijöille uskallusta olla avoimempia verrattuna virastomaisempaan kohtaamiseen.

Uudenlaista näkökulmaa aikuissosiaalityöhön voidaan tarkastella myös työn kokeilevan luonteen kautta. Kipinä-ryhmissä on lähdetty liikkeelle pienimuotoisesti ja kehitetty toimintaa jokaisen ryhmän myötä eteenpäin ilman tiukkaa rakennetta. Ryhmän rakenne on siten muotoutunut toiminnan kanssa samanaikaisesti yhdessä tekemällä. Toimintaan liittyvät kokeilevuus on tuonut työskentelyyn joustavamman näkökulman verrattuna perinteiseen byrokraattisen työskentelymuotoon. Ryhmiin liittyy teemasta riippumatta toiminnallisuuden ulottuvuus, sillä ryhmissä jalkaudutaan sosiaalitoimiston ulkopuolelle ja ryhmien aikana toteutetaan vaihtelevasti erilaisia toiminnallisia asioita, kuten tutustumiskäyntejä, ruoan laittoa tai liikuntakokeiluja (vrt. Jouttimäki & Kangas & Saurama 2011, 2–3, 97). Toiminnallisuus voi tutkimuksen perusteella tuoda viranomaistekemiseen joustavuutta ja epävirallisuutta, mikä puolestaan voi tukea ryhmän luottamuksellista ilmapiiriä. Ryhmä tuo myös mahdollisuuden asioiden yhteiseen käsittelyyn, sillä ryhmämuotoisessa työskentelyssä ovat mukana yksilöt ja toisilleen vertaiset asiantuntijat sekä viralliset asiantuntijat (Juhila 2006, 97–98; Liukko 2006, 87–89; Konopka 1972, 39–43).

Tutkimuksen perusteella valtaistumisen mahdollisuus ryhmämuotoisessa määrittyy sosiaalisen toimintakyvyn edistämisenä. Myös ryhmän tuoma vertaisuuden taso on keskeinen valtaistumisen kannalta, kuten esimerkiksi Lundy (2004, 146) toteaa. Valtaistumisen kannalta on keskeistä tiedon saaminen ja tietoisuuden kasvamisen mahdollisuus. Ryhmässä toimiminen tuo mahdollisuuden löytää uusia näkökulmia omaan tilanteeseen niin ryhmäläisten kuin työntekijöiden osalta sekä yhdessä tekemällä, mikä nousee esiin useissa aiemmissa tutkimuksissa (Drumm 2008, 25, 28; Brown 1994, 154–157; Adams 2003, 34–41, 3-4, 96–99; Hokkanen 2009, 326–328.) Valtaistumisen mahdollistumisen kannalta tärkeitä ovat myös asiakaslähtöisyyden ja osallisuuden periaatteet sekä kokemustiedon mukaan ottaminen. Ryhmämuotoinen työ Kipinässä vaikuttaa aineiston perusteella keskittyvän yksilöllisen elämänhallinnan tukemiseen ja siten yksilöiden valtaistumiseen (Hokkanen 2009, 318–319; Juhila 2006, 61).

Valtaistumisen kannalta voidaan nähdä tärkeänä muutosprosessin vaihtelevuus sekä asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus. Sosiaalityöntekijä ei muuta tai valtaista asiakasta, vaan sosiaalityöntekijän tehtävänä on tukea asiakkaan omatoimista muutosta, kuten Jokinen ym. (2003, 156–163) toteavat kirjoittaessaan muutossosiaalityöstä.

Olen hahmotellut tutkimuksen pohjalta löyhän mallin, jossa rakennan kuvan valtaistumisen ja uusien näkökulmien mahdollisuuksista ryhmämuotoisessa Kipinä-työskentelyssä. Mallissa sosiaalisen oikeudenmukaisuus sekä työn eettiset lähtökohdat muodostavat sosiaalis-eettisen rakenteen, jonka mukaan sosiaalityötä pyritään toteuttamaan. (ks. Konopka 1972, 55–56; Raunio 2009, 82, 86–88; Juhila & Jokinen 2008, 284–285.) Aikuissosiaalityön kunnallinen ympäristö muodostaa organisatorisen rakenteen, jossa sosiaalityötä toteutetaan ja kehitetään (ks. Liukko 2006, 13, 86.) Tämän rakenteen puitteissa kehitetään asiakaslähtöisiä työmenetelmiä, joista esimerkkinä toimii ryhmämuotoinen sosiaalityö Kipinä-ryhmissä (Varjonen 2013, 2-3, 5). Ryhmämuotoinen työskentely voi parhaimmillaan mahdollistaa muutoksen asiakkaan elämäntilanteessa sekä tuottaa uudenlaisia näkökulmia aikuissosiaalityön kehittämisen kannalta. Valtaistuminen ja uudet näkökulmat ovat samalla sidoksissa toisiinsa, sillä valtaistuminen edellyttää uusia näkökulmia sekä voi tuottaa niitä. Valtaistumisen mahdollisuus tai sen toteutumattomuus johtavat kiertokulussa takaisin aikuissosiaalityön ympäristöön, sillä kokemukset ryhmämuotoisen sosiaalityön toteuttamisesta vaikuttavat työn edelleen kehittämiseen ja siten myös työympäristöön.

Kuvio 2. Uusien näkökulmien ja valtaistumisen mahdollisuus ryhmämuotoisessa työskentelyssä

Valtaistumisen tavoitteen osalta ryhmämuotoiselle työlle ei voida asettaa määreitä tai rakenteita, jotka varmistaisivat muutoksen asiakkaiden elämäntilanteissa. Jokaisen asiakkaan tilanne on erilainen ja jokainen kohtaaminen ryhmässä on omanlaisensa. Valtaistumisen mahdollisuus ryhmässä määrittyy muutoksen alkusysäyksenä, joka voi parhaimmillaan saada aikaan suuriakin muutoksia asiakkaan arjessa. Valtaistuminen voi kuitenkin tarkoittaa myös hyvin pieniä muutoksia, kokeiluja ja takapakkeja muutoksen edistämisessä. Työyhteisön kohdalla valtaistumisen mahdollisuus voi tarkoittaa uusien näkökulmien omaksumista omaan työhön sekä mahdollisuutta seurata asiakkaiden muutospolkua. Toisiko kokemusasiantuntijoiden vielä vahvempi rooli paremman otteen asiakkaiden muutospolkuihin? Olisiko Kipinä-toiminnassa jo aiemmin kokeiltua kokemusasiantuntija-työntekijä-paria mahdollista hyödyntää jokaisessa ryhmässä?

Vaikka ryhmämuotoista työtä kehitetään jatkuvasti ja sen avulla on saatu voimaannuttavia tuloksia, työn tarkoituksen määrittely on jäänyt vielä hieman kesken. Kipinä-toiminnan kehittämisalueiksi muodostuvatkin tutkimuksen perusteella ryhmämuotoisen työn tarkoituksen ja tavoitteiden selventäminen sekä ryhmämuotoisen työn juurruttaminen yhä tiiviimmäksi osaksi perustyötä, mitä voi verrata aiempaan tutkimukseen. (mm. Roselle Kurland ja Robert Salmon (2008, 108–110; Kehus ja Sanna Lähteinen 2009, 10.)

Työskentelyn tarkoituksen selventämisen haasteena on ryhmämuotoisen sosiaalityön moniulotteisuus: tarkoituksen määrittely tarkoittaa samaan aikaan työskentelymallin kehittämistä sekä aikuissosiaalityön tehtävän pohtimista. Toiminnan tarkoitus on myös hyvä erottaa toiminnan tavoitteista, kuten Kurland & Salmon (2008, 112–114) toteavat. Ryhmämuotoisen työn tarkoitusta voidaan katsoa sosiaalityön tehtävän toteuttamisena ja asiakkaiden tarpeisiin vastaamisena. Tutkimuksen perusteella ryhmän tarkoitus määrittyy laajasti ottaen syrjäytymisen ehkäisynä, mutta syrjäytymisen käsitteen käyttäminen on hankalaa sen leimaavuuden takia.

Asiantuntija 3: et sä sanonut ite et kokemusasiantuntijat on sanonut palautteessa, et syrjäytymisen ehkäisyä? Se on jännä sitten, et ihan oikeesti, mä äinaki ja ammattilaiset niinku pelkää jo käyttää koko sanaa, ku ei ymmärrä mitä se tarkottaakaan (RH)

Asiantuntija 4: se varmasti meneeki näin, että niinku ammattilaiset ei uskalla käyttää sitä samalla lailla, ku ite se henkilö joka on ollu samassa tilanteessa, koska siel tulee just se vertaistuki, mutta jos tulee ammattilainen ja sanoo niinku sieltä pöydän takaa, että no mites sun syrjäytyminen nyt on... (RH)

Asiantuntija 2: me ei tavallaan voida ottaa sitä asemaa, et me väitetään joitain ihmisiä syrjäytyneiks, mut sitte, jos he itse sanoo, et nyt mä oon niinku voittanu tän syrjäytymisen... (RH)

Asiantuntija 1: et mikä on niinku olennaista, mä ton syrjäytymisen ehkäisyn kirjotin, että jotenki se on kuitenkin niinku hyvin siinä ytimessä ja sen itse asiassa nyt on aika, nyt, kun meillä on ollu näitä viimeisiä yhteisarviointeja, niin nää tota ryhmäläiset on sitä sanonu, et just että kenelle suosittelisit, nii ketkä on syrjäytyneet, kuka on syrjäytynyt he on ite sanonut --- ku et mä mietin uskaltaisko tänne nyt sitte tällä perusteella jo laittaa yhen pallon lisää, että syrjäytymisen ehkäisy on niinku tän toiminnan tarkoitus, et myöski uskallettais sanoo noita (RH)

Kurland & Salmon (2008, 108–110) toteavat, että ryhmämuotoisen työn tarkoituksen määrittelyn kannalta on olennaista seurata, mitä kentällä tapahtuu. Minkälaisia palveluja puuttuu tai minkälaisista on kokemuksia? Jos syrjäytymisen ehkäisy on sosiaalityön tavoite, eikö se voisi olla myös virallisesti ryhmämuotoisen työn tavoite? Syrjäytymisen rinnalla asiantuntijoiden kokemuksissa nousee esiin sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen, joka määrittyy käsitteenä syrjäytymisen vastinpariksi. Sosiaalisen toimintakyvyn käsite voi terminä toimia syrjäytymistä neutraalimmin, vaikka kyse on

tavallaan saman asian kahdesta puolesta. Kun ehkäistään syrjäytymistä, tuetaan samalla sosiaalista toimintakykyä.

Toiminnan tavoitteiden selventäminen määrittyy ryhmäkohtaisten tavoitteiden räätälöintinä, mikä olisi tärkeää sekä työyhteisön että asiakkaiden näkökulmasta, jotta työn suunta olisi molemmille tahoille selvempi. Tutkimuksen perusteella ryhmämuotoinen työ määrittyy asiakkaiden näkökulmasta hyödyllisenä, mutta hieman epämääräisenä toimintana, mitä kuvaa ote yhdestä tutkimushaastattelusta.

Tutkija: no miten sä ajattelet, et mikä oli niinku se ryhmän tavote, tai minkälaisena sä niinku näit sen?

Ryhmäläinen: Oliko sillä joku tavote? No siis mä, en mä oikein tiedä, siis mä näin vaan siinä sen henkilökohtasen tavoitteen, että et niinku käyn siellä paikalla, hoidan sen kotiin ja sitte harjottelen tätä olemista siinä samalla (YH 1)

Tutkimus muodostaa kuvan ryhmämuotoisesta työstä, joka ei ole vielä täysin vakiinnuttanut paikkaansa käytännössä. Siten ryhmän tavoitteiden määrittely asiakkaille voi olla vaikeaa, jos työntekijät eivät itsekään vielä tunne toimintaa kovin hyvin. Ryhmän tavoitteet voivat toimia ryhmään osallistumisen motivoinnissa, mutta ennen kaikkea niiden tulisi olla avoimia ja joustavia. Mihin tähdätään? Mitä voidaan tarjota? Miten tavoitteita voidaan muokata ryhmän tarpeen mukaan? (Kurland & Salmon 110–114).

Jos ryhmän tarkoitus ja tavoitteet olisi jatkossa mahdollista määrittellä vielä aiempaa tiiviimmin asiakkaiden kanssa, lisäisikö se motivaatiota ryhmän käymiseen? Tutkimuksen perusteella rakentuu kuva asiakaslähtöisestä ja osallisuutta tukevasta työskentelyideologiasta, jonka käytännön toimivuus vaihtelee ryhmittäin. Näkisin, että ryhmien erilaisuuden ja erilaisten teemojen vuoksi ei ole välttämättä hyödyllistä rakentaa kovin tiukkaa mallia ryhmän käytännön rakenteelle. Joillekin ryhmille toiminnallisuus, kuten vierailut ja ruoan laitto, toimivat pöydän ympärillä keskustelua paremmin. Toisissa ryhmissä yhteinen keskustelu voi puolestaan olla ryhmän ydin. Olisiko ryhmämuotoisessa työssä kuitenkin mahdollista keskustella tavoitteista jokaisen ryhmän kanssa, kuten ensimmäisessä tilapäismajoittujien ryhmässä vuonna 2012? Siten asiakkailta ja työntekijöiltä voisi olla nykyistä parempi mahdollisuus määrittellä ryhmän tavoitteita yhteisesti.

7.3 Tutkimuksen arviointia

Laadullisen tutkimuksen arviointiin ei ole olemassa yhtä selvää kriteeriä ja tutkimusta voidaan arvioida validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden sijaan johdonmukaisuuden ja kokonaisuuden avulla (Tuomi & Sarajärvi 2004, 133, 135). Olen pyrkinyt parantamaan tutkielmani johdonmukaisuutta ja luotettavuutta kuvaamalla tutkimukseni vaiheet mahdollisimman selvästi ja ymmärrettävästi. Olen myös pyrkinyt kuvaamaan tutkimuskohdetta mahdollisimman monipuolisesti, jotta voisin muodostaa mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan tutkimuskohteesta (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 161). Säilyttääkseni tutkittavien äänen olen käyttänyt runsaasti aineistolainauksia. Samalla olen pyrkinyt lisäämään tutkimuksen läpinäkyvyyttä. Tutkimuksen läpinäkyvyyden kannalta on tärkeä huomioida myös tutkimusprosessin sidos kuntaan. Vaikka tutkimukseni tarkoitukseni on tukea ryhmämuotoisen sosiaalityön kehittämistä Espoossa, olen saanut määritellä vapaasti tutkielmani teemat, mikä on tukenut tutkimusprosessini riippumattomuutta (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6).

Laadullisessa tutkimuksessa on kyse sekä tutkittavan ilmiön ymmärryksestä että siitä, miten lukijat ymmärtävät tuottamaani tutkimustekstiä (Tuomi & Sarajärvi 2004, 71). Vaikka olen pyrkinyt kiinnittämään huomiota tutkittavien kokemusten säilyttämiseen mahdollisimman aitoina, en voi tutkijana koskaan irrottautua omista arvoistani ja aiemmasta tiedostani (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 161). Tutkimuksen aikana olen pohtinut usein sitä, olenko osannut välittää asiakkaiden ja työntekijöiden kokemukset sellaisena kuin he ovat ne tarkoittaneet. Tutkielmani pohjalta ei ole tarkoituksenmukaista eikä mahdollista rakentaa tiukkaa mallia, joka määrittäisi ryhmämuotoisen sosiaalityön muodon. Uskon tutkielmani voivan kuitenkin toimia uusien näkökulmien esiin nostajana aiheeseen, jota ei vielä ole Suomessa tutkittu runsaasti.

Laadullisen tutkimuksen tekijän on syytä varautua alkuperäisten suunnitelmien muutoksiin tutkimusprosessin aikana (Alasuutari 2011 276). Vaikka laadullisen tutkimuksen kannalta ei ole tärkeintä tutkittavien suuri määrä (mt., 39), oman tutkielmani kohdalla haasteeksi muodostui ryhmän reilu pienentyminen. Olin osannut varautua siihen, että kaikki ryhmäläiset eivät välttämättä osallistuisi haastatteluun, mutta suunnittelemani haastatteluaineisto pieneni kuitenkin lähes puolella. Aineiston

keruuvaiheessa mieleeni nousi kysymys siitä, minkälaisia kokemuksia ja tarinoita jäi kuulematta ryhmän pienentyessä. Tutkimustulosten luotettavuutta voi parantaa se, että haastattelemani ryhmän jäsenet muodostivat koko ryhmän yhtä lukuun ottamatta. Aineiston koon kannalta oli myös hyödyllistä, että sain mahdollisuuden kerätä lisäaineiston aiemmasta Kipinä-ryhmästä. Aiemman ryhmän haastateltavat tosin muodostivat vain noin kolmasosan koko ryhmästään, jolloin kokemukset ryhmästä kuvaavat vain osan ryhmäläisistä näkemyksiä.

Haastattelun kontekstisidonnaisuus voi aiheuttaa ongelmia yleistämiselle, sillä haastattelutilanne on erilainen verrattuna muihin vuorovaikutustilanteisiin (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 207). Tutkimani kokemustieto suodattui haastattelujen lisäksi havainnoinnin ja analyysin kautta lopulliseen tulkintaan aiheesta. Asiantuntijakeskustelu ryhmässä tuotti selvästi reilumman aineiston kuin yksilöhaastattelut ja siksi pohdin olisiko ryhmähaastattelu ollut soveltuvampi muoto myös ryhmäläisten osalta. Toisaalta pidin tärkeänä sitä, että jokainen ryhmäläinen saisi kertoa kokemuksistaan henkilökohtaisesti. Haastattelutilanteissa pyrin esittämään mahdollisimman selkeitä kysymyksiä ja antamaan haastateltavien vastata niihin ilman johdattelua. Huomasin kuitenkin, että jouduin joidenkin kysymysten osalta esimerkiksi selventämään käyttämäni sanavalintaa ja siten saatoin mahdollisesti tahattomasti johdatella kysymyksen asettelua. Vaikka haastatteluissa vaikutti olevan luottamuksellinen ja positiivinen ilmapiiri, olisin mahdollisesti pystynyt vielä syventämään haastatteluotettani. Se, että haastattelin aiemman ryhmän osallistujia, joita en ollut aiemmin tavannut, saattoi tuottaa eroavaisuuksia haastattelutilanteiden välille. Aiemman ryhmän haastattelujen anti jäi tutun ryhmän haastatteluja ohuemmaksi, mikä saattoi johtua haastateltavien ja minun vieraudesta.

Havainnointi ryhmässä ei arvioni eikä ryhmän kokemusten mukaan häirinyt ryhmän toimintaa, mikä oli minulle tutkijana tärkeää (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 212). Vaikka havainnointi tuki ymmärrystäni ryhmämuotoisen sosiaalityön olemuksesta, kokemattomuuteni havainnoijana saattoi vaikuttaa havainnoinnin syvyyteen ja siihen, miten osasin hyödyntää havainnointiaineistoani. Havainnointi ei tuonut mullistavia uusia asioita haastatteluaineiston rinnalle, mutta se toimi asiakkaiden kokemusten aitouden vahvistajana. Ryhmän seuraaminen toi mahdollisuuden tutustua ryhmässä syntyvään vuorovaikutukseen sekä ryhmän tuottamiin kokemuksiin ryhmän

aikana verrattuna siihen, että aineistonani olisivat olleet vain haastattelut (mt., 212.) Siten havainnoinnilla on kuitenkin lopun kaiken luultavasti ollut aineistoa syventävä rooli.

Tutkimus on aina liitoksissa aiempiin kokemuksiin tai aiempiin tutkimuksiin (Alasuutari 2011, 253). Omaa tutkimusasetelmaani ohjasi tutkimusaiheen muodostuminen käytäntötutkimuksen myötä syntyneelle esiyymmärrykselle ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä, jossa näkyi ituja valtaistumisen mahdollisuuksista. Tutkimukseen on siten vaikuttanut esioletus siitä, että ryhmämuotoisessa työssä saattaisi tapahtua jotain toisenlaista verrattuna perinteiseen yksilösosiaalityöhön. Valtaistumisen tematiikka soveltui arvioni mukaan Kipinä-toiminnan osallisuutta korostaviin lähtökohtiin (Varjonen 2013, 2-3, 5). Valtaistumisen käsitteen kannalta riskinä on kuitenkin ”hurahtaminen” käsitteen voimallisuuteen, jolloin muutosta tarkastellaan suuruudeltaan huimana tai hyvin abstraktilla tasolla. Oman työssäni olen pyrkinyt hahmottamaan valtaistumista arkisen elämänhallinnan kautta, jolloin muutos voi olla pienimuotoinen. Keskustelemalla valtaistumisen teemasta haastatteluissa tai ryhmän kanssa yhteisesti olisin mahdollisesti voinut syventää teemaa vielä enemmän. Se, miten itse ymmärrän esimerkiksi valtaistumisen ja muutoksen mahdollisuuden, ei välttämättä vastaa asiakkaiden ja työntekijöiden kuvaa asiasta.

Valtaistumisen pohjalta löytyisi kiinnostava jatkotutkimuksen aihe siitä, miten asiakkaat itse ymmärtävät ja määrittelevät valtaistumisen. Minkälaiset asiat ryhmämuotoisessa sosiaalityössä olisivat asiakkaiden mukaan keskeisiä valtaistumisen mahdollisuuden kannalta? Ryhmäläisten sekä asiantuntijoiden näkemyksissä esiin noussut seuranta olisi myös tärkeä tutkimusaihe silloin, kun ryhmämuotoisessa työssä tavoitellaan vaikuttavuutta asiakkaiden arkeen. Seurannasta puolestaan voidaan siirtyä vaikuttavuuden arvioinnin suuntaan, joka olisi myös arvokas tutkimuskohde. Vaikuttavuuden arvioinnin tutkimisessa näkisin tärkeänä huomioida sosiaalisen ja yhteisöllisen ulottuvuuden määrällisten mittareiden rinnalla. Tästä voisi toimia esimerkkinä muun muassa Minna Kivipellon ym. kuvaama valtaistavan arvioinnin malli (Kivipelto 2008, 29; Kivipelto, Blomgren, Karjalainen & Saikkonen 2013, 17). Jatkotutkimuksen kannalta voidaan kysyä, voisiko esimerkiksi valtaistavan arvioinnin avulla löytyä tiedon tuottamisen väylä, joka toisi määrällisen tiedon rinnalle kokemustietoa? Olisiko vuoropuhelua asiakkaiden ja kunnan toimijoiden välille

mahdollista lisätä, jotta sosiaalityön keskiössä oleva tieto asiakkaiden arjesta välittyisi työn linjauksia asettaville tahoille?

8 POHDINTA

Tutkielmani alussa pohdin sitä, mitä on se erilaisuus, jota Kipinä-ryhmissä oli koettu ja voisiko se olla yhteydessä elämänhallintaan ja valtaistumisen mahdollisuuteen. Ryhmissä tehdään sinänsä samankaltaista sosiaalityötä kuin yksilötyössäkin. Miksi tämä ”erilaisuus” näkyy erityisesti kokemuksissa ryhmämuotoisesta työskentelystä? Erilaisuutta on vaikea määritellä yhdellä käsitteellä, mutta siihen liittyvät sosiaalityön epävirallisuus sekä lähemmäs tuleminen asiakkaita. Työskentelyn epävirallisuus liittyy ryhmän vapaamuotoiseen ilmapiiriin, joka kuvastuu työntekijöiden läsnäoloksi sekä työskentelyilmapiirin miellyttävyydeksi. Epävirallisuuteen sisältyy sopivassa määrin huumorinkäyttöä sekä työskentelyä virastomaisen ympäristön ulkopuolella. Sosiaalityön lähemmäs tuleminen tarkoittaa ryhmässä koettua tasavertaisempaa kohtaamista asiantuntijoiden ja asiakkaiden välillä. Tämä muodostaa kuvan asiakaslähtöisestä kohtaamisesta, joka saattaa olla yhteydessä valtaistumisen mahdollisuuteen.

Ryhmäkohtaamisen tasavertaisuus liittyy ryhmän sosiaalisen vuorovaikutuksen moniulotteisuuteen, koska ryhmässä kohtaavat asiakkaan ja työntekijän lisäksi vertaiset keskenään. Ryhmä sisältää siten sekä yksilöllisen että yhteisöllisen kohtaamisen tason. Ryhmässä työskenneltäessä ollaan myös ”samalla viivalla”, koska työntekijöiden ja asiakkaiden on heittäydyttävä ryhmätilanteessa erilaisiin rooleihin kuin sosiaalitoimistossa kohdattaessa. Ryhmässä asiantuntijan viranomaisrooli niin sanotusti himmenee ja ryhmäläisten kokemusasiantuntijarooli vahvenee.

Vaikka ryhmämuotoisessa sosiaalityössä korostuu yhteisöllinen ja osallisuutta tukeva näkökulma, sitä ei tulisi tarkastella vastakohtana yksilötyölle. Yksilötyön käytännöistä on otettu mallia ryhmien tilanearviomaiseen työskentelyyn ja samalla lailla ryhmien hyvistä käytännöistä voidaan ottaa mallia yksilötyöhön. Oikeastaan ryhmämuotoinen työskentely Kipinä-ryhmissä määrittyy prosessimaiseksi yksilötyöksi ryhmässä, jossa vertaistuki tuo työskentelyyn laajemman ulottuvuuden. Koska ryhmässä avataan omaa tilannetta niin työntekijöiden kuin kanssaosallistujien parissa, kokemukset tasavertaisuudesta ovat olennaisia luottamuksellisen ilmapiirin syntymisen kannalta.

Tutkielmani tuloksia asiakkaiden ja asiantuntijaryhmän osalta ei voida yleistää koskemaan koko Kipinä-toimintaa tai ryhmämuotoista sosiaalityötä. Ne voivat kuitenkin antaa viitteitä siitä, minkälaisia mahdollisuuksia ryhmämuotoisella

sosiaalityöllä voi olla. Ryhmässä tehtävä työskentely istuu yllättävän luontevasti aikuissosiaalityön raameihin huolimatta yksilötyön vahvasta perinteestä. Ryhmämuotoista sosiaalityötä on pystytty kehittämään pienimuotoisesti yhdessä opetellen, mikä on mahdollistanut työn kehittämisen joustavasti asiantuntija- ja kokemustiedon perusteella. Ryhmästä saatu palaute on parhaimmillaan pystytty viemään jo seuraavaan ryhmän suunnittelu- ja toteutusvaiheeseen. Vaikka organisaation rakenteita ei voitaisi muuttaa ainakaan nopealla aikavälillä joustavammiksi, kehittämällä sosiaalityötä luovasti on mahdollista vastata yhä paremmin asiakkaiden arjesta lähteviin tarpeisiin.

Käytännön työn kannalta ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuus voi nousta esiin uudenlaisen työmenetelmän kehittämisessä ja asiakaslähtöisen työn toteuttamisessa. Kehittämisen pohjalta Kipinä-toiminnasta voidaan ehkä parhaimmillaan luoda uutta käytäntöteoriaa (Saurama & Julkunen 2009, 302). Laajemmasta perspektiivistä katsottuna ryhmämuotoisella sosiaalityöllä olisi mahdollisuus nostaa esiin aikuissosiaalityön yhteisöllistä näkökulmaa. Tutkimuksen pohjalta nousee esiin kysymys siitä, olisiko ryhmässä tehtävän sosiaalityön paikka oikeastaan yhteisösosiaalityössä. Samalla voidaan pohtia kannattaisiko aiempien vuosien toimivaa alueellisen ja kokonaisvaltaisen sosiaalityön mallia (Roivainen 2008, 257) elvyttää osana ryhmämuotoista sosiaalityötä.

Kipinä-toiminta on lähtenyt liikkeelle pienimuotoisesti ja edennyt kokeilullisesti, mutta sen taustalla on aitoa innostusta ja aitoja tavoitteita aikuissosiaalityön kehittämiseksi asiakkaiden ääntä kuunnellen. Ryhmämuotoista sosiaalityötä on siten mahdollista katsoa myös sosiaalityön kriittisenä näkökulmana, jonka avulla voidaan nostaa esiin toisin toimimisen mahdollisuuksia sekä sosiaalityön arvoja. Taloudellisen näkökulman vastaäänenä tarvitaan näkökulmia sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta. Parhaimmillaan ihmisten osallistuminen yhteisöissä lähtee heidän omista tarpeistaan, jolloin sosiaalityöntekijä toimii toiminnan mahdollistajana ja tukijana (Matthies 2008, 78).

Ryhmämuotoista työskentelyä ohjaavat moninaiset tavoitteet asiakkaiden ja työntekijöiden yhteisten tavoitteiden lisäksi. Asiakkaiden näkökulmasta keskeistä on oman elämäntilanteen muuttamisen mahdollisuus ja omien voimavarojen etsiminen. Työyhteisön näkökulmasta tavoitteet liittyvät sekä asiakkaiden tukemiseen että

sosiaalityön kehittämiseen. Samaan aikaan työyhteisössä on huomioitava organisaation linjaukset, lainsäädännölliset reunaehdot sekä työn taloudellisuus.

Ryhmämuotoinen Kipinä-toiminta tuntuu olevan ”liikkeessä”, koska uusia ideoita syntyy jatkuvasti niin asiakkaiden kuin asiantuntijoiden taholta. Ryhmän vaikutukset näyttävät leviävän myös ryhmien ulkopuolelle, kun Kipinä-toiminnan myötä yhä useampi entisistä ryhmäläisistä toimii kokemusasiantuntijana seuraavissa ryhmissä tai on mukana työn kehittämisessä. Ryhmämuotoisen työn seurauksena on syntynyt monenlaista asiakaslähtöistä toimintaa, kuten Kipinän aktiivinen puutarhapalsta ja toisen ryhmän pohjalta perustettu peliryhmä asukastalolla. Osa ryhmäläisistä on kiinnittynyt ryhmän jälkeen vahvasti mukaan vapaaehtoistyöhön ja auttaa muita vastaavassa tilanteessa olevia asiakkaita.

Ryhmämuotoisen sosiaalityön tehtävä, kuten sosiaalityön tehtävä laajemmin, kiinnittyy taloudellisten näkökulmien sijaan sosiaalisiin näkökulmiin. Ryhmämuotoisen sosiaalityön haasteena on yhteiskuntapolitiikan tuottama ilmapiiri, jossa korostuvat taloudellisuuden ja tehokkuuden näkökulmat. Käytännön haasteina näkyvät työskentelyn laajentamisen sekä seurannan tarpeet, mitkä edellyttäisivät resurssien lisäämistä. Jos ryhmässä saadaan alkuun hyvä ja tiivis työskentelyprosessi, mitä tapahtuu ryhmän jälkeen? Käytännön haasteeksi määrittyy myös työntekijöiden sisään ajaminen työskentelyyn, mikä tarkoittaisi mahdollisesti työyhteisön koulutuksen lisäämistä.

Ryhmämuotoista sosiaalityötä toteutetaan ja kehitetään vaikeassa taloudellisessa tilanteessa, jossa sosiaalityön organisaation reunaehdot eivät useinkaan pysty joustamaan. Aikuissosiaalityö on reunaehdoistaan huolimatta mahdollinen ympäristö ryhmämuotoiselle sosiaalityölle silloin, kun toiminta saa johdon tuen taakseen. Työhön tarvittavia resursseja voidaan löytää verkostoitumalla, kuten Espoossa on osoitettu. Silloin, kun kehittämistyötä tehdään pienimuotoisesti, tavoitteiden saavuttaminen voi viedä aikaa. Myös uudenlaisten työmenetelmien rakentuminen osaksi työyhteisön käytäntöjä vaatii oman aikansa. Tämä edellyttää uskallusta asettaa pitkän aikavälin tavoitteita, jotka ovat olennaisia myös sosiaalityön tehtävän näkökulmasta. Ryhmämuotoisen sosiaalityön toteuttaminen on pohjimmiltaan asiakkaiden tarpeisiin vastaamista. Vaikka ryhmämuotoisella sosiaalityöllä voi luultavasti olla myönteisiä kustannusvaikutuksia, sosiaalityön tehtävän kannalta katsottuna toimintaa ei pitäisi

joutua perustelemaan pelkästään taloudellisin perustein. Ryhmämuotoinen sosiaalityö on uusien mahdollisuuksien ja näkökulmien luomista aikuissosiaalityöhön.

KIRJALLISUUS

Adams, Robert (1996) *Social Work and Empowerment*. Practical Social Work. Series Editor: Jo Campling. BASW. London: Macmillan Press Ltd.

Adams, Robert (2003): *Empowerment and Social Work*. Third Edition. Palgrave Macmillan.

Alasuutari, Pertti (2011): *Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs, uudistettu painos*. Tampere: Vastapaino.

Breton, Margot (2008): *Path Dependence and the Place of Social Action in Social Work Practice*. Faculty of Social Work, University of Toronto
Published online: 08 Sep 2008. *Social Work With Groups*. UK: Routledge.

Breton, Margot (2012): *Small Steps Towards Social Justice*. Faculty of Social Work, University of Toronto. Published online: 01 Jun 2012. *Social Work With Groups*. Routledge, UK.

Blomgren, Sanna & Kivipelto, Minna (2012): *Valtaistus – Valtakunnallinen aikuissosiaalityön kartoitus*. Raportti 27/2012. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/80404>. Luettu 30.10.2014.

Brown, Allan (1994): *Group Work*. 3rd Edition. England: Ashgate Publishing Company Limited.

Doel, Mark & Sawdon Catherine (1999): *The Essential Group Worker*. Teaching and Learning Creative Group Work. London: Jessica Kingsley Publishers.

Drumm, Kris (2006): *The Essential Power of Group Work*. Published online: 07 Sep 2008. *Social Work With Groups*. UK: Routledge,.

Dudziak, Susanne & Profitt, Norma Jean (2012): *Group Work and Social Justice: Designing Pedagogy for Social Change*. School of Social Work, St. Thomas University, Fredericton, New Brunswick, Canada. Published online: 01 Jun 2012. *Social Work With Groups*. UK: Routledge,.

Eräsaari, Leena (2006): *New Public Management on julkisen sektorin vääryyksien isä*. Teoksessa Helne, Tuula & Laatu, Markku (toim.): *Vääryyskirja*. Kolmas painos. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 88–92.

Espoon kaupunki (2014): *Aikuissosiaalityö*. <http://www.espoo.fi/sosiaalityo>. Luettu 6.5.2014.

Espoon kaupunki (2014): *Espoo-tarina*. http://www.espoo.fi/fi-FI/Espoon_kaupunki/Paatoksenteke/Espootarina. Luettu 7.6.2015

Garvin, Charles D. & Gutiérrez, Lorraine M. & Galinsky, Maeda J. (2004): *Handbook of Social Work with Groups*. New York, London: The Guilford Press.

Heap, Ken (1979): Process and action in work with groups: the preconditions for treatment and growth. Oxford: Pergamon Press.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009): Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hokkanen, Liisa (2009): Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (2009) toim. Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 318–326.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2008): Jännitteitä ja suuntaviittoja aikuisten sosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.): Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 284–285.

Jokinen, Arja (2008): Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.): Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 110–135.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi (2003): Sosiaalityötä ”menestystarinoiden” tuolla puolen? Teoksessa Satka, Mirja & Pohjola, Anneli & Rajavaara, Marketta (toim.): Sosiaalityö ja vaikuttaminen. SoPhi 76, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 150–166.

Jouttimäki, Päivi & Kangas, Saija & Saurama, Erja (2011) toim.: Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosiaalityö – Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä -hankkeen loppuraportti. Soccan työpapereita 2011:1.
http://www.socca.fi/files/1676/Uudistuva_ja_voimaannuttava_aikuissosiaalityo_-_Visio_vahvasta_aikuissosiaalityosta_-hankkeen_loppuraportti.pdf. Luettu 20.1.2015

Juhila, Kirsi (2006): Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (2008): Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa (toim.) Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi: Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.

Jääskeläinen, Ilkka (2005): Aikuissosiaalityö suurkaupungissa marginaalissa elävien parissa. Hyvinvoinnin rakentajat –hanke. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja D Työpapereita XX. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (2011): Sosiaalityön käsikirja. Kolmas, uudistettu laitos. Tietosanoma Oy, Helsinki.

Kankainen, Leila (2012): Aikuissosiaalityön haasteet. Institutionaalinen näkökulma kehittämishankkeiden kuvaamaan sosiaalityöhön. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Hyvinvointipalvelujen erikoisala. Tampereen yliopisto.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve: Postmoderni sosiaalityö. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (2009) toim. Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 142–147.

Kehus, Jenni & Lähteinen, Sanna (2009): Ryhmämuotoisuus sosiaalialan työssä. Selvitys Rovaniemen kaupungin aikuissosiaalityön, työvoiman palvelukeskuksen, perhepalvelukeskuksen ja lastensuojelun työntekijöiden kokemuksista ja kehittämistarpeista ryhmämuotoisessa sosiaalialan asiakastyössä. Lapin yliopisto 2009.

Keränen, Mikko (2011): PaKaste-hankkeen loppuraportti. Sosiaalityön kehittämistiimi: Inari. Ajanjakso: 1.1.2010-31.10.2011. Kehittämistiimin jäsenet: Kehittäjätyöntekijät Sari Aarnio ja Inarin kunnan sosiaalitoimi.

Kivipelto, Minna (2004): Sosiaalityön ammattilaisten yhteiskunnalliset orientaatiot ja työn kehittämisen haasteet. Janus. Sosiaalipoliittinen yhdistys ry, 342–355.
http://www.sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0404/artikkeli1_0404.pdf. Luettu 6.5.2014

Konopka, Gisela (1972): *Social Group Work. A Helping Process*. Second Edition. Prentice-Hall Sociology Series. London: Prentice-Hall International.

Korkiamäki, Riikka & Nylund, Marianne & Raitakari, Suvi & Roivainen, Irene (2008): Yhteisösosiaalityö kansalaisyhteiskunnan ja asiakastyön rajapinnassa. Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-Kustannus, 23.

Koskiluoma, Kristiina (2013): Aikuissosiaalityö kiihtyy hyvin. Ilmiöt. *Talentia-lehti*.
http://www.talentia.fi/lehti/talentia-lehti/juttuarkisto/ilmiot_arkisto?1409_m=3854.
 Luettu 3.11.2014

Koskinen, Simo & Urponen, Kyösti (1998): Sosiaalityö epävarmuuden oloissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 28. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Kuhalainen, Anni (2007): Tampereen kaupunkiseudun seutukehittäjähanke 2006-2007. Aikuissosiaalityön loppuraportti. Pikassos Oy. Hyvinvointipalvelujen kehittämissyksikkö. Tampereen kaupunki.

Kuronen, Marjo (2004): Valtaistumista vai voimavaraistumista – feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.). *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus, 278–291.

Kuula, Arja (2011): *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Toinen, uudistettu painos. Tampere 2011: Vastapaino.

Kuusela, Kirsti & Kwick, Inkeri (2004): PYÖRRE-projekti 2002–2004. Sosiaalinen kuntoutus, toiminnallisuus ja ryhmämuotoinen aikuissosiaalityö. Selvityksiä 2004:6. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Lietz, Cynthia A. (2008): *Strengths-Based Group Practice: Three Case Studies*. Arizona State University College of Human Services, Department of Social Work, Phoenix Arizona. Published online 08 September 2008. UK: Routledge.

Lipponen, Saara (2013): Ryhmämuotoista aikuissosiaalityötä tutkimassa – Kipinää kartoittamassa. Käytäntötutkimusraportti. Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin yliopisto. Julkaistu Socca verkkosivuilla.
http://www.socca.fi/tutkimus/kaytantotutkimus/opiskelijoiden_kaytantotutkimuksia

Liukko, Eeva (2006): Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 9/2006.

Lundy, Colleen (2004): *Social Work and Social Justice. A Structural Approach to Practice*. Peterborough, Ont.: Broadview Press.

Matthies, Aila-Leena (2008): Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.): *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: P-S Kustannus, 78.

Mayo, Marjorie (2009): *Community work*. Teoksessa Adams, Robert & Dominelli, Lena & Payne Malcolm (eds): *Critical Practice in Social Work*. Second edition. Palgrave Macmillan, 125–135.

Metteri, Anna (2001): Asiakkaan ääntä kuunnellen. Kitkakohdista kehittämisehdotuksiin. Sosiaali- ja terveystieteiden yhteistyöyhdistys YTY r.y. Helsinki: Edita.

Metteri, Anna (2004): Hyvinvointivaltion lupaukset ja kohtuuttomat tapaukset. Sosiaali- ja terveystieteiden yhteistyöyhdistys YTY r.y. Helsinki: Edita Prima Oy.

Mutka, Ulla (1998): Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen. SoPhi 27, Jyväskylän yliopisto 1998.

Mäntysaari, Mikko (2006): Syrjiikö sosiaalityö? Teoksessa Helne, Tuula & Laatu Markku (toim.): *Vääryyskirja*. Kolmas painos. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 128–129.

NASW (2015): *NASW Social Work Pioneers®*. Gisela Konopka 1910-2003. NASW Foundation. <http://www.naswfoundation.org/pioneers/k/konopka.htm>. Luettu 16.1.2015

Nieminen, Tapio (2015): Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämispäivä, aikuisten sosiaalipalvelut. 30.1.2015. Aluepäällikkö. Espoon kaupunki.

Northern, Helen (2008): *Ethical Dilemmas in Social Work with Groups*. University of Southern California School of Social Work. Published online 21 October. UK: Routledge.

Närhi, Kati (2015): Yhteisösosiaalityön perinne ja ammattilaisten (uudet) haasteet. Jyväskylän yliopisto. Valtakunnalliset aikuissosiaalityön päivät 22.–23.1.2015. Yhdessä

aikuissosiaalityötä. Socca 2015. Luettu 25.2.2015.
http://www.socca.fi/aikuissosiaalityo/kehittaminen_ja_menetelmat/aikuissosiaalityon_p_aivat_2015/materiaalit

Payne, Malcolm (2005): *Modern Social Work Theory*. Third edition. Palgrave Macmillan.

Payne, Malcolm & Adams Robert & Dominelli, Lena (2009): On being critical in social work. Teoksessa Adams, Robert & Dominelli, Lena & Payne Malcolm (eds): *Critical Practice in Social Work*. Second edition. Palgrave Macmillan, 2–3.

Pease, Bob (2009): From radical to critical social work: Progressive transformation or mainstream incorporation? Teoksessa Adams, Robert & Dominelli, Lena & Payne, Malcolm (eds): *Critical Practice in Social Work*. Second edition. Palgrave Macmillan.

Pekkarinen, Elina (2006): Lastensuojelun ryhmätoiminta murrosikäisten tyttöjen kokemana. Teoksessa (toim.) Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta: *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Jyväskylä: P-S Kustannus, 99–127.

Pekkarinen, Elina & Tapola-Haapala, Maria (2009): Kriittinen realismi sosiaalityössä: tiedontuotannosta emansipaation. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus, 184–192.

Peltola, Marjaana (2013): Ryhmämuotoinen sosiaalityö maahanmuuttajaryhmässä versio 5.6.2013. Jakobstad/Pietarsaari, SOS-hanke, KASTE.
<https://www.innokyla.fi/web/malli362451/toimintamalli>. Luettu 18.4.2014.

Rajavaara, Marketta (1993): Markkinaohjautuvuus sosiaalityön haasteena. Teoksessa Karvinen Synnöve (toim.) *Sosiaalityön eettiset jännitteet. Sosiaalityön vuosikirja 1993*. Helsinki: Sosiaalityöntekijäin Liitto R.Y.

Raunio, Kyösti (2009): *Olellainen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Roivainen, Irene (2008): Yhteisölähtöisen otteen paikka aikuissosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.): *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 253–280.

Rose, Stephen (2003): Sosiaalityön missio. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 197–203.

Saarinen, Kaisa (2013): Asiakaslähtöisyys ja -osallisuus palveluiden kehittämisessä ja johtamisessa. Sosiaali- ja terveysalan johtaminen ja kehittäminen. YAMK-opinnäytetyö 2.12.2013. Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Satka, Mirja (1993): Hyvinvointivaltion sosiaalityöstä kansalaisten sosiaalityöksi. Teoksessa Karvinen, Synnöve (toim.). *Sosiaalityön eettiset jännitteet. Sosiaalityön vuosikirja 1993*. Helsinki: Sosiaalityöntekijäin Liitto R.Y.

Saurama & Julkunen (2009): Lähestymistapana käytäntötutkimus. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (2009) toim. Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 294–302.

Saurama, Erja & Hällman, Heidi & Nousiainen, Kirsi & Seppälä, Ullamaija (2007): Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä. Tutkiva ja arvioiva työote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 16/2007.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2014): Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 – toimenpideohjelma. Julkaisuja 2005:13, 46–47. http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1082146. Luettu 5.5.2014

Sosiaali- ja terveysministeriö (2015): Sosiaalihuoltolain uudistus. <http://www.stm.fi/sosiaalihuoltolaki>. Luettu 21.3.2015.

Sutinen, Riikka (2009): Modernin eheydestä postmodernin rikkonaisuuteen. Yhteiskunnan muutos sosiaalityön ammattilaisten tulkitsemana. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C 50, Lapin yliopisto, 2009.

Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi (2009). Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, Helsinki. www.tenk.fi. Luettu 21.11.2013

Tutkimuseettinen Neuvottelukunta (2012): Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2013, Helsinki. www.tenk.fi. Luettu 21.11.2013

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2004): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-3. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varjonen, Kaijus (2013): Espoon Kipinän toimintakertomus 2010–2011. Ryhmätoimintojen koordinaattori. Espoon kaupungin aikuisten sosiaalipalvelut.

Varjonen, Kaijus (2013): ”Tätä on Espoon Kipinä”. Ryhmämuotoisen sosiaalityön esittely- diat. Espoon kaupungin aikuisten sosiaalipalvelut, eteläinen aikuissosiaalityö.

Varjonen, Kaijus (2015): Ryhmän rakentajat -foorumi 12.2.2015. Espoon kaupungin aikuisten sosiaalipalvelut, eteläinen aikuissosiaalityö.

Välimaa, Outi (2008): Kunnallisen aikuissosiaalityön rajat ja ammattietiikka pitkäaikaistyöttömien kohtaamisessa. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.): Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 175–176.

Ward, Dave (2002): Group Work. Teoksessa Adams, Robert & Dominelli, Lena & Payne, Malcolm (edited.): Social Work. Themes, Issues and Critical Debates. Second edition. Palgrave in association with The Open University, 149–155.

Wituk, Scott A. & Tiemeyer, Shelly & Commer, Amy & Warren, Mary & Meissen, Greg (2008): Starting Self-Help Groups: Empowering Roles for Social Worker. Self-Help Network, Center for Community Support and Research at Wichita State University, Wichita, KS. Published online 08 September 2008. UK: Routledge.

Uggerhoj, Lars (2011): What is Practice Research in Social Work? Social Work & Society. Volume 9, Issue 1. 2011.

Liite 1.

Saara Lipponen
Helsingin yliopisto / Sosiaalitieteiden laitos
saara.lipponen@helsinki.fi

Hyvät Kipinä-ryhmän osallistujat

Opiskelen sosiaalityöntekijäksi Helsingin yliopistolla ja teen lopputyötäni, pro gradu -tutkielmaa, ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä. Tutkimukseni on myös osa Espoon kaupungin ryhmätoimintojen kehittämistä. Olen saanut tutkimusluvan Espoon kaupungilta tammikuussa 2014. Tutkimukseni alustava otsikko on: *Ryhmämuotoisen sosiaalityön merkitys ja mahdollisuudet*. Jotta voisin saada tietoa ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä, tavoitteenani olisi kerätä tutkimusaineisto haastattelemalla Teitä ryhmätoimintaan osallistuneita asiakkaita. Tutkimusaineistoni koostuu kevään 2014 Kipinä-ryhmän havainnoinnista, Kipinä-ryhmään osallistuneiden asiakkaiden yksilöhaastatteluista sekä työntekijöiden ryhmähaastattelusta. Haastattelutilanteet ovat luottamuksellisia ja tutkijana minulla on salassapitovelvollisuus: hyödynän aineistoa vain pro gradu -tutkielmassani. Sitten, kun tutkielma on hyväksytty, sitä hyödynnetään mahdollisesti myös ryhmämuotoisen toiminnan kehittämisessä Espoossa. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina. Pro gradu -tutkielmassa ei mainita henkilötietoja, mutta siinä tuodaan esiin tutkimusalue eli Espoon kaupunki. Tarvittaessa tutkimuksessa käytetään muunnettuja nimi- ja ikätietoja. Tutkimuksen osallistujat eivät ole tunnistettavissa. Haastattelut nauhoitetaan, nauhoitukset siirretään tietokoneelle ja kirjoitetaan auki. Tämän jälkeen nauhoituksia ja kirjallisia dokumentteja säilytetään työn valmistumiseen saakka. Tarvittaessa aineiston säilytystä voidaan jatkaa Espoon kaupungilla ilman tunnistetietoja yksittäisistä henkilöistä. Tutkimus julkaistaan Helsingin yliopistossa sekä sitä voidaan esitellä Espoon kaupungissa. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja Teillä on mahdollisuus kieltäytyä siitä, jos koette sen tarpeelliseksi. Pyydän Teiltä ystävällisesti lupaa yksilöhaastatteluun. Annan mielelläni lisätietoa tutkimuksesta.

Ystävällisin terveisin ja yhteistyöstä kiittäen,

Päivämäärä

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Annan suostumukseni havainnointiin ja tutkimushaastatteluun ja niiden käyttöön tutkimusaineistona

---

Päivämäärä

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Liite 2.

Saara Lipponen
Helsingin yliopisto / Sosiaalitieteiden laitos
saara.lipponen@helsinki.fi

Hyvät Kipinä-toimijat

Opiskelen sosiaalityöntekijäksi Helsingin yliopistolla ja teen lopputyötäni, pro gradu -tutkielmaa, ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä. Tutkimukseni on myös osa Espoon kaupungin ryhmätoimintojen kehittämistä. Olen saanut tutkimusluvan Espoon kaupungilta tammikuussa 2014. Tutkimukseni alustava otsikko on: *Ryhmämuotoisen sosiaalityön merkitys ja mahdollisuudet*. Jotta voisin saada tietoa ryhmämuotoisesta sosiaalityöstä, tavoitteenani olisi kerätä tutkimusaineisto haastattelemalla ryhmätoimintaan osallistuneita asiakkaita sekä Teitä ryhmätoiminnan kehittämisessä ja toteuttamisessa mukana olevia asiantuntijoita. Tutkimusaineistoni koostuu kevään 2014 Kipinä-ryhmän havainnoinnista, Kipinä-ryhmiin osallistuneiden asiakkaiden yksilöhaastatteluista sekä asiantuntijoiden ryhmäkeskustelusta. Ryhmäkeskustelu on luottamuksellinen ja tutkijana minulla on salassapitovelvollisuus: hyödynnän aineistoa vain pro gradu -tutkielmassani. Sitten, kun tutkielma on hyväksytty, sitä hyödynnetään mahdollisesti myös ryhmämuotoisen toiminnan kehittämisessä Espoossa. Pro gradu -tutkielmassa ei mainita henkilötietoja, mutta siinä tuodaan esiin tutkimusalue eli Espoon kaupunki. Tarvittaessa tutkimuksessa käytetään muunnettuja nimi- ikä - tai tehtävänimiketietoja, jotta tutkimuksen osallistujat eivät olisi tunnistettavissa. Ryhmäkeskustelu nauhoitetaan, nauhoitus siirretään tietokoneelle ja kirjoitetaan auki. Tämän jälkeen nauhoitusta ja kirjallisia dokumentteja säilytetään työn valmistumiseen saakka. Tarvittaessa aineiston säilytystä voidaan jatkaa Espoon kaupungilla ilman tunnistetietoja yksittäisistä henkilöistä. Tutkimus julkaistaan Helsingin yliopistossa sekä sitä voidaan esitellä Espoon kaupungissa. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja Teillä on mahdollisuus kieltäytyä siitä, jos koette sen tarpeelliseksi. Pyydän Teiltä ystävällisesti lupaa ryhmähaastatteluun. Annan mielelläni lisätietoa tutkimuksesta.

Ystävällisin terveisin ja yhteistyöstä kiittäen,

Päivämäärä

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Annan suostumukseni havainnointiin ja tutkimushaastatteluun ja niiden käyttöön tutkimusaineistona

---

Päivämäärä

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Liite 3.

Pro gradu -haastattelu Kipinä-ryhmäläisille

Elämäntilanne

- Miten kuvaisit elämäntilannettasi ennen Kipinä-ryhmää?
- Koitko saavasi apua/muutosta tilanteeseen ryhmätoiminnasta? Miten kuvaisit sitä? (työllisyys, muut asiat)
- Vaikuttiko ryhmässä toimiminen jollain lailla omaan arkeesi? (arjen hallinta, arjen rytmi)
- Mikä oli elämäntilanteesi kannalta tärkeintä ryhmätoiminnassa?

Ryhmän sisältö ja tarkoitus

- Minkälaisena koit ryhmän sisällön? Mikä oli olennaista, mikä ei?
- Minkälaisena näet ryhmän tavoitteen? Vastasiko se omiin tarpeisiisi?
- Koitko, että ryhmässä työskentely olisi tuonut sosiaalipalveluja lähemmäs arkeasi? Millä tavoin?
- Minkälaisia kehittämissuhteita sinulla olisi ryhmämuotoiselle sosiaalityölle?
- Lisäsikö ryhmätoiminta mielestäsi vaikutusmahdollisuksiasi omassa arjessa? Millä tavoin?
- Kannustiko ryhmään kuulumisen opettelemaan jotain uutta tai toiko se uusia ajatuksia?

Osallistuminen, sosiaaliset suhteet ja asioiden jakaminen

- Miten kuvailisit sosiaalista verkostoasi ennen ryhmää? (perhe, ystävät, muut) Oliko ryhmällä vaikutusta sosiaalisiin suhteisiin?
- Miten koit asioiden käsittelyn ja jakamisen ryhmässä?
- Saitko vertaistukea ryhmästä? Miten kuvaisit ryhmän tukea?
- Syntyikö sinulle kontakteja muihin ryhmäläisiin ryhmän ulkopuolella?
- Minkälaisena koit ammattilaisten roolin/tehtävän? (sosiaaliohjaajat, sosiaalityöntekijä)
- Entä miten kuvaisit omaa osaasi ryhmässä?

Liite 4.

Ryhmäkeskustelu Kipinästä 24.6.14

Minkälaisia ovat Kipinä-toiminnan lähtökohdat?

Onko jotakin muuttunut alkuvaiheesta? Millä tavoin?

Mikä on olennaista Kipinä-toiminnassa?

Miten kuvaisit Kipinä-työn luonnetta?

Miten näkisit ryhmämuotoisen sosiaalityön merkityksen verrattuna yksilötyöhön?
Minkälainen on ryhmän tuoma lisäarvo?

Minkälaisena näet Kipinä-ryhmien tavoitteen?

Miten työn tavoitetta voitaisiin selventää ryhmään tuleville ja työntekijöille?

Minkälaisena näet ammattilaisten roolin/tehtävän? (sosiaaliohjaajat, sosiaalityöntekijä, Emy tms.)

Miten Kipinä-toiminnan tavoite vertautuu aikuissosiaalityön tavoitteeseen? Ovatko ne linjassa toistensa kanssa?

Onko Kipinä-ryhmissä mielestäsi valtaistumisen mahdollisuuksia? (elämänhallinta, tietoisuuden lisääntyminen, arjen vaikutusmahdollisuudet)

Minkälaisena näet Kipinä-toiminnan tulevaisuuden?

Liite 5.

Kipinä-ryhmän esite

MIESTEN KIPINÄ -RYHMÄ MIEHILLE STARTTAA KYLÄMAJASSA 26.3.2014

Tarkoitettu espoolaisille yli 26 vuotiaalle miehille, jotka kaipaavat Tekemistä päiviin, Väyliä työelämään tai asumiseen, apua Terveystieteiden ja Talouden hallintaan, Hyvinvointia ja Yhdessäoloa!

Ryhmässä työskennellään yhdessä ja yksilöllisesti, jotta sinä löytäisit selkeyttä arkeesi ja työpolkuusi. Ohjelmassa on asiantuntijoiden opastuksella tietoa terveydestä & talouden hallinnasta sekä liikuntamahdollisuuksista. Lisäksi saat ideoita vapaa-ajan viettoon ja tietoa Espoon kaupungin ja järjestöjen palveluista. Ryhmäläiset saavat tsemppiä ja vertaistukea myös toisiltaan.

Ryhmä kokoontuu KESKIVIIKKOISIN 26.3.2014-21.5.2014 KLO 10-13

Toiminnan järjestää Espoon kaupungin eteläinen aikuissosiaalityö, Kylämaja ja Kalliolan Settlementti, Espoon Mielenterveysyhdistys Emy ry ja Työtäpäin - Espoon Kuntakokoilu
Mukana on lisäksi useita eri yhteistyökumppaneita asiantuntijoina
Jokainen ryhmään osallistuva saa bussilipun ryhmän ajaksi sekä 9€/toimintakerta. Joka ryhmäpäivä osallistujat saavat kevyen lounaan. Otathan tilitietosi mukaan alkutapaamiseen!!!

Liite 6.

TERVETULOA MUUTOSTA ELÄMÄÄN - RYHMÄÄN

Ryhmä on tarkoitettu espoolaisille maahanmuuttajamiehille

Tavoitteena on löytää **Tekemistä päiviin, Väyliä työelämään, Hyvinvointia, Hyvää seuraa ja Yhdessäoloa!**

Ryhmään osallistuvat ja ryhmänohjaajat työskentelevät yhdessä, jotta mahdollisuudet päästä töihin paranevat. Ryhmäläiset saavat tsemppiä ja vertaistukea myös toisiltaan. Lisäksi ryhmän ohjelmassa on mm. liikuntaa, terveyttä ja taloutta sekä tietoa Espoon kaupungin ja järjestöjen palveluista.

SYKSYN MUUTOSTA ELÄMÄÄN - RYHMÄ MAAHANMUUTTAJAMIEHILLE 4.9-23.10.2013

KE	4.9.2013	klo 10-13	Aloituskerta
KE	11.9.2013	ke 10-13	Arki, asuminen ja vapaa-aika
KE	18.9.2013	ke 10-13	Espoon Kaupungin liikuntapalvelut
KE	25.9.2013	ke 10-13	Työllisyys
KE	2.10.2013	ke 10-13	Terveys ja talous
KE	9.10.2013	ke 10-13	Ruoanlaitto/ Kotitalous/ Työllisyys
KE	16.10.2013	ke 10-13	Jatkopolut ryhmän jälkeen ja yhteisarviointia
KE	23.10.2013	ke 10-13	Ryhmän päättäjäiset

PAIKKA: KOKOONTUMINEN KYLÄMAJASSA OSOITTEESSA MATINKATU 7

Jokainen ryhmään osallistuva saa bussilipun ryhmän ajaksi sekä 9€/toimintakerta. Joka ryhmäpäivä osallistujat saavat kevyen lounaan. Otathan tilitietosi mukaan alkutapaamiseen!!!

Toiminnan järjestää eteläinen aikuissosiaalityö, Työtäpäin - Espoon Kuntakokoilu, Emy ry ja Kylämaja.

Asukastalo Kylämaja

